

basilicam sancti Juliani, in qua dum præsidium Martyris expetes [*Al.*, expetieris], ille conjunctus Martino visum tibi necessarium, simul orationum suarum suffragiis, revocabunt. Exurgens autem mulier, et ignorans quod in Turonico hujus martyris reliquias tenerentur, ad Santonicam urbem dirigit. Victorina ^a etenim materfamilias, ex nobili stirpe progenita, in villæ suæ territorio basilicam construxerat, reliquiasque beati Martyris condiderat. Ad hanc ergo ædem mulier accedens, orat per triduum. Die autem tertia adventu natalis Baptistæ dominici: stante autem populo, **884** et lectionum dogmata auscultante, subito murmur magnum oritur. Presbyter vero qui solemnia celebrabat, comprimere voces cupiens, interrogat quid hoc esset. Cui unus ex astantibus ait: Murmur mitescere non potest, quia virtus Domini miraculum prodidit. Ecce enim mulier illa quæ se cæcam testabatur ortam, erumpente ab oculis sanguine, visum recepit. Tunc omnes benedixerunt Deum, cognoscentes pariter quæ fuerant gesta.

CAPUT XLVIII.

De reliquiis quas Nanninus presbyter detulit.

Nanninus ^b igitur presbyter domus Vibriacensis, Martyris hujus gloriosi reliquias expetivit, quas ex jussu beati Aviti pontificis assumptas, cum psallentis tulit usque ad basilicam sancti Ferreoli, quæ [*Adde non*] procul ab ipso vico sita est: et cum ad eam pervenisset, unus ex energumenis est mundatus. Procedens autem psallendo, cum ad medianam pervenisset horam ^c, hoste improbo virtute Sancti depulso, puella alia purgata discessit.

CAPUT XLIX.

Quod de eisdem reliquiis multi infirmi sanati sunt.

Accedens autem ad locum ubi oratorium, quod in honorem Sancti construxerat, posuit hæc pignora in

^a Colb. a, *Victuriana*. Laud., *Victurina*.

^b Alii, *Manninus*, aut *Nannus*. Porro nomine Vibriaci Veterem Brivatem, vulgo *Vicille-Brioude*, hic designari censet Savaro in *Originibus Clarom.*, et quidem basilica exstat in honore sancti Ferreoli haud procul a Veteri Brivate sita. Verum Nanninus reliquias sancti Juliani e nova ad Veterem Brivatem deferens, sancti Ferreoli ecclesiam habere obviam non potuit: si quidem Brivas Nova inter Veterem sita est et

A altari sancto. Accedens ^d autem ad eum unus cum amissis oculis, alius manu debilis, impleta oratione, hic lucem recepit post tenebras, manus ille usum post otia diuturna. Mulier etiam, nomine *Æterna* [*Gem. Acerna*], cum filia ab hoste iniquo vexata, ad hoc altare curata, cum prole sospes abcessit. Frigiditici etiam in illo loco nonnulli salvati sunt.

CAPUT L.

De alio cæco illuminato.

885 Sed quoniam non est absurdum, si beatus Julianus cum Joanne aut Martino dona sanitatum impertiat, cum quibus victor sæculi in cælo tripudiat, referam adhuc qualiter cum Nicetio Lugdunensi simili virtute floruerit. Igitur infra terminum territorii Turonici, Litoeris quidam in honore sancti Martyris basilicam ædificavit, in qua nos ex more ad benedicendum evocati, sancti Juliani martyris, cum Nicetii Lugdunensis, reliquias collocavimus. Sed non multo post tempore cæsus adveniens, dum **886-890** fideliter orationem fudit, visum recipere meruit. Memini hujus cæci in libro Vitæ sancti Nicetii (*Vitæ Patrum cap. 8*), quia dignum est ut communis virtus utriusque sancti scripta [*Laud.*, scriptura] connectat. Ergo his miraculis lector intendens intelligat, non aliter nisi martyrum reliquorumque amicorum Dei adjutoriis se posse salvari. Ego autem Domini misericordiam per beati martyris Juliani patrocina deprecor, ut advocatus in causis alumni proprii, coram Domino assistens obtineat ut absque impedimento maculæ ullius hujus vitæ cursum peragam, atque illa quæ confessus sum in baptismo irreprehensibiliter teneam, fideliter exerceam, ac viriliter usque ad consummationem hujus vitæ custodiam. Amen.

Explicit liber secundus, de Gloria sancti martyris Juliani peculiaris patroni nostri.

ecclesiam sancti Ferreoli. Forte *Vibriacensis domus* hic appellatur *Vibrac* seu *Vibrat*, vicus diocesis Claromontensis, aut certe *Vebet* in eadem diocesi.

^c Sic *Germ.* et *Colb. c. Gem.*, ad *meridianam pervenisset horam*. Cæteri cum *Edit.*, *pervenisset, coram hoste*. *Sur.*, *palam hostæ*.

^d *Gem.*: *Veniensque ad eum unus amisso oculorum usu*.

SANCTI GEORGII FLORENTII GREGORII

EPISCOPI TURONENSIS

LIBER

DE GLORIA BEATORUM CONFESSORUM.

Præfatio.

891-892 Pudet insipienti ^a, reprobo imperitoque atque inerti, illud aggredi quod non potest

^a *Laud.*, cum *Edit.* plerisque, *insipientem*, etc., in quarto casu. *Ed.*, *infra, quod non possum*.

adimplere : sed quid faciam? quod oculi non patior, quæ de beatorum virtutibus vel ipse sæpius inspexi, vel per relationem bonorum virorum et certæ fidei evidentè gesta cognovi : sed timeo ne cum scribere cœpero, quia sum sine litteris rhetoricis et arte grammatica, dicat mihi aliquis [*Al.*, alter] : Ausu rustico et idiota, ut quid nomen tuum inter scriptores indæstimas? Aut opus hoc a peritis accipi putas, cui ingenium artis non suppeditat, nec ulla litterarum scientia subministrat? qui nullum argumentum utile in litteris habes, qui nomina discernere nescis; sæpius pro masculinis feminea, pro femineis neutra, et pro neutris masculina commutas, qui ipsas quoque præpositiones, quas nobilium dictatorum observari sanxit auctoritas, loco debito plerumque non locas. Nam pro ablativis accusativa, et rursus pro accusativis ablativa ponis ^a. Putasne videbitur ut bos piger palæstræ ludum exerceat, aut asinus segnis inter sphaeristarum ^b ordinem celeri volatu discurrat? Aut certe numquid poterit corvus nigredinem suam albertium columbarum pennis obtegere, aut obscuritas picis, liquoris lactei colore mutari? Nempe ut ista fieri possibile non est, ita nec tu poteris inter scriptores alios haberi. Sed tamen respondebo illis, et dicam : Quia opus vestrum facio, et per meam rusticitatem vestram prudentiam exercebo. Nam, ut spinor, unum beneficium vobis hæc scripta præbebunt ^c : scilicet, ut quod nos inculte et breviter stylo nigrante describimus, vos poteritis lucide **893** ac splendide stance versu in paginis prolixioribus dilatare. Igitur in primo libello inseruimus aliqua de miraculis Domini ac sanctorum apostolorum, reliquorumque martyrum, quæ hactenus latuerunt, quæ Deus ad corroborandam fidelium fidem quotidie dignatur augere, quia valde molestum erat ut traderentur oblivioni. In secundo posuimus de virtutibus sancti Juliani martyris. Quatuor vero libellos de virtutibus sancti Martini. Septimum de quorundam feliciorum ^d vita. Octavum ^e hunc scribimus de miraculis confessorum, specialius legentem poscentes, ut quia nobis, ut sæpe testati sumus, nec artis ingenium suppeditat, nec sermonum facundia juvat, veniam temeritati libenter indulgeat : quem non jactantia mundialis erigit ut scribat, sed deprimat pudor ut sileat, amor timorque Christi impellit ut referat. Et quoniam primum libellum de Domini miraculis inchoavi, velim et huic libello de sanctorum angelorum virtutibus adhibere principium.

^a Mss. plerique : Nam ablativis.... rursus accusativis ablativa præponis.

^b Sic dicebantur qui sphaera seu pila ludebant. Vide Apollinarem Sidonium, lib. II epist. 9, et lib. V epist. 17. Sic porro ludus agilitatem exigit, qua asinus caret, unde manavit adagium quod hic laudat Gregorius.

^c Clar. a. et Colb. a. cum Edit., scriptura præbebit.

^d Laud. et Bell. cum Bal., religiosorum.

^e Octavo hic loco recenset Gregorius librum de Gloria Conf., quia etsi ante librum quartum de sancto Martino, et nonnulla capita de Vita Patrum conscriptus fuerit, eum tamen post cæteros recognovit : unde et in vetustioribus Mss. ultimum locum occupat. Certe ipse Gregorius in prologo ad Vitas Patrum librum de Confessoribus laudat. Quare satius visum est ordinem in Editis jam admissum sequi.

CAPUT PRIMUM.

De virtutibus angelorum.

Igitur dum in Arverno territorio commorarer, vir mihi fidelis retulit, et scio quia vera narravit, quia evidentè cognovi gesta fuisse quæ dixit. Jubet ^a, inquit, fieri ex anthonis aqua infusis atque decoctis, messoribus poculum præparari. Hanc autem coctionem Orosius a coequando ceriam ^b vocari narravit : quod cum præparatum fuisset, et in vase reconditum, atque ille apud urbem moras innecteret, ut mos servorum est, maxima parte exhausta, exiguum dominicis usibus reliquerunt. Me quoque fidus de jussione invitare messorum jubet, ut eo ab urbe redeunte hos segetem decidere reperiret. Quo facto jam operariis in **894** segete collocatis circiter septuaginta, advenit dominus fundi, perscrutansque qualitatem quantitatemque potus, perparum reperit. Tunc pudore confusus, et sibi factum ad verecundiam reputans, ne potus deficeret operariis, quod,

^a Colb. tat., *Jubeo*. Clar. a, *Jubet, inquit, fieri quidam ex.*

^b Sic Laud. Cæteri Mss. cum Bad., *cañiam*. Alii Editi, *coctiam*. Ceria autem genus est potus ex frugibus confectum, quo Hispani utuntur, ut ex Plinio observat Passeratius.

^c Sancium Hilarium laudat Gregorius lib. I Hist. cap. 56. Ejus Vita, quæ infra laudatur, a Fortunato scripta dicitur, qui et alterum librum edidit de ejus-

B ut ipse arbitrabatur, super quinque modiorum mensuram non erat, quid ageret, quo se verteret, in ambiguo dependebat. Tandem inspirante Domino, conversus ad vasculum, nomina angelorum sanctorum, quæ sacræ docent lectiones, super aditum ejus devote invocat, orans ut virtus eorum parvitatem hanc in abundantiam convertere dignaretur, ne operariis deficeret quod haurirent. Mirum dictu ! tota die ab hoc extractum nunquam defuit bibentibus ; sed usquequo nox finem operandi fecit, omnibus fuit in abundantia ministratum.

CAPUT II.

De sancto Hilario episcopo Pictaviensi.

Hilarius ^a beatissimus quarto exsili anno ad urbem propriam est regressus, impletoque operis boni cursu, migravit ad Dominum (*An. 368, 13 Jan.*). Ad cujus beatum sepulcrum multæ quidem virtutes ostensæ narrantur, quas liber vitæ ejus continet. Sed tamen duo leprosi in eodem loco mundati sunt.

dem sancti Miraculis. Ejusdem sancti Vitam fusiozem ex ipsiusmet scriptis collectam præfixit noster Petrus Coutant novæ ipsius operum editioni, quæ anno 1695 in lucem prodit, ubi et habentur pleraque sanctorum Patrum et aliorum scriptorum de ejusdem sancti scriptis et virtutibus testimonia.— Habentur in Missali Francorum, num. 14, orationes et preces de Natali sancti Hilarii, prout in Missa, et fortasse in aliis officiis, tunc temporis dicebantur.

Mons enim erat in Gabalitano territorio, cognomento Helanus^a, lacum habens magnum: ad quem certo tempore multitudo rusticorum, quasi libamina lacui illi exhibens, linteamina projiciebat, ac pannos qui ad usum vestimenti virilis præbentur; nonnulli lanæ vellera; plurimi etiam formas casei ac ceræ, vel panis, diversasque species, unusquisque juxta viros suas, quæ dinumerare perlongum puto. Veniebant autem cum plaustris potum cibumque deferentes, mactantes animalia, et per triduum epulantes. Quarta 895 autem die, cum discedere deberent, anticipabat eos tempestas cum tonitruo et coruscatione valida; et in tantum imber ingens cum lapidum violentia descendebat, ut vix se quisquam eorum putaret evadere. Sic fiebat per singulos annos, et involvebatur insipiens populus in errore. Post multa vero tempora, quidam sacerdos ex urbe^b ipsa episcopatu assumpto accessit ad locum, prædicavitque turbis ut absterent ab his, ne cœlesti ira consumerentur: sed nequaquam ejus prædicatio a cruda rusticitate recipiebatur. Tunc inspirante Divinitate, sacerdos Dei basilicam in honore beati Hilarii Pictaviensis^c eminens ab ora stagni ædificavit, in qua reliquias ejus locavit, dicens populo: Nolite, filii, nolite peccare ante Dominum; nulla est enim religio in stagno. Nolite maculare animas vestras in his ritibus vanis, sed potius cognoscite Deum, et amicis ejus venerationem impendite: adorare autem sanctum Hilarium Dei antistitem, cujus hic reliquiae sunt conditæ; ipse enim potest pro vobis apud Dei misericordiam intercessor assistere. Tunc homines compuncti corde, conversi sunt: et relinquentes lacum, omnia quæ ibidem projicere erant soliti, ad sanctam basilicam proferebant; et sic ab errore quo vinciti fuerant relaxati sunt. Sed et tempestas deinceps a loco prohibita est; nec ultra in hac solemnitate, quæ Dei erat, nocuit, postquam beati Confessoris ibidem sunt reliquiae collocatæ.

CAPUT III.

De sancto Eusebio Vercellensi episcopo.

Eusebius vero Vercellensis episcopus^d (An. 370, 4 Aug.) magnum huic Hilario adjutorium 896 con-

^a Colb. 2, *Hilarius*. Clar. a, *Elarum*. Bad., *Helarum*: quæ vox in Laud. detrita est.

^b Id est episcopus Gabalitanus, hodie Mimatensis.

^c Suspiciantur nonnulli falsum fuisse in hac narratione Gregorium, qui Hilarium Gabalitanum cum Hilario Pictavensi confuderit: sed ejus rei nullam afferunt rationem, nisi quod re ipsa exstiterit episcopus Gabalitanus, nomine Hilarius, qui uti sanctus colitur; verisimiliusque sit ejus sancti reliquias apud Gabalitanos exstitisse, quam Pictaviensis. Verum si sancti Hilarii Pictaviensis aliquot reliquiae apud Lemovices tunc habebantur, ut certum est ex sancti Aredii Vita, quidni et nonnihil ex iis potuerit obtinere episcopus Gabalorum, qui eas, ut pote acerrimi fidei defensoris, infidelium superstitionis ritibus opposuerit. Reliquiae autem tunc ut plurimum non ossa, sed vestes, pulvis et sepulchro erasus, oleum lampadis, aut quid simile, dicebantur.

^d Inter eos, qui adversus Arianos sæculo iv dimicant, celebris fuit sanctus Eusebius ob animi constan-

tra hæreses fuit, qui vivere se post tentulos præsentibus virtutibus manifestat. Nam in die natalis sui cum multi infirmi salventur, energumeni tamen rotatu valido per totam ecclesiam debacchantes, et nimio conflentes se torqueri cruciatu, elevati in aera, lychnos qui ad officium luminis succenduntur, manu verberantes effringunt; de quo perfusi liquore, illico discedente dæmone, personæ purgantur; scitque tunc populus tot infirmos esse mundatos quot viderit lychnos effractos. Sed et omnia quæ sub ditione basilicæ ejus habentur ita pia protectione conservat, ne exinde quidquam auferatur ab aliquo. Nam videas inter hostes iniquos greges pecorum jumentorumque et ovium, nec penitus a quoquam attingi, cum vox sonuerit. Confessoris sunt hæc B Ensebii. Hujus sancti reliquias mater mea in oratorio domus suæ locavit. Factum est autem quadam die per hiemem dum colloctione hilari pro longinquitate noctis diutius ante focum, qui multa lignorum strue compositus fuerat, resideret, familia jam dormitante, surrexit, et se lectulo haud procul ab ipso igne locavit. Dormientibus autem cunctis, scintilla flammerum ad trabes usque conscendunt, de quibus apprehensa una earum, valide coepit flammam spargere: sed credo virtute Sancti illius, cujus reliquiae propinquæ erant, flamma contra naturam desursum incurvata retorquetur. Nec ad tectum, ut mos est, extenditur, sed deorsum fluit; ut putares non flammam, sed vellera lanæ de trabe pendere: nec exurebat trabem, nisi tantum ardens per ipsam vagabatur, donec expergefata materfamilias, vocatis servientibus, aqua superposita, restinxit incendium, 897 quo facile omnis domus cunctis dormientibus exuri potuisset, si virtus Beati defuisset.

CAPUT IV.

De sancto Martino Turonico episcopo, et sepulchro sancti Gatiani.

Gatianum^e etiam episcopum a Romanis episcopis ad urbem Turonicam transmissum, primumque Turonicis pontificem datum, fama ferente cognovimus (Post an. 250, 18 Dec.). Ad cujus tumulum beatus Martinus cum ad orationem venisset, post effusas

tiam, morum suavitatem, et immensos labores, quos pro fidei defensione sustinuit. Alii martyrem dicunt, alii confessorem, utrumque titulum merito adeptus est, quanquam eum post longum martyrium in pace quievisse comunior videatur esse veterum sententia. Ab Arianis tamen lapidibus obrutum et enectum tradit ejus Vita, quæ in vetustis Mss. occurrit, auctor, quem plerique secuti sunt, maxime e recentioribus; idem habent sermones aliquot sub sancti Ambrosii nomine vulgati, quod veteri Ecclesiæ Vercellensis traditione firmitur. De his vide Ferrerium episc. Vercell. fusc et erudite disserentem, qui multa de sancto Eusebio et ejus successoribus collegit. Sepultus fuit in ecclesia sancti Theonesti martyris, quæ exinde, ob miraculorum frequentiam, sancti Eusebii dicta fuit. Ejus festum Martyrologium Bedæ, et alia, commemorant die 1 Augusti.

^e Colb. tit., Vict. et Clar. m., *Gratianum*. Colb. a, Clar. h. et Bad., *Gatianum*. Clar. a, *Gazianum*. Laud., Bell. et Colb. a, in iudice, *Gatiani*.

proces, dicto etiam capitello, ait: Benedic, inquit, A mihi vir Dei. Hæc eo dicente, vox ad eum delapsa auditur, dicens: Te etiam deprecor benedicas mihi, serve Domini. Et data iterum oratione discessit. Admirabantur autem qui aderant eo tempore, et dicebant eum habitare tunc in Martino, qui quondam Lazarum vocavit ex monumento.

CAPUT V.

De eodem, et sepulcro Vitalinæ virginis.

Simile huic facto apud Arthonam ^a Arvernensem vicum referre sæpius senes viros audiavi (*An. 390, 25 Maii*). Vitalina quædam religiosa in hoc loco quiescit, ad cujus beatus Martinus tumulum veniens, dedit salutationem. Et illa ut sibi dignaretur benedicere flagitavit. Postquam autem expleverunt orationem, conversus vir beatus: Dic, ait, sanctissima virgo, si jam Domini præsentiam meruisti? Quæ ait: Restitit mihi una causa, quæ facilis in sæculo videbatur. Sexta enim feria, qua Redemptorem mundi passum novimus, aquis ablui caput. Recedens autem beatus Confessor a tumulo Virginis, ait suis: Væ vobis qui in hoc mundo versamur! si hæc virgo Christo sacrata hinc offendiculum meruit, quod sexta feria abluit caput, quid nos faciemus quos quotidie **898** fallax sæculum peccare persuadet? Multa etiam in eo vico vir beatus operatus est, quæ insequi longum putavi. Egressus autem vir Dei ab Arthonensi vico, ad urbem Arvernam gressum direxit. Audientes autem senatores urbis, qui tunc in loco illo nobilitatis Romanæ stemmate refulgabant, quod scilicet **C** vir sanctus appropinquaret urbi, egressi sunt in occursum ejus cum equitibus et carrucis, cum curribus atque rhedis: at ille asello impositus, super stratum vilissimum residens, cum advenisset in cacumen montis Belenatensis ^b, de quo vici Ricomagensis positio contemplatur, vidit hos cum his pompis ad se accedere, dixitque: Quid sibi volunt hi, qui nobis cum hoc apparatu appropinquant? Respondit unus qui prior accesserat, quia senatores Arverni veniunt in occursum tui. Cui ille: Non est meum, inquit, ut cum hac jactantia ingrediar in urbem eorum. Et confestim, retorto retrorsum aselli freno, viam qua venerat regredi cœpit. At illi consequentes, eum suppliciter deprecabantur, ut ad urbem accederet, dicentes: Audivimus famam sanctitatis tuæ, multi **D** sunt enim infirmi quos te oporteat visitare. Cumque obtinere non possent, impositis manibus super infirmos qui advenerant, sanitati restituit, et ad vi-

cum Arthonensem regressus est. Exstat nunc in hoc loco cancellus, in quo Sanctus dicitur stotisse. Post hæc accedens ad tumulum Virginis, ait: Gaude nunc Vitalina soror beatissima; post triduum enim majestati dominicæ præsentaberis. Et discessit ab eo loco. Posthæc multis per visum Virgo ostensa est, et beneficia petita præbuit, et diem obitus sui in quo commemoratio ejus celebraretur edixit. Quod non aliter sentiendum est, nisi quia beati Antistitis obtentu, dominicæ majestatis præsentiam meruisset, ut hæc deinceps ageret. Quodam ^c autem tempore celebratis in ejus honorem vigiliis, cum archipresbyter loci Eulalius clericos convivio invitasset, Edatius vero alius presbyter **899** viduis ac pauperibus reliquis edulium præpararet, et uni pisces deessent, **B** alteri vinum bonum, commonitus piscator quidam per visum a Virgine est ut archipresbytero piscium copiam deferret. Surrexitque ^e lectulo, invenitque immanem esocem ^d in lapsum suum, quem ubi jussus fuit exhibuit. Edatio autem presbytero apparuit similiter per visum, dicens: Vade, et sub una arbore atrii invenies unum triantem; ipsum donans, vinum dignum epulis pauperum comparabis. At ille nulli quæ viderat narravit: abiit, inquisivit, reperit; coemptoque vino, pauperes Christi refecit. Sicque virtus Virginis utrique apprensus, de speciebus quæ minus erant utrumque locupletavit.

CAPUT VI.

De lapide in quo Sanctus sedit.

Plurima quidem fecit in hoc sæculo, de ^C quibus scriptores ejus Vitæ multa præterierunt, dum fastidium arcere detrahentium adnisi sunt, ne crederentur ab his qui honorum sanctitatem linguis veneficis impugnare sæpius volunt. Sed nos qui quotidie, indigni quidem, ejus miracula cernimus ad sepulcrum, quia non est opus sanis medicus, sed qui male habent, absurdum duximus si ea quæ evidenter ab eo prius gesta cognovimus sileamus. Quod si quis est adhuc infidelis et æmulus, ut hæc non credat, accedat ad basilicam, et videbit quotidie et nova agi, et quæ facta dudum fuerant iterari. Et quia tertium de ejus operibus libellum ^e scripsimus, ne et hic liber ab ejus virtutibus sit immunis, scribere in eodem aliqua de his quæ nobis evidenter sunt **D** comperta tractavimus, quia multa sunt, sicut sæpe testati sumus, quæ hactenus latuerunt. Exstat nunc in ipsa superius memorata basilica, quam in ejus honore fideles ædificaverunt, lapis, super quem vir

venerabantur. De Ricomago, vulgo *Riom*, alibi diximus.

^c Quæ sequuntur et cap. seq. desunt in Clar. a.

^d Edii plerique, *piscem*. Eadem vox apud Severum Sulpicium occurrit, quæ vulgonem piscem notissimum (*un saumon*) apud Britones nostros seu Armoricanos denotat. Vide Cangii Glossarium. Lapsus autem ex Alteserra est sinus annis, in quem pisces veluti lapsi coire solent. Sic retia appellantur in auctoribus mediæ ætatis, ut jam observavimus. Vide Vitas Patrum infra, cap. 17.

^e Bal. cum Vict. et Clar. m., *quatuar.... libellos*.

^a Alii, *Archtona*. Hodieque priscum nomen retinet, vulgo *Artonne*, ubi collegium canonicorum in honore sancti Martini, cujus foundationis litteras, an. 1048 datas, refert Labbeus tomo I Bibl. novæ. De hujus loci oratorio in honorem sancti Gabrielis agit Fortunatus lib. x. carm. 1 et 13, quamquam ibi Editi habeant Artanensi, pro Artonensi. Vitalina, in aliquot Mss. *Vitaliana*, colitur 25 Maii. De ea Bolland. ad 5 Februarii.

^b Hujus montis situs satis ex hoc Gregorii loco intelligitur, qui aliunde vix notus est, et hodie incolis plane ignotus. Sic dictus a Beleno deo, id est Apolline, quem potissimum cum Mercurio et Marte Galli

beatus dicitur resedisse. Post multum autem tempus, Leo quidam presbyter, 900 ut sibi sepulcrum deponeret, lapidem sanctum a loco demovit: nec mora, ad domum suam cum tremore rediens, correptus a febre, die tertia exspiravit, cognitumque est offensum Antistitem habuisse. Hoc igitur nostro tempore gestam recolimus.

CAPUT VII.

De arbore erecta.

Fuit et in Nobiliacensi pago urbis Turonicæ arbor, quæ ab impulsu venti ruens, viam publicam impediēbat. Quod iter cum vir beatus ageret, viantium motus misericordia, facto desuper signo crucis, erexit eam. Quæ usque nunc stare juxta viam erecta visa est, etiam præmorta: quia spoliata cortice, vivebat tamen honore viri Dei^b; de quo cortice multi fideliter oradentes, ut dilutam aqua [Ed., aquam] sumebant, mox medicamina capiebant. Vidimus etiam nos hanc arborem erectam.

CAPUT VIII.

De oratorio Martiniacensis prædii.

Igitur Turonico oppido oratorium erat propinquum, situm in villa Martiniacensi^c, in quo celebre ferebatur sæpius orasse Martinum. Denique Guntharius abbas^d dum gregi monasteriali præses, si viam quæ haud procul ab oratorio inceditur casu conferente tereret, oratione facta transibat. Post assumptum vero episcopatum, æggerem ipsum præteriens, venit ante oratorium, sed distulit ad orationem in loco descendere: illico equus conversum habens caput ad oratorium, in media restat via. Dehinc verberatur calcibus, loris agitur, urgetur stimulis: sed tanquam æneus non movetur. Tunc sacerdos sensit se virtute divina teneri; et descendens, facta oratione, equite ascenso præterit. Velim, o sonipes, si tibi os Dominus, uti quondam fecit asinæ, reseraret, diceres quid 901 vidisti spectabile, ut non incederes; quid amabile, ut ostium cellulæ contemplereris; quid formidabile, ut ascensorem orare compelleres. Nempe altiore voce clamares quia claritatem Martini cernens movere non es ausus, nisi tuus occursum debitum præponeret dominus.

CAPUT IX.

De oleo sepulcri ejus.

Aradius^e autem presbyter ex Lemovicino, vir summæ bonitatis ac sanctitatis, quadam vice dum necum resideret in cellula, sollicitus esse cœpi, si aliqua in oratorio miracula ubi reliquias beati Antistitis collocaverat ostenderentur. Qui ita retulit, quod tempore quo beatus Eufronius erat episcopus, ad Turonicam urbem venit, in qua diu commoratus plenam ampullulam olei de sepulcro sancti Antistitis

^a De Nobiliaco vide notas in lib. x Hist., cap. ult. num. 15.

^b Laud., Bell. et cæteri, viri: de quo. Alii, viridis, de quo.

^c Hodieque priscum nomen retinet, vulgo Martigny,

A abstulit. Regressusque ad domum, dum fatigatus ex itinere resideret, et viæ labores matri referret, subito facta percutitur tam graviter, ut nec anhelitum resumere posset. Conversus vero ad oratorium in quo beati Antistitis reliquæ tenebantur, deductaque in vigiliis nocte, mane de oleo quod attulerat, locum infirmitatis iunxit; sedatoque dolore convaleuit. Post hæc quidam manum inflatam ab spina percussam detulit, quæ protinus ut de oleo delibata est, incolumitati donatur. Mulier quæ sensum perdidit, et quibusdam horis dæmonium putabatur habere, de hoc oleo tacta, sanata est. Nam et alius abbas^f, ejusdem cellulæ proximus, de hoc oleo cæci oculos attingit, qui protinus visum recepit. Sed et cum multos energumenos exinde restituisset sanitati, uni qui atrociorē, ut credo, dæmonem habebat, super caput de oleo posuit: illico dæmonem per fluxum ventris egressit; et alteri in ungula pollicis dæmonium descendit. Quo viso presbyter super digitum oleum infudit, moxque disrupto corio, sanguine defluente, discessit. Hæc ille de oleo retulit.

CAPUT X.

De uva vitis, quam ipse plantavit, et de cera sepulcri.

902 De uva quoque ex vite quam Sanctus plantaverat adjecit, quod assumptam eam in ampullulam recondidit, quam aqua complevit. Non post multum vero tempus, venit ad eum homo, cujus os a pustula mala tumefactum, caputque et oculi inflati ob nimium venenum præcludebantur. Cui ille infusa in os aqua de ampulla uvæ [Bal., oris], omnis tumor ac dolor gutta decedente discessit. Asserebat etiam grana uvæ illius in ipsa aqua post quatuor annos adhuc viridia perdurare. De cera vero quam de sepulcro tulerat, adjecit. Surda et muta, quæ, ut credo, dæmonium habebat, ad eum accessit, in cujus aure de ipsa cera posuit^g. Alia vero die veniens, gratias pro accepta sanitate retulit sacerdoti.

CAPUT XI.

De Virtutibus ejus Ternodorensibus ostensis.

Infra terminum autem Ternodorensis castri, quod ad Lingonicam civitatem pertinet, erat presbyter gressu debilis: cumque per viam pergeret, quæ ad Dei ecclesiam ducit, obvium habuit senem cum puero. Erat autem uterque clericus, datoque sibi invicem salutationis occursum, dixit senex ad presbyterum: Vis sanus fieri? Cui ille: Et quid humanum genus amplius concupiscit habere, nisi ut sospes vivat in corpore? Et senex, facto beatæ crucis signaculo super poplitem, dixit presbytero: In nomine Domini nostri Jesu Christi, extende pedem tuum. Quem presbyter sine mora extendens, sanum ad se reduxit: et gratias agens, iter quo pergebat agere cœpit. Vocatoque eo, puer qui cum sene erat, ait:

tribus aut quatuor leucis ab urbe dissita.

^d De eo Gregorius lib. iv llist. capp. 4 et 11, et lib. x cap. ultimo.

^e Hoc caput et seq. desunt in Clar. a.

^f In Colb. a. deest vox abbas.

Et seis presbyter quis est qui te reddidit sanitati? Ignoro, ait. Cui ille: Sanctus Martinus Turonicæ urbis antistes, ipse te virtute sua sanitati restituit. Tu vero in loco in quo Sanctum stare vidisti, oratorium sine mora ædificæ; erit enim populis salubre, si quæ loquor expleveris. Nec **903** moratus presbyter, oratorium in eodem situ construxit; in quo nunc nuper multi paralytici gressum, cæcique visum recipere meruerunt.

CAPUT XII.

De monasterio ejus in Hispania.

In Hispaniis autem nuper factum cognovi (An. 583). Cum Leuvioldus rex contra filium suum ambularet, atque exercitus ejus, ut assolet, graviter loca sancta concuteret, monasterium erat sancti Martini inter Saguntum atque Carthaginem Spartariam^b. Audientes autem monachi, quod hic exercitus ad locum illum deberet accedere, fugam ineunt, et se, relicto abbate sene, in insulam maris abscondunt. Advenientibus autem Gothis^c ac diripientibus res monasterii, quæ sine custode remanserant, abbatem senio incurvatum, sed sanctitate erectum offendunt. Extractoque unus gladio, quasi amputaturus cervicem ejus, resupinus ruit, ac spiritum exhalavit. Reliqui vero hæc videntes timore perterriti fugerunt. Quod cum regi nuntiatum fuisset, cum testificatione præcepit omnia quæ ablata fuerant monasterio restaurari.

CAPUT XIII.

De hæretico qui hominem illuminare voluit, sed excæcavit.

Cernens autem præfatus rex tanta miracula per servos Dei qui nostræ religionis erant fieri, vocavit unum episcoporum suorum, dixitque secretius ad eum: Quamobrem vos, ut isti qui se Christianos dicunt, non ostenditis signa in populos secundum fidem vestram? Dicit ei episcopus: Sæpius ego cæcis lumen reddidi, et surdis auditum, nunc autem hæc possum facere quæ dicis. Et vocato ad se uno de hæreticis, clanculo ait ad eum: Accipe quadraginta aureos, et clausis oculis reside in loco unde nobis est transitus; et prætereunte me cum rege, **904** exclama in virtute ut perditum lumen mea tibi credulitate restituam. Cumque hic accepta pecunia fecisset quod sibi fuerat imperatum, procedit **D** novus Cirula^d regis ad dexteram, constipatus hæreticorum caterva: exclamat et iste cæcatus pecunia, ut fide episcopi reciperet oculos suos. At iste cum non minima arrogancia imponens manus super oculos ejus, ait: Secundum fidem meam fiat tibi. Hæc eo

^a Locum hoc in capite memoratum volunt esse Chableium, oppidum Burgundiæ, ubi hodieque habetur ecclesia collegiata sub jurisdictione sancti Martini Turonensis.

^b Saguntum urbs Tarraconensis Hispaniæ, celebris ob excidium: quod ab Annibale perpressa est. In eadem provincia est Carthago Nova seu Spartaria, vulgo *Carthagens*, hodieque ob portum amplissimum celebris.

^c Alludit ad similem historiam, quæ Cyrolæ episc.

A dicente, ita obserati sunt oculi hominis cum dolore, ut non solum visum perderet, verum etiam dolum, quem avaritia impellente finxerat, publicaret.

CAPUT XIV.

De altercatione hæretici cum catholico.

Retulit alius vir fidelis spectasse se Christianum cum hæretico pro fide nostra certantem. Altercantibusque diu de divinis Scripturis, cum flecti non posset hæreticus, ut agnosceret veritatem, ait: Si nostræ religionis, si Scripturarum sacrarum testimonia te ad credendum minime movent, vel virtutem individuae Trinitatis miraculis experire. Est digito meo annulus aureus: ego eum in ignem jacio, tu candentem collige. Projectumque inter prunas anulum, ita igniri permisit, ut eis similis cerneretur. Conversusque ad hæreticum ait: Si vera est prosecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait vir: Immensa Trinitas Deus, si aliquid indignum te credo, ostende. Certe si recta est fides mea, nihil mihi prævaleant hæc incendia sæva. Et ablatum ab igne anulum diutissime palma sustinuit, et nihil est nocitum: sed magis confuso hæretico, catholicos reliquos fervore sua fide roboravit^d. Hactenus hinc.

CAPUT XV.

De Venantio abbate.

Haud^e procul vero a basilica beati Martini, Venantius abbas requiescit (*Sub fin. sæc. v, 13 Oct.*), **905** vir magnificæ sanctitatis, qui multis infirmis in corpore positus opem accommodavit: qui impleto tempore a sæculo migrans, jugiter se in æternum vivere virtutibus propriis manifestat. Nam si quis typos frigoriticos incurrens nocte una ad ejus tumulum deprecans vigilaverit, mox, compresso accessu, adipiscitur medicinam. Nam inter reliqua quæ ibidem gesta vel vidimus, vel audivimus, mulierem^f quamdam a quartano typo correptam, sanatam aspeximus. Quæ diuturno tempore ab hoc detenta contagio, neque cibum, neque somnum capere poterat, sed ita omni corpore deciderat, ut vix in ea vel illud vitale spiraculum remaneret. Ad hujus sepulcrum in gemitibus et oratione pernoctans, usque ad lucis adventum perduravit immobilis; mane vero sopori se collocans, cum expergefata fuisset, nihil mali sentiens, sanata discessit. Hujus autem sancti vitam nos scripsimus (*Vit. Patrum cap. 16*).

CAPUT XVI.

De sancta Papula.

Fuit et beata Papula^g valde religiosa (An. 500,

Ariano in Africa contigit, quamque retulit lib. 11 Hist. cap. 3. Confer caput 15 libri ix.

^d De ejusmodi judiciis plura observavit Bignonius in notis ad tit. 55 Legis Salicæ. Postmodum variis tam civilibus quam ecclesiasticis legibus proscripta fuere. Vide, supra, lib. 1 de Glor. Mart. cap. 81.

^e Deest hoc caput in Clar. a. et Colb. tut.

^f Laud., gesta vidimus, mulierem.

^g Clar. a. cum Edit., Pappula. Alii, Pappola. Nihil certum de ejus Actis habetur. Porro celebris est

31 Jan.), quæ cum sæpius a parentibus flagitaret se in monasterio locari puellarum, eo quod in domo parentum, curis sæculi impediens, Deo servire non posset; et illi præ amore nolent eam a se separari, totondit comam capitis sui, indutaque virili habitu, Turonicam diocesim adiens, in congregationem se contulit monachorum; ibique in jejuniis orationibusque degens, virtutibus deinceps multis emicuit. Erat enim tanquam vir inter viros, nec ulli erat cognitus sexus ejus. Parentes autem requirentes eam, nunquam reperire potuerunt. Interim abbate monasterii ad quod venerat defuncto, monachi propria virtutes assiduas hanc eligunt, ignorantes sexum, quod illa totis viribus renuit. Triginta autem annos in monasterio fuit a nullo agnita quid esset. **906** Ante tertium autem diem quam ab hoc mundo migraret, id monachis patefecit; et sic defuncta, ab aliis mulieribus abluta, sepulta est, multis se deinceps virtutibus manifestans esse ancillam Dei. Nam et frigitici, et aliis morbis oppressi, sæpe ad ejus tumulum sanitati redduntur.

CAPUT XVII.

De opertorio cujusdam sepulcri.

In alio autem pago Turonico erat inter vepres et rubos sepulcrum positum (An... 28 Jun.), in quo ferebatur episcopum quemdam fuisse sepultum: nomen ignorabant. Contigit vero ut cujusdam pauperis filius moreretur. Quo sepulto, cum pater opertorium sarcophagi non inveniret, ad hunc locum accessit, ablatoque de hoc sepulcro cooperulo, quod tam immane erat ut tribus duceretur paribus boum, texit corpusculum filii furto alterius sepulcri. Quod cum fecisset, surdus, mutus, cæcus ac debilis est effectus; mansitque in hoc supplicio integrum fere annum. Debinc apparuit ei quidam sacerdos per visum, dicens: Quid, inquit, tibi tuisque vim intuli, o vir, quia detexisti me, auferendo opertorium tumuli mei? Vade nunc, si vis sanus fieri, jube ipsum velociter revocari; quod si nolueris, protinus morieris. Ego enim sum Benignus episcopus ^b, qui in hanc urbem peregrinus adveni. At ille suis innuens, accessit ad monumentum filii sui, elevatumque lapidem plastro imposuit, reportatumque ut sarcophago reddidit, illico sanus effectus est. Nam in redeundo ^c ita lapis levis erat, ut quem tria paria boum exexerant, boves deinceps duo revocarent.

CAPUT XVIII.

De duarum virginum tumulis.

Infra ipsum etiam terminum Turonicum erat mons

Eugenia virgo et martyr, quæ pariter sub virili habitu in monasterio virorum habitasse dicitur. Vide ejus Vitam apud Rosweydam libro 1 de Vitis Patrum. Eandem pluribus commendat Avitus lib. vi de Virginitate, vers. 503 ad 534.

^a Colb. a, *nominis tamen ignavi erant*. Sic et Colb. tut., et Clar. a, sed non habent *tamen*.

^b Hunc esse putat Baronius Benignum episcopum, in Martyrologio Rom., die 28 Junii memoratum, cujus sacræ reliquæ postmodum Trajectum ad Rhe-

num translatae fuerunt. Eundem nonnulli recentiores Carnotensem episcopum fuisse volunt, sed refragantur antiqui catalogi, qui nullam Benigni mentionem faciunt. Est alius Benignus apud Turones notus, filius sanctæ Mauræ, sed martyr, non episcopus.

^c Colb. a. et Clar. a, *ad redeundum*.
^d Cob. a, *hilicet*. Clar. a, *hilico*. Colb. tut., *qui cum in.... luminibus accensus*.

A parvulus, sentibus, **907** rubis, vitibusque repletus agrestibus, et tanta densitate labruscæ contextus, ut vix aliquis intro posset irrompere (An... 27 Jan.). Ferebat enim fama duas Deo sacratas virgines in illo loco quiescere. Scilicet ^d cum in vigiliis dierum festorum lumen accensum divinitus a fidelibus sæpius cerneretur, unus audacior, et animi fretus auctoritate, ad locum accedere sub obscura nocte non metuit; atque cereum miri candoris immenso laminae fulgurantem aspiciens, admiratusque diu, discessit, aliisque quæ viderat nuntiavit. Tunc nni de incolis loci se Virgines per visum ostendunt; exponunt se ibidem esse sepultas, ac sine tecto imbrum injuriam diutius ferre non posse; hic vero si sibi vellet esse consultum, incisus vepribus, tegumen tumulis adhiberet. Expergefactus vero, irruentibus aliis cogitationibus, tradidit oblivioni quæ viderat. Alia vero nocte apparuerunt ei iterum, vultu minaci terribiliter comminantes, nisi locum tegeter, anno præsentis ab hoc sæculo migraret. Territus igitur vir ille visus, accepta secure, stirpe succisa, tumulos detexit, invenitque validas de cereis guttas in modum libani odore nectareo effragrare. Tunc deputatis bobus et plastro, lapides congregat, et data æstate oratorium superædificat: explicitoque opere beatam Eufronium, qui tunc Turonicam regebat ecclesiam (An. 572), ad benedicendum invitat. Sed ille jam defessus senio, excusat abire dicens: Vides, inquit, filii, quod senuerim, et hiems solito asperior ingruat: descendunt pluvix, ac venti cuncta turbine perflant, inflantur flumina, et ipsæ quoque viæ a frequentatione imbrum effusæ, pene in lutum sunt dissolutæ; et nunc non convenit ætati meæ ista modo properare itinera. Hæc audiens vir ille, discessit a conspecta sacerdotis, abiens valde mœrens. Verum ubi sacerdos membra quieti laxavit, vidit duas Virgines astare sibi, quarum senior tristi vultu sic inquit: Quid tibi ingratae existimus, beatissime pontifex? quid molestiæ intulimus regioni tibi a Deo commissæ? Cur nos despicias? cur **908** ad consecrandum locum quem nobis vlr fidelis ædificavit venire dissimulas? Veni nunc, obsecramus per nomen omnipotentis Dei, cujus nos sumus ancillæ. Hæc effata, genas lacrymis rigabat obortis. Expergefactus vero senex, vocal ecclesiasticæ domus rectorem, dicens: Peccavi, non eundo cum homine. Ecce enim vidi duas virgines me ob id increpantes, et vereor Dei offensam incurere, si illuc distulero ambulare. Acceleransque iter viam ingreditur. Igitur eunte illo quievit pluvia, austrorumque violentia sæva succubuit. Ipse quoque

feliciter conficiens iter, benedicto loco cum pace regressus est. Nam referebat plerumque vultum incensumque virginum: et unam quidem dicebat prolixiorem, alteram minorem statu, non merito, utramque tamen nive candidiorem; quarum unam Mauram, Brittam alteram vocitabat ^a, dicens se ab earum ore hæc nomina cognovisse.

CAPUT XIX.

Quid sanctus Eufronius de Chariberto rege prædixit.

Ipse ^b quoque pontifex cum a multis crebrius urgeretur, ut ad occursum Chariberti regis deberet accedere, et innectens moras ire differret, tandem commotus a suis, ait: Ite, præparate iter, ut eamus ad occursum regis, quem visuri non sumus. Igitur imponens plaustris necessaria, et caballis ad iter præparatis, jamque in hoc stante ratione ut deberet viam incedere, ait: Revertantur plaustra, laxentur equi, non modo hoc iter incedimus. Dicentibus autem suis quæ esset hæc levitas, ut quæ tam instanter parari jusserat, tam facile deturbaret, ait secretius: Princeps, ad quem nos ire compellitis, obiit, nec viventem, si abierimus, inveniemus. Stupefacti audientes diem notant, et Sancti verba taciti servant.

^a Hodieque sub his nominibus coluntur apud Turones, die 28 Januarii: in oppido autem quod ab illis nomen habet Sanctæ Mauræ, die præcedenti. An vero distinguendæ sint a sanctis Maura et Brigitta quæ in diocesi Bellovacensi celebres sunt, verbis subsequentibus patet. — Celebres sunt in Bellovacensi territorio virgines duæ ac martyres, Maura et Brigitta, quæ, ut habet eorum Vita in cod. ms. ecclesiæ collegiæ Cridoliensis, in Scotia natæ ex regibus, post patris et matris obitum, abjecto regno virginitatis servandæ studio, Romam abiere cum Hispadio earum fratre; atque post varias peregrinationes, associatis sibi Ursicino Romæ, et Joanne cum matre sua ex pago Andegavensi, tandem in Belgicam secundam appulere, ubi apud Baligniacum diocesis Bellovacensis vicum a latronibus spoliatæ fuerunt, qui cum beatissimis virginibus vim inferre frustra diu tentasset, eas sociosque earum, excepto Ursicino, occiderunt. Harum virginum corpora Bathildis piissima regina in monasterium Calense transferre tentans miraculo impedita fuit. Quare deposita sunt apud Novigentum, virginum ab iis dictum; ubi etiam nunc quiescere dicuntur in ecclesia sub prioratus titulo Fiscamnensi monasterio subjecta, haud procul a Cridolio oppido ad Isaram fluvium. Hanc vero Vitam cum compluribus nævis scatentem, erroribusque chronologicis, quos persequi non vacat, aspersam advertissent nonnulli viri pii et eruditi apud Bellovacum, in animum sibi induxerunt ambas istas virgines alias non esse a Maura et Britta, quas Gregorius noster in sua Turonensi diocesi inventas commemorat. Quæ sententia Saussaye in Gallicano Martyrologio non displicuit, nec plane rejecta fuit a Bollandi die 15 Januarii. Quare visum est rem paulo accuratius enucleare: quod ut præstarem, semel et iterum Turonos scripsi. Responsum mihi est Mauram et Brittam virgines in Turonensi diocesi celebres haberi, quarum festivitas die 28 Januarii celebratur; exstare vero septem circiter leucis ab urbe dissitum oppidulum sub sanctarum Mauræ et Brittæ nomine, in colle positum, cujus situs ei loco congruit quem Gregorius descripsit; ibique in ecclesia oppidi parochiali religiose asserviri thecam amplam et ornatum, in qua, cum anno 1686, permittente

A Advenientibus autem ab urbe Parisiaca hominibus, ea hora regem transiisse nuntiant qua sacerdos plaustra de itinere jusserat revocari ^a.

CAPUT XX.

De dedicatione oratorii nostri.

909 De oratorio autem nostro, in quo reliquias sancti Saturnini martyris ac Martini antistitis cum Illidio confessore vel reliquorum sanctorum collocatæ sunt, pro instructione credentium narrare aliqua non pigebit, qualiter se virtus beati Martini revelatione revelavit, ita ut appareret multis ignitus globus ille terribilis, qui quondam solemnia celebranti emergerat paucis visibilis, a capitis arce ^d prorumpens. Concepit enim inspirante divinæ pietatis instinctu animus, ut cellulam valde elegantem, quam sanctus Eufronius ad usum promptuarii habuerat, ad opus orationis fideliter dedicarem. Qua diligenter composita, et altari ex more locato, ad basilicam sanctam vigiliis noctem unam ducentes ^e, mane vero venientes ad cellulam, altare quod exereramus sanctificavimus. Regressique ad basilicam, sanctas ejus reliquias cum Saturnini Julianique martyrum, vel etiam beati Illidii exinde solemniter radiantibus cereis crucibusque admovimus. Erat autem sacerdotum

Victore Buticulario, archiepiscopo Turonensi, ab ejus vicario generali aperta fuisset, inventa sunt viginti quinque majora ossa cum pluribus aliis minoribus, linteis et sericeo panno decenter involuta, eisque superposita instrumenta varia in pergamena descripta et sigillis munita, quæ fidem faciebant ea in theca beatarum Mauræ et Brittæ sacras reliquias contineri. Ex his instrumentis, ut ex viri venerabilis hujus loci parochi epistola ad nostrum D. Carolum Lopin scripta didici, unum est Vincentii, archiepiscopi Turonensis, quo testatur se anno 1267 post Dominicam *Reminiscere* thecam sanctarum Mauræ et Brittæ reserasse, indeque ad preces Guilelmi sanctæ Mauræ toparchæ capita earum extraxisse, cæteris ossibus in arca remanentibus. Ex alio constat earumdem sanctarum reliquias a Joanne archiepiscopo visitatas fuisse, præsentibus Ricardo Constantiensi episcopo, abbate Nuceriæ, Joanne loci toparcha, aliisque plurimis viris illustribus, die 30 Junii 1454. Quæ quidem omnia, ut mihi videtur, satis superque probant Mauram et Brigitam Bellovacenses virgines a Turonensibus, quas noster Gregorius laudat, esse distinguendas, sicut et aliam Mauram, quæ cum septem filiis suis tempore sancti Martini a Gotthis in territorio itidem Turonensi martyrium pertulisse dicitur. Istorum Vitam, sed vitiatam, ex cod. ms. majoris monasterii accepimus.

^b Deest hoc caput cum duobus seqq. in Clar. a.

^c Ex hoc loco colligi potest Charibertum Parisiis defunctum, ibi quoque sepultum fuisse. Vereor quippe ne ii qui cum auctore Gestorum Franc. ipsum apud Blavium Aquitanicæ castrum sepultum fuisse volunt, cum cum alio Chariberto, Dagoberti fratre, confundant.

^d Sic Bad. Alii Editi, *a capite arce*; Scripti *arce*. Miraculum narrat Sulpicius Severus dialogo 2.

^e Observa ritus jam tunc in ecclesiarum dedicatione adhibitos in Ecclesia Gallicana. Confer Sacramentarium Gregorianum Menardi, p. 155, 156, etc. Luminaria vero plurima in reliquiarum delationibus adhibita passim apud veteres occurrunt. Vide libros Evodii de miraculis sancti Stephani apud Augustinum.

ac levitarum in albis vestibus ^a non minimus chorus, A et civium honoratorum ordo præclarus, sed et populi sequentis ordinis magnus conventus. Cumque sacrosancta pignora palliis ac nasis ^b exornata in excelsum deferremus, pervenimus ad ostium oratorii. Ingredientibus autem nobis, subito replevit cellulam illam fulgor terribilis, ita ut præ timore et splendore nimio astantium oculi clauderentur. Discurrebat autem per totam cellulam tanquam fulgur, non parvum nobis ingerens 910 metum: nec quisquam scire poterat quid hoc esset, et omnes pavore prostrati solo jacebant. Tunc ego: Nolite, inquam, timere. Virtus est enim sanctorum quam cernitis; et præsertim rememoramini librum Vitæ beati Martini, et recolite qualiter verba sacrata promenti de capite globus ignis egressus, usque ad cælos visus est conscendisse; et ideo ne terreamini, sed ipsum nos cum sanctis reliquiis credite visitasse. Tunc timore postposito, magnificavimus Deum, dicentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, et illuxit nobis (Psal. cxvii, 26, 27)*. Sed illud anterius miraculum visum est paucis, istud apparuit populis universis; in illo fuit virtutis indicium, in

^a Vide lib. ii Hist. cap. 23, Hieronymum lib. i adv. Pelagianos, et alios. Cæterum alba indutos fuisse ministros non majores solum, sed et minores, cum divinis intererant, probat can. 12 concil. Narbon. an. 589, quo cavetur ne presbyter aut diaconus de altario egrediantur, et ne subdiaconus ac lector albam extant, ante missæ consummationem. Ex can. seq. subdiaconus, ostiarius, etc., senioribus vela ad ostia sublevabant.

^b Sic Colb. a., Colb. tut. et Bell. Ed. vero, *mappis*. Pithæus in Glossario ad legem Salicam, tit. 17, ad hæc verba *homo sepultus in naua, aut in petra*, etc., nauâ nomine intelligit sarcophagum ligneum. Hinc nata vulgaris vox *nau*, seu *neue*.

^c Sic Laud. et Bell. Editi, *ibi de more festiva*. Colb. tut., *ibidem moræ festiva*. Pith., *festivo*.

^d Id tamen habet solummodo cap. 38 hujusce libri, et cap. 59 de Brachione loquitur. An quod in libri revisione capitulum ordinem mutaverit? — De eodem igne loquitur Gregorius in Vita sancti Brachionis, cap. 12 Vitæ Patrum. Utrumque vero locum laudat sanctus Odo Cluniacensis abbas in sermone *Quod sanctus Martinus per apostolis dici potuerit, ubi hæc habet: Non dissimiliter Gregorio Turonensi ejus reliquias in novam basilicam inferenti apparuit. Brachio quoque oratorium ingrediens, globum igneum per ecclesiam superiora discurrere sæpius videre consuevit*.

^e Sic SB.; at Bell. et Colb. 2, *quam vel prodere*. Laud., *qui*. Col. et alii Ed.: *Sed nec divinæ majestatis vacare putem gratia, quæ vel se prodere*. Bad., *qui vel se, etc.*

^f Alii Solennis, vulgo dicitur *saint Souleïn*. Laudatur a Sigiberto ad an. 6 Chlodovei his verbis: *« Solennis episc. Carnotensis claret, qui in prædicando Francis Christum non segniter instituit. »*

^g Sic Colb. a. Editi vero: *Nequivimus quod apud Malliacense monasterium comperimus, quod... constitutum*. Colb. duo non habent *comperimus quod*. Malliacum apud Turones duplex est: unum ad Vingennam Rivium, vulgo *Maillé-Lathier* dictum; alterum vero tribus leucis infra Turonos supra Ligerim, quod hodie mutato nomine notum est sub Luini nomine (*Luines*), ducatus titulo insigne, et canonicorum collegio, quod paucis abhinc annis in monasterium canonicarum regularium sancti Sepulcri dictarum conversum est. Eo in oco vixit et defunctus est

isto gratiæ supplementum; illud fuit tunc occultum propter jactantiam, istud manifestum est cunctis ad gloriam; ibidem ore festiva ^e fideliter acta Domino nuntiantur, hic in novitate oratorii quod ad laudem Domini proficeret illustratione sanctorum pignorum consecratur. Ergo fideliter, ut oportet, a nobis quærendus est et orandus, ut ille visitet hunc populum, qui plerumque orationis vota per hunc sacrum ignem sustulit in excelsum. Hunc enim ignem vel cum de monacho orante narravi ^d, vel cum Brachionem abbatem a pignoribus sanctorum vidisse egressum ignem exposui, mysticum esse puto, eo quod non exurat, sed illuminat; sed nec sine divinæ majestatis gratia, quæ vel se prodere ^e, vel apparere quibusdam potest.

CAPUT XXI.

De sepulcro sancti Solennis.

Et licet de Turonica urbe aliqua jam scripserimus, tamen quoniam 911 nuper sancti Solennis ^f sepulcrum aspeximus, silere nequivimus quid factum sit apud Malliacense monasterium, quod in cacumine montis est constructum ^g, ab antiquis vallatum ædi-

sanctus Solennis in monasterio quod nunc in prioratum redactum Majori monasterio subjectum est. Ecclesiæ prioratus, quæ sancto Venantio sacra est, adjunctus est parochiæ titulus: inde corpus sancti Solennis Blesas translatum est, atque in ecclesia sancti Petri depositum, quæ ab eo deinceps sancti Solennis nomen tulit cum parochiæ titulo, donec hoc anno in cathedram erecta, mutato nomine, sancti Ludovici dici cœpit. Sacrum ejus corpus, paucis ossibus exceptis, Calviniani sæculo superiori combusserunt. Ejus Vitam, inventionis a Gregorio nostræ factæ et Translationis historiam ac miracula vidimus in Ms. Cod. bibliothecæ regiæ. — In hac Vita sanctus Solennis Flavio Carnotensi episcopo successisse dicitur, tempore Chlodovei, quem adversus Gothos proficiscentem catechumenum fecisse dicitur. Eundem, uti narrat ille auctor, in altera expeditione contra Gothos secutus est Turonos usque; ubi cum in morbum incidisset, apud Malliacum castrum a rege relictus obiit, et sepultus est in vetusta basilica sanctæ Mariæ, in montis cacumine sita, qua postea a paganis destructa, corpus sancti antistitis remansit ignotum usque ad Gregorii nostri tempus, quo corpus ejus cum Carnotum deferretur, Blesis in ecclesia sancti Petri depositum fuit, unde sequenti die nunquam potuit efferrî, ibique deinceps miraculis compluribus fuit illustratum, quæ idem auctor, sæculo xi labente, scripsit. Quæ vero de Gregorio nostro habet, huc referre visum est: *« Beatus etiam Gregorius, tunc temporis Turonorum episcopus, cognitis, quæ ad sepulcrum sancti gerebantur virtutibus, abiit ad locum, ea quæ jam a multis audierat per [se] visurus. Videns quoque mira et assidua per virum Dei fieri opera Domini insignia, collaudans Deum, quod hæc est omnibus sanctis gloria, lætabundus recessit ad sua. Unde et inter cætera, quæ de sanctorum confessorum laude scripsit miracula, de beato Solenni pontifice Carnotensi locutus est ita: Licet de Turonica urbe aliqua jam scripserimus, tamen quoniam nuper sancti Solennis sepulcrum venerabile aspeximus, quid de eo cognovimus silere nequivimus. Castellum namque, cui antiquitus Malliacum nomen est, ab urbe Turonorum versus occidentalem plagam duodecim ferme milliariis distat, juxta quod ad solis ortum mons eodem vocitatus nomine, cujusdam vallibus interposita concavitate, præeminet, in cujus cal-*

ficiis jam erutis (An. 519, 25 Sept.). Nam ferunt **A** quod in eo loco cum crypta adhuc haberetur occulta, et nulli Christianorum locus ille esset revelatus, per singulas Dominicarum solemnitatum noctes ab habitatoribus lumen cernebatur accensum, sed nullus sciebat quid sibi hoc vellet mysterium: tantum suspicio retinebat homines aliquid ibidem retineri divinum. Interea advenerunt duo énergumeni ex basilica sancti Martini, qui collisis in se palmis, clamare cœperunt, dicentes: Hic requiescit Solemnis beatissimus in crypta abdita. Reserate igitur sepulcrum amici Dei. Quod cum repereritis, velis tegite, lumen accendite, cultumque debitum ei exhibete: erit regioni huic salubre, si quæ loquimur adimpleveritis. Et hæc dicentes cum clamore magno, effodere tellurem unguis nitebantur. Tunc videntes **B** incolæ quæ gerebantur, accepto sarculo, effodientes aperuerunt cryptam, in qua per seriam graduum descendentes, repererunt sepulcrum magnum, de quo testabantur illi adhuc mente infirmi hoc esse sepulcrum Solemnis beatissimi, qui mox sensu discesse-
runt recepto. Post hæc autem cœperunt ad eum diversorum morborum ægroti confluere, et accepta sanitatem redire incolentes. Sed et Lithomeris urbis ipsius ^a indigena, cum ab quartani typi ægrotatione fatigaretur, **912** acceptis ex hospitio cereis, surrexit cum uno tantum puero, accessitque ad locum. Fusa vero oratione, accensis cereis, manuque propria per totam noctem detentis, vigilias celebravit. Datæ igitur mane rediit ad propria, nec ultra ab hoc morbo frigitationis ^b vel contractionis ullius **C** pertulit gravitatem.

cumine monasterium prisca Christianorum construxit religio. Ibi etenim Solemnis beatissimus, Clodoveo regi Alarico bellum ingerente, presentis vitæ terminum clausit. Et quoniam pro suis meritis divina ad ejus tumulum pietas virtutes operabatur plurimas, ejusdem loci homines super venerabiles ipsius cineres mirificis ædificiis honorificum fabricaverunt sepulcrum, quod postea non parvo tempore evoluto ab impiissima paganorum gente ita desolatum fuerat, ut jam tunc nec signum cerni potuisset illic fuisse ædifici. Nam ferunt ejusdem castri indigenæ, quod dum crypta sepulcræ ipsius adhuc haberetur occulta, nemini Christianorum certum loci illius patebat mysterium: et tamen suspicabantur, atque ex veritate asserebant ibi aliquid teneri sacrosanctum, donec per Dei misericordiam patuit revelatum. Sancti enim Solemnis episcopi Carnotensis ibi habebatur mausoleum, quod multis languidorum curationibus Domino propitiante fidelibus populis exstat notificatum. Hæc sanctus de sancto in testimonium. Idem auctor sanctum Solemnem viii Kalendas Octobris obiisse memorat, ejus tamen festivitatem sequenti die in variis Martyrologiis celebratur.

^a Sic Mss. cum Bad. Cæteri Editi et SB., *Lithomeris urbis Pictavensis*.

^b Colb. tut., *frigoris*. Colb. a et Bell. *frigoræ*. Frigitio autem est accessio febris, sic dicta, quod a frigore incipiat; contractio vero est intermissio ipsius quod sic frangi videatur febris.

^c Hoc caput et seq. desunt in Colb. tut.

^d Hanc Vitam nusquam vidimus; aliam vero habemus ex Cod. Ms. Majoris monasterii, a quodam monacho, seu clerico Cainonensi collectam: sed pauca habet præter ea quæ hic a Gregorio proferun-

CAPUT XXII.

De Maximo abbate.

Fuit ^e autem quidam religiosus (An. 400... 20 Aug.), et virtutibus et nomine Maximus, et, ut liber Vitæ ^d ejus docet, quam versu conscriptam legimus, nostri fuit Martini discipulus. Qui oculere quod erat cupiens, apud Insulam Barbaram ^e monasterii Lugdunensis peregrinari expetiit: manifestatus autem et ibi, ad patriam redire disposuit. Denique dum Ararim fluvium transire cuperet, nave impleta demergitur, ac ipse sacerdos pelago operitur, habens ad collum cum Evangeliorum libro ministerium quotidianum ^f, id est patenulam parvam cum calice. Sed pietas divina non perferens perire quod suum est, ita de hoc periculo Domino jubente restitutus est littori, ut nec vitæ damna perferret, nec rerum detrimenta lugeret. Impletumque est illud quod Psalmographus Spiritu sancto influente cantavit: *Cum ceciderit justus non collidetur, quia Dominus firmat manum ejus* (Ps. xxxvi, 24). Et iterum: *Non necabit Dominus animam justi* (Prov. x, 5). Deinde ad castrum **913** Cainonense urbis Turonicæ veniens, monasterium collocavit: quod castrum cum ab Ægidio obsideretur ^g, et populus pagi illius ibidem esset inclusus, hostis adversus effossum a latere montis puteum, quem obsessi ad usum habebant bibendi, obturat. Quod cum antedictus Dei famulus, qui tunc eum reliquis infra castri munitionem conclusus erat, cerneret, videretque populum consumi sitis injuria, orationem nocte tota **C** fudit ad Dominum, ut respiciens populum hostes improbos effugaret, et non pateretur eos sitis ardore

tur. — V. C. Stephanus Baluzius Maximum hic memoratum eum esse putat *Maximinum*, quem Leidradus in epistola ad Carolum Magnum imperatorem recenset inter Insulæ Barbaræ abbates, quibus Lugdunenses episcopi vices suas commendaverunt. Et quidem Eucherius in epistola ad Philonem, quam idem Baluzius in appendice ad Agobardi opera edidit, hunc presbyterum rogat, ut sese ad monasterium *Insulæ Barbaræ* conferat, *videatque et adhortetur fratrem, inquit, nostrum Maximum abbatem, qui præest ipsi monasterio, quia pervenit ad nos quod velit ex eo discedere et fratres suos deserere, eo quod multi propter metum gentium oblationes suas subtraxerint, quas pro Dei intuitu dare consueverant... Domum pensilem, quam jussimus fieri, nobis præparet et membranas, quia, si Deus annuit, Quadragesimam in Insula cum eo tenere disponimus, etc.* Tum mandat pontifex ut trecenti annonæ modii aliaque victui necessaria ad monasterium devehantur, plura sese oblatorum spondens post reditum suum.

^e Insula Barbara vetustissimum est agri Lugdunensis monasterium, in ipso Araris fluvii medietate supra Lugdunum urbem situm, quod cum per complura sæcula Benedictino ordini fuisset addictum, ad sæculares canonicos transit an. 1549. Ejus loci historiam Gallice scripsit *D. le Laboureur*, sub titulo *Ruderum Insulæ Barbaræ*.

^f Clara est hic vocis hujus significatio, de qua passim jam diximus. Vide Menardi nostri notas in Sacramentarium Gregorianum, pag. 435.

^g Hoc circa annum 463 contigisse putant, quo Ægidius seu Gillo Romanæ militiæ præfectus Cainonis obsidionem solvere cœctus fuit.

consumi. Tunc, revelante sibi Spiritu sancto, ait ad plebem: Quisquis habet vasculum, ejiciat foras in plateam, et deprecetur Dominum. Dabit enim vobis hodie largitas ejus aquas in abundantia, ut non deficiatis vos et parvuli vestri. Hæc eo dicente, nubes subito texitur cœlum, et descendit imber magnus de cœlo, cum tonitruis et coruscationibus, super castrum, duplum populis beneficium præbens, pluvia arcens sitim, fragoribus effugans hostem. Completaque sunt vasa omnium, et satiati sunt cuncti. Sicque obtentu sacerdotis, fugatis adversariis, populus salvatus a castro discessit. In monasterio ^a autem loci illius plenus dierum transit, ibique sepultus est: ad cujus sepulcrum sæpius infirmi sanantur. Puerulus autem unus ex familia ecclesiæ Turonicæ in valetudinem corrui. Is cum anhelus occumberet, ac in extremis positus putaretur spiritum exhalare, ad ejus basilicam deportatus, protinus extincta febre sanitati est redditus. Sed et puella de his mancipiis simili sorte febricitans, cum ante cancellos monumenti fuisset exposita, in ipsa die incolumitati est restituta. Ad nos vero cum horum notitia devenisset, puerum humiliatis capillis huic monasterio cessimus: puellam ^b vero mutata veste cœtui sanctimonialium conjungi præcepimus, ad serviendum Deo.

CAPUT XXIII.

De Joanne recluso.

914 Requiescit haud procul ab hac basilica Joannes quidam presbyter ^c (An. 400... 5 Maii), natione Britto, in summa religione degens, per cujus manus Dominus multa signa sanitatum dignatus est operari: qui ob amorem divinum ab aspectibus se hominum cohibens, parvulam oratorii cellulam habebat ante ipsam Cainonensis vici ecclesiam. Ibi in viridariolo, quod manu propria excolebat, lauros arbores plantaverat, quæ nunc vastis columnarum fomitibus jucundarum frondium amœnitate tenduntur; sub quarum umbraculo vir sanctus considens, aut legebat aliquid, aut scribebat. Cujus post obitum cum arbores illæ, ut diximus, patulis diffusæ ramis obumbrarent locum viridarii, una ex his vetustate senescens exaruit. Tunc custos loci effossa cum radicibus columna, incisus ipsis cum ramis suis scamnum adaptat, in quo interdum aut resideret lassus, aut aliquid secure decideret, cum necessitas exegisset. Quod cum per duos annos aut fere amplius scamnum in hoc usu habuisset, tactus, ut credo, inspiratione divina, dolore cordis, ait: Væ mihi quia peccavi, ut

^a Istud monasterium hodieque subsistit apud Cainonem (*Chinon*), sed in collegiatam ecclesiam jam pridem conversum, ubi servatæ sunt sancti Maximi, vulgo *saint Meisme*, reliquæ ad an. 1563, quo a Calvinianis hæreticis combustæ fuerunt. Aiunt tamen canonici sancti Maximi, *saint Maze*, apud Barrum Ducis (*Bar-le-Duc*), in diocesi Tullensi, corpus sancti Maximi, nescio quo modo ab hæreticorum furore Cainone ereptum, ad se delatum fuisse, eundemque sanctum patronum agnoscunt.

^b Hæc ad finem cap. desunt in Colb. a.

^c Joannes *Reclusus* appellatur in Vita sanctæ Radegundis per Baudoniviam, num. 4, ubi B. reginam

A arborem quam talis sacerdos propria manu plantavit, ego ad diversas necessitatum utar sessiones [*Ms.*, incisiones]. Et hæc dicens, accepto sarculo, effossa humo, et incisus scamni pedibus, posuit ipsum sub terra, replevitque fossam humo. Mirum dictu! adveniente verno tempore, sicut reliquæ arbores florescunt, ita et hæc columna, quæ viri manu, ut ita dixerim, sepulta fuerat, rediviva in sospitate virescens, novas frondes emisit. Exstant de ea hodie quoque virgulta in quinum senumque aut fere amplius pedum altitudine, quæ annis singulis incrementum sumentia, a Domino sublevantur.

CAPUT XXIV.

De Monegunde religiosa.

915 Apud ^d ipsam vero urbem Turonicam beata Monegundis ^e obiit (An. 570, 2 Jul.). Fuit autem ex Carnoteno territorio. Quæ relinquens tam patriam quam parentes, ad hoc tantum Turonis expetiit, ut orationi vacaret: per quam Deus crebro miracula ostendere est dignatus. Nam si quis pusulam ^f malam incurrisset, et ad eam veniens orationem precabatur; confestimque illa prosternebatur ad supplicandum Dominum, et colligans folia cujuslibet oleris aut pomi, saliva illiniebat, faciensque crucem super ulcus imponebat folium: confestimque ita omne venenum evanescebat, ut nihil dignum leti ægrotus ultra perferret. Quartanariis quoque et gulam dolentibus, data benedicta aqua sæpius medebatur. Ad cujus sepulcrum assidue infirmi confluunt et sanantur. Nam quanti frigidus passus, quanti a pusulis malis veneno incrassante præmortui, quanti a dysenteria ibi sunt sanati, viritim non potest explicari. Sed quoniam multa ex his in libro quem de ejus Vita conscripsimus (*Vitæ Patr. c. 19*) memoravimus, quæ deinceps gesta sunt tacere nequivimus. Probati archidiaconi nostri famula graviter a quartano typo quatiēbatur, et jam prope annum in hac febre ægrotabat: quæ inter manus parentum deposita super tumulum sanctum, domum incolumis est relata.

CAPUT XXV.

De Senoch abbate.

Senoch abbatis Vita dudum a nobis scripta fuit ^g (An. 576, 24 Nov.). In quo libello multis ejusdem virtutibus memoratis finem fecimus: sed quoniam ad ejus tumulum virtus apparuit, sileri a nobis absurdum fuit. Nantullus autem puer nimia cæcitate detentus, et ipsam adhuc **916** adolescentiam ætatis

in suo proposito confirmasse dicitur. Exstat hodieque sub titulo sanctæ Radegundis oratorium hoc in capite memoratum, in quo visitur beati Joannis tumulus, sed reliquis vacuum, quas nempe Calviniani eodem an. 1563 combusserunt.

^d Hoc caput cum duobus seqq. deest in Clar. a.

^e Colb. tut. et Bell., *Monegundis*; alii, *Monigundis*.

^f Colb. et alii, *pusulam*. Et sic passim Scripti et Editi. Alii habent *pusulam*; alii *pusulam*.

^g In libro de Vitæ Patrum cap. 15. De eodem egit quoque in lib. v Hist. cap. 7.

primæ ab hoc contagio deturpatam jugiter deflens, A hujus sancti expetiit tumulum, atque prostratus, et humili prece subnixus, flagitat sibi ejus suffragio lucem perditam revocari. Quatriduum in hoc precatu perdurans, reseratis oculis illuminatus abscessit. Sed et nunc multi frigoriticorum aliorumque morborum detenti incommodo, ut pallii ejus aut decerpserint simbrias, aut contigerint, mox sanantur. Hactenus de Turonicis.

CAPUT XXVI.

De sancto Simeone a Columna.

Simeon a vero confessor, qui in columna pagi Antiochensis dicitur stetitisse b, frequenter incolis tribuit sanitates (An. 460, aut 463, 5 Jan.). Et quia, ut legitur in ejus Vitæ libro, nullam unquam mulierem post conversionem oculis attentis inspexit; postquam vero columnæ editiori se sanctitate fervens in- B vexit, non modo extraneæ mulieri, verumetiam nec propriæ matri se videndum permisit, et nunc etiam locum ipsum ab hujus sexus defensat accessu. Nam ferunt quamdam mulierem indutam fuisse veste virili, et in basilicam ingredi voluisse columnæ. Tractans secum misera agere posse per indumentum quod latere posset Altissimum: ignorans illud Apostoli, quia *Deus non irridetur* (Gal. vi, 7). Illicet ibi c veniens ad templum, erexit pedem, ut sanctum ingrederetur limen: tamen protinus retrorsum ruens, cecidit, et mortua est; satisque fuit populis, ne hæc ultra mulier ulla præsumeret, cum in istam cerneret ultionem pessime irrogatam.

CAPUT XXVII.

De sepulcris presbyterorum in basilica sancti Martialis.

Igitur sanctus Martialis episcopus a Romanis missus episcopis (An. 250, 30 Jun.), in urbe 917 Lemovicina prædicare exorsus est; eversisque simulacrorum ritibus, repleta jam credulitate Dei urbe, migravit a sæculo. Erant d tunc temporis cum eo duo presbyteri, quos secum ab Oriente adduxit in Galliam: verum ubi completi sunt dies eorum, ut et ipsi vocarentur de hoc sæculo, conjunctis sarcophagis, in eadem crypta in qua sanctus episcopus sunt

a Hoc caput cum duobus seqq. deest in Colb. tut. Illustris est apud Græcos et Latinos Simeonis Stylitæ memoria, quam Theodoritus, Evagrius, Theodorus Lector alique celebrarunt. Vitam ejus habes apud Rosweydam in Vitis Patrum, lib. 1, et die 5 Januarii Bollandiani.

b In Laud. add., alia sed antiqua manu, in ecclesia quæ vocatur *Pœnitentiæ*.

c Pith., *Illico ubi*. Ed., *Et licet*. Infra, in Mss., deest tamen.

d Hæc verba, usque ad *verum*, desunt in Colb. a; sed supra, post *missus episcopis*, additum est, alia manu, cum duobus presbyteris. Porro illi duo presbyteri, alia, sed fere æquali manu, in Bell. dicuntur *Alpinianus et Stratoclianus*; et in Martyrol. Rom. die 30 Junii, *Albinianus et Austriclinianus*. Vide Bernardi Guidonis Sanctorale, apud Labb., tomo II Bibl. novæ pag. 265. De sancti Martialis in Gallias missionis tempore fusius agere non vacat. Eam Gregorius Decii et Grati consulat, id est an. 250 con-

sepulti; et unus quidem parieti proximus, alter vero huic contiguus erat. Super terram tamen utrique stabant: sed non poterat alteri propter illum qui primus erat honor impeadi, hoc est non ibi e palla expandi poterat, non lumen accendi. Quod cum incolæ loci moleste ferrent, quodam mane accedentes ad cryptam, invenerunt sepulcra diversis parietibus esse locata; et sic accessus liber ad utrumque sepulcrum patuit, et qualiter beatus antistes ut cultor Dei veneraretur enituit.

CAPUT XXVIII.

De miraculis ad sepulcrum ejus factis.

Puella f quædam cui, nescio quo existente peccato, manus una dirigit, ac digiti palmæ deflexi erant, ad ejus sepulcrum advenit, confisa de virtute Confessoris, quod posset ejus intercessio manum aridam absolvere, cujus prædicatio populum vanis superstitionum ritibus irretitum absolvit. Celebratis ergo vigiliis in ipsa nocte festivitatis, dum attente juxta sepulcrum orat, manum suam directis digitis populo teste sanatum miratur ætonia.

CAPUT XXIX.

De eo qui loquelam a sacerdote recepit.

Quidam eloquium emeruit hoc modo. Hic etenim, ut cruda 918 operatur rusticitas populorum, juramentum mendax in ecclesia protulit. Mox rigente lingua, mutus effectus est, ita ut non vocis humanæ, sed bidentis mugitum simulare videretur. Adveniens autem ad hujus confessoris tumulum, prosternitur ad orationem, sensitque, ut postea asserebat, tanquam si aliquis guttur ejus tangeret: quod, ut credo, virtus erat dominici Confessoris Egressusque, presbyterum qui aderat nutu deprecabatur, ut signum crucis faucibus clausis imponeret. Quod cum presbyter fecisset, iterum prosternitur ad orationem; protinusque elevatus, vocis officio reddito, omnia quæ pertulerat proprio patefecit eloquio.

CAPUT XXX.

De sancto Stremonio episcopo Arverno.

Per sanctum enim Stremonium h, qui et ipse a

tigisse scribit lib. 1 Hist. cap. 28. Eundem vero a Romanis episcopis missum hic dicit, quem paulo inferius innuit ex Oriente in Gallias adventasse. Vide Bosqueti historiam. Ipsius Acta, quæ circumferuntur, nullius videntur auctoritatis, nec majorem merentur epistolæ ipsi attributæ. De ejusdem apostolatu, discipulis et percelebris sub ejus nomine monasterio apud Lemovicas, quod sæculo XI Cluniacenses obtinuerunt, ac tandem ad canonicos sæculares transiit, plura habentur passim in tomo II Bibliothecæ novæ Labbeanæ. Parisiis vero jam sæculo VII habebat ecclesiam, quam sanctus Eligius dotavit.

e Clar. a, non sibi; Ed., non nisi.

f Hoc caput et duo seqq. non habet Clar. a.

g In Colb. tut. *De sancto Martiali Lemovicensi episcopo*, Bell. et Laud. nullum habent titulum.

h Colb. tut., *Austremonium*. Vulgo appellatur *saint Austremonne*. Ejus in Gallias adventum temporibus Decii consignat noster Gregorius lib. 1 Hist. cap. 28.

Romanis episcopis cum Gatiano [*Mass.*, Catiano] beatissimo et reliquis, quos memoravimus, est directus, primum Arverna civitas verbum salutis accepit, eoque prædicante Salutare mundi Redemptoremque omnium Christum Dei Filium credere coepit (*An.* 950, 4 *Nov.*). Hujus autem sepulcrum apud Iciodorensium vicium habetur: ad quod cruda rusticitas, licet sciens quod quiesceret, nullum tamen ibi exhibebat honoris cultum. Post longinqua vero annorum curricula, Gaudinus qui ipsius Arvernæ urbis episcopus datus est, in diaconatu suo ecclesiam vici illius rexit. Igitur dum nocte quadam in lectulo cellulae suæ, quæ huic basilicæ adhærebat, decumberet, audivit psallentium quasi parum resonantibus vocibus: et surgens vidit templum magno splendore lumine, et obstupefactus aspicit intrinsecus, erat enim cellula illa in superiore contra fenestras templi; et vidit, 919 et ecce circa tumulam multitudo albatorum tenentium cereos, et psallentium. Quod diutissime cernens, cum discessissent, statim facto mane, jussit tumulum cancello vallari, ac palliolis nitentibus obvelari, præcepitque reverentiam loco illi impendi. Ex hoc enim oratio super tumulum funditur, et auxilia Antistitis impetrantur. Hæc ab ipsius episcopi ore audivi.

CAPUT XXXI.

De eo qui eulogias accepit a sacerdote.

Magna enim gratia est, si sacerdotium digne custodiatur in actu. Si enim homini iniquo ac persecutori justitiæ tantum contulit sacerdotium, ut prophetiam mereretur, id est Caiphæ, qui prophetavit unum oportere mori de populo, ne gens tota periret (*Joan.* xi, 50); quanto magis timentibus Deum, et sancte ac pure sacerdotium custodientibus, tribui potest a majestate divina, ut etiam, juxta Jacobum, prosit infirmis cum oratione visitatio sacerdotis (*Jac.* v, 14), et plerumque conferat præsidium sola tantum eulogiarum porrectio ejus ex manu, secundum illud quod apud Arvernos gestum in adolescentia mea in veritate cognovi. Quidam presbyter solitarius iter carpens, ad hospitium cujusdam pauperis Limanici mansionem expetiit. Qua accepta, juxta morem sacerdotum, nocte a stratu suo consurgens, orationi astitit; sed et homo, quem necessitas compellebat lignum ex silvis evehere, valde mature surrexit; et sicut mos rusticorum habet, nondum inchoante luce, postulat cibum a conjugee, quæ sine mora porrexit. Acceptum vero homo ille panem, non prius comedit quam a sacerdote benediceretur, aut

Quem alii unum e septuaginta discipulis Christi, aut certe a sancto Petro directum fuisse volunt. Urbico sibi in successorem ascito recessit Iciodorum, ubi sepultus est. Ejus vitam, sed fabulis scatentem, edidit Labbeus tomo II Bibl. novæ pag. 482. Iciodorum, vulgo *Issoire*, ubi sanctus Prajectus, postea Arvernorum episc. et martyr, litteras et vitæ monasticæ præcepta didicerat, ex ejus Vita, hodieque celebre est ord. sancti Benedicti monasterium et conj. sancti Mauri, sancto Stremonio dicatum. Sed ejus reliquie inde Volovicium, tum Mauziacum, (*Volvic, Mozac*), loca ob monasteria ord. Benedictini

A ab eo eulogias acciperet. Quibus acceptis, sumpsit et abiit. Cumque ad amnem adhuc ante lucanum venisset, imposito plastro cum bobus in ponte, qui super navem locatus erat, alterum transmeare coepit in littus: verum 920 ubi in medium amnis devenit, audivit vocem dicentem: Mergere, mergere, ne moreris. Cui respondens vox alia ait: Sine tua enim admonitione quæ proclamare fecissem, si res sacra meis conatibus non obstaret. Nam scias eum eulogiis sacerdotis esse munitum, ideo ei nocere non possum. At ille voces audiens, et personam nullius cernens, ac de se verba jactari cognoscens, consignans se cruce dominica gratias Deo egit, quod ei pars adversa prævalere non potuit. Tunc in littus ulterius progrediens, cum optato onere domum regressus est B salvus.

CAPUT XXXII.

De Duobus Amantibus.

Duos fuisse apud Arvernum, virum scilicet et puellam, refert antiquitas, qui conjuncti conjugio, non coitu, et in uno stratu quiescentes, non sunt ab alterutro polluti in voluptate carnali (*An.* 500, ... 25 *Maii*). Post multos vero annos cum eis esset latenter vita castissima, ex consensu pari, vir tonsuratus ad clericatum, puella vero religiosam induit vestimentum. Factum est autem ut impletis diebus puella migraret a sæculo; denique vir ejus præparata sepultura, exhibuit corpusculum ad sepeliendum. Cumque eam sepulcro reconderet, arcanum quod inter eos convenerat, elevatis manibus ad cælum pandit, dicens: C Gratias tibi, rerum omnium artifex, ago, quod sicut mihi eam commendare dignatus es, ita tibi reddidi ab omni voluptatis contagio impollutam. At illa subridens, ait: Sile, sile, vir Dei, quia non est necesse ut fatearis nostrum nemine interrogante secretum. Post hæc oblecta oportorio recessit. Non post multum vero tempus et ipse migravit a sæculo, sepultusque est in loco suo. Erant autem in una quidem basilica, sed e diversis parietibus utrumque sepulcrum habebatur; et unum quidem ad meridiem, alterum ad aquilonem. Mane autem 921 facto, inventa sunt pariter esse sepulcra, quæ usque hodie sic perdurant. Idcirco nunc incolæ Duos Amantes vocitant, et summo venerantur honore b.

CAPUT XXXIII.

De Amabili presbytero.

Fuit etiam in supradicta Arverna urbe admirabilis sanctitatis Amabilis quidam, vici Ricomagensis præ-

insignia, translatae sunt, ut fusius apud Labb., loco laudato, pag. 500 et seqq., refertur.

^a Notanda patrum nostrorum religio in persolvendo, etiam privatim, stans horis nocturno officio. Vide notas in lib. ix Hist. cap. 6.

^b De his vide, supra, lib. i Historiæ cap. 42, et quæ ibi observavimus. Tertullianus in libro de Anima meminit cujusdam corporis in cæmeterio positi, quod alteri juxta ipsum collocando spatium dimisit. Vide et vitam sancti Joannis Eleemosynarii, cap. 50, in libro i de Vitæ Patrum.

byter, qui virtutibus magnis præcellens, sæpe ser-
pentibus dicitur imperasse (Sæc. v, 19 Oct.). Nam ad
hujus tumulum cum dux Victorius despesisset orare,
affixæ e regione equo, nequaquam poterat amovere.
Quem cum flagris stimulisque urgeret, et ille quasi
æneus staret immobilis, tandem aliquando dux a
suis commotus, qui, ut ita dicam, ipsi peccati si-
milis erat factus, ad orationem descendit; cumque
fideliter orasset, quo voluit ivit. Ad hujus sepulcrum
energemenum vidi mundatum; perjurantem diri-

* Legitur in libro de Ecclesiis Clarom. a Savarone
edito, cap. 12: « In ecclesia sancti Hilarii... ubi sanc-
tus Amabilis in corpore requiescit. » Visitur ejus
sepulcrum in ecclesia sanctæ Mariæ Magdalænæ de
Croso in suburbio Claromontensi, quæ, uti coniecero
licet, eadem est quæ olim sancti Hilarii dicebatur,
hodieque ecclesiæ sancti Amabilis Ricomagensis sub-
jecta. Inde tamen a multis sæculis hujus sancti viri
corpus Ricomagum translatum est, ubi ecclesiam
abbatiali titulo insignem suo nomini dicatam habet,
quæ anno 1548 ex canonicis regularibus ad sæculares
transiit. In theca ipsa, ubi sacræ ejus exuvie ser-
vantur, inventa est aliquot abhinc annis vetus hæc
inscriptio, marmoreæ tabulæ insculpta: HIC. JACET.
CORPUS. S. AMABILIS. CONFESS. QUI. OBIT. REGNANTE...
Ricomagi, uti præcipuus oppidi patronus colitur
die 19 Octobris, quo ejus festum in variis Martyro-
logiis memoratur. Qua item de Suario ejusdem Vitam
exhibet, sed quæ compluribus mendis respersa est.

b Cum in hoc capite et sequentibus de antiquis
monumentis agat Gregorius, quæ suo tempore prope
sancti Illidii basilicam habebantur, visum est de iis-
dem paulo fusius agere; quorum nonnulla hodieque
supersunt in monasterio nostro Illidiano, prope Cla-
romontensem urbem sito. Complures martyres apud
Arvernorum passos, atque juxta urbem sepultos fuisse
testis est Gregorius lib. 1 Hist. cap. 34; unde non tan-
tum episcopi urbis, sed et cæteri quoque Christiani
in eodem loco sepeliri voluerunt. Certe jam tempore
Apollinaris Sidonii, id est sæculo v, locum illum se-
pulturorum multitudo repleverat, in quibus multa
sanctorum corpora requiescebant, quæ cum Alcima
et Placidina incaute a loco dimovissent ad poneuda
ecclesiæ fundamenta, id magnopere sancto Antoliano,
cui nova illa ecclesia parabat, displicuit, ut narrat
Gregorius lib. 1 Miræ. cap. 63. Ibidem, si veteri Ar-
vernorum traditioni credamus, Austremonius primus
eorum antistes, ecclesiam in honore virginis Deiparæ
construxit, quæ sancta Maria inter sanctos appellata
est, quod in cœmeterii medio sita multis sanctorum
sepulcris circumcingeretur. Novam in honorem sancti
Clementis a sancto Illido adjunctam fuisse voluit,
cui ipse, postea in eadem sepultus, nomen suum de-
dit. Alii alias in vicinia adjuverunt. Et quidem certum
est tempore Gregorii tres ibi basilicas existisse, cum
plurimis sanctorum sepulcris, quorum alia in illis
basilicis, alia extra ipsas exstabant, ut narrat infra,
cap. 36. Tres itæ basilicæ hodieque supersunt, et
quidem duæ priores sub his nominibus quæ Gregorius
refert, nempe sancti Illidii, quæ monasterii princi-
palis est, et sancti Venerandi, in hodiernis mona-
sterii hortis; tertia vero, cujus nomen non exprimit
Gregorius, sancti Cassii dicitur, haud procul ab aliis
sita, quæ etiam parochiæ titulo insiguitur. In iis vi-
suntur antiqui sanctorum aut saltem Christianorum
tumuli, quales eos describit Gregorius, sed potissi-
mum in ecclesia sancti Venerandi, ubi plures ha-
bentur, in quibus Christi Domini prædicatio, panum
pisciumque ab eodem facta multiplicatio, aliæque
sacræ historiæ representantur, juxta modum prisco-
rum illorum temporum, uti videre est in Roma sub-
terranea, aliisque antiquis ecclesiæ monumentis. At
nulli extra ecclesias illas nunc existant, sive quod
in ecclesias fuerint translati, sive quod in anti-

A guisse ut ferrum, crimen confessum, illico absolu-
tum *

CAPUT XXXIV 5.

De Georgia religiosa.

Fertur etiam fuisse in ea urbe puella quædam, re-
ligiosa atque devota Deo, quæ in rure commanens,
quo ab urbana populatione submotæ liberius dignas
Deo tantum hostias exhiberet, quotidie autem jeju-
niis et orationibus insistebat (An. 500, 15 Feb.).
Factum est igitur, ut migrans ab hoc mundo, ad ba-
quorum ædificiorum ruinis, quas sub Normannis passi
sunt Arverni, obrui fuerint. In ecclesia sancti Cassii
visitur hodieque ad latus Evangelii arca lapidea, quæ
corpus sanctæ Georgiæ continebat cum his versibus
lapidi marmoreo incisus, quos referimus eo modo quo
in ipsa Inscriptione habentur, nulla metri seu ver-
sum ratione habita:

HOC. JACET. IN. TVMVLO. SACRATA
GEORGIA. CHRISTI. ET. DIVOTA
BONIS. MENTE. FIDE. MERITO
OB. QVAM. MAGNA. PATREM
PREMERET. CVM. TVRRA
PROCORVM. ILLA. DEVM
LEGIT. FELICIORE. TORO

In ecclesia sancti Venerandi nulla inscriptio, præter
unam infra martyrum sepulcrum inscriptam, apparet,
quam alicujus esse coniecio, qui ut sibi sanctorum
patrocinia conciliaret, prope eæ sepeliri postulavit.
Fugientibus ac semidetritis litteris hæc solummodo
legi potuerunt:

.... ETVM NATVRE QVODVM CO... P... VE..... FRAGILE
VMEDA TERRA SVMIT NON TENIT AD... HIC ANTRA SEPVL-
CRI SED HÆCELOS QVEM IVSTA... FELICEM CONDETVM HOC
TOMOLO LEVITA DNI... NEM INNOCENCIVS ILLI NOMEN AB
AVO PROTRA... BEATVS IN MOREBVS VITAM BENIGNA T...
..... VIX GESSERAT ANNVS CVM S..... CO.....
NEPOTINS. CEDASPEC.....

..... R... X KL ABRILIS

In oratorio quod sanctæ Mariæ inter Sanctos nomen
retinuit, altare habetur marmoreum, sub quo visitur
crux in marmore albo sculpta, ad cujus pedes duæ
sunt inscriptiones, quas hic referimus.

† IN HAC. PARTE HVIVS. TV- † IN HAC. ALTERA PARTE
MVLI. REQUIESCANT COR- HVIVS. TVMVLI REQUIES-
PORA SCORVM. QVORVM NO- CVNT. CORPORA. SCORVM.
MINA. DS. SCIT CVM QVIBVS. SEPTEM INNOCENTVM. QVO-
CORPVS CORVI. PATRV. I. RVM NOMINA. SONT. APVO
SCI. ILLIDII. REQUIESIT. DEVM.

In sacello ecclesiæ Illidiane, quod hodie S. P. Bene-
dicto sacratum est, visuntur marmoreæ tabulæ,
exhibentes miraculum Christi Domini panem multi-
plicantis, in quorum una hæc habetur inscriptio:
HIC. REQUIESCANT. CORPORA. SANCTORVM
QVORVM. NOMINA. DEVS. SCIT.

¶ In sacello sancti Justini similis habetur tabula marmo-
rea cum variis figuris et hac inscriptione.

HIC. REQUIESCIT. SANCTVS
JVSTVS. ARVERNICAES
VRBIS. EPISCOPVS

Hinc porro Justum alium esse a Justo sancti Illidii
archidiacono, de quo Gregorius lib. 1 Hist. cap. 40,
præter episcopi titulum, qui hic Justo attribuitur,
suadet historia translationis sancti Illidii factæ anno
434, ubi Arbertus episcopus dicitur post elevatas
sanctorum Illidii et Venerandi reliquias, ceterorum
sanctorum corpora, et potissimum B. Nepotiani epi-
scopi, et Justini archidiaconi et discipuli sancti Illidii,
dimisisse in suis locis propter difficultatem querendi.
Certe Justos duos habet libellus de Ecclesiis Claro-
montensibus. Unde Savaro et post eum Sirmundus,
in lib. iv epist. 11 Apollinaris Sidonii, Justo inter
episcopos Claromontenses locum dederunt inter Avo-
lum et Cassarium.

allicam oppidi a causa sepeliendi portaretur : verum A ubi levato feretro corpus per viam 922 ferri cœpisset, adveniens grex magnus columbarum super eam volare cœpit, atque illuc volitando sequi quo hæc a proximis ferebatur. Qua in basilicam delata, grex totus super tectum ædis ipsius visus est consedis; illaque sepulta, ad cœlos evolavere columbæ. Unde non immerito Georgia nuncupata est, quæ sic exercuit mentem cultura spiritali, ut adepto virginitatis sexagesimi fructus proventu, egrediens de sæculo, cœlestibus honoraretur exsequiis.

CAPUT XXXV.

De sepulcro effracto in basilica sancti Venerandi.

In basilica autem sancti Venerandi b, quæ sancti Illidii est proxima, transvoluta [Id est, fornice in-structa] cellula a parte occidentis fuit in qua multa ex marmore Pario sepulcra sculpta sunt, in quibus nonnulli virorum sanctorum ac mulierum religiosarum quiescunt. Unde non ambigitur eos esse Christianos, quia ipsæ historiæ sepulcrorum de virtutibus Domini et apostolorum ejus expositæ sunt. Eo quoque tempore, quo Georgius Vellavorum civis Arvernæ urbis comitatu potiebatur (Circ. an. 569), pars transvolutionis illius, quæ per longinquæ incuriæ negligentiam pluviis erat infusa, super unum eorumdem sarcophagum ruit, opertoriumque ejus impulsum in frusta comminuit : in quo apparuit puella jacens, ita membris omnibus solidata, quasi nuper ab hoc sæculo fuisset assumpta. Nam facies manusque ejus cum reliquis artibus integræ erant, cum ingenti cæsariæ 923 longitudine, sed credo eam aromatis fuisse conditam : vestimentum autem, quod artus tegebat exanimes, agnarum erat c, illæsumque, nulla putredine resolutum, ac nigredine quacunque fuscatum. Quid plura? ita apparebat integra, ut dormiens potius quam mortua putaretur. Autumabant autem quidam nostrorum ob candorem vestimenti holoserici in albis eam transiisse. Aiebant enim annulos murennulasque aureas circa eam repertas, et clam ne episcopus sentiret, ablatas : nulla tamen ætas temporis nostri cujus meriti, generisque, aut nominis fuerit, aut opinione, aut lectione cognovit. Dum autem hoc corpusculum per anni unius spatium detectum jaceret, nec esset, qui respectu humanitatis huic adhiberet sepulcro tegumen, contigit ut D uxor antedicti comitis post obitum viri graviter

ægrotaret, ac diuturna valetudine obtenta, oculorum lumine mulcicaretur. Quæ laxata a febre, vocat medicos, diversa adhibet studia, largitur et præmia : sed nullis potuit modis ab eisdem elicere medelam ; donec tandem aliquando pietas Domini commota respiceret. Apparuit enim ei persona quædam per visum noctis, dicens : Si vis visioni pristinæ restaurari, perge quantocius, et require lapidem mundum, ac sarcophagum puellæ quiescentis, quod in basilica sancti Venerandi detectum habetur, citius tege : mox detectis visibus oculorum tuorum, clare cuncta prospicies. Quo facto, ut vas illud clausit opertorio, protinus apertis oculis lumen recepit ex integro. Unde non ambigitur esse eam nobilis meriti d, quæ talia præstare potuit ægrotanti.

CAPUT XXXVI.

De aliis sepulcris sanctorum in eadem basilica.

Sunt e autem in hoc loco multa sepulcra quæ, ut diximus, fidelium 924 esse probantur. Habetur enim ibi tumulus huic a lava contiguus, longitudine, latitudine, altitudine, omnique positione consimilis. In hujus fronte superiore habetur scriptum : SANCTÆ MEMORIÆ GALLÆ (An....., 51 Maii). Est et illud nihilominus sepulcrum sculptum f meritis gloriosum, inter egressum basilicæ sancti Illidii et ingressum templi beati Venerandi in edito positum, in quo ferunt Alexandrum quemdam religiosum fuisse sepultum ; de quo frequens infirmorum necessitas, eraso pulvere, hausta dilutione, extemplo consequitur sospitatem ; unde tam frequens exigitur [Al., exsequitur] medicamentum, ut pro assiduis beneficiorum commodis transformatum ab aspicientibus cernatur. E regione autem hujus sepulcri, si ingrediaris per ostium in basilicam sancti Venerandi, dextra de parte sepulcrum parvulum contemplaberis super terram situm, rusticiori formatum lapide, sed ignotum est omnibus quis quiescat in eo. Nam haberi in eo divinum aliquid res ipsa quam dicturus sum pandit. Mendicis quidam, ut ipsi oculis nostris inspeximus, super ipsum erat solitus considerare, sed credo eum, ut fragilitas humana præbet, in aliquod indignum facinus obvolutum : quia virtute quiescentis cum sonitu magno excussus, longe projectus est, sepulcrumque medium crepuit, quod usque nunc ita cernitur. Indignum quippe se hominem humatus existimavit g, qui super hos artus deberet facere ses-

a Sepulta est in ecclesia sancti Cassii, ex libello de Ecclesiis Claromont. a Savarone edito, cap. 9, ubi sacrum ejus corpus quievit usque ad nostram ætatem in arca lapidea, cum inscriptione veteri quam supra, not. *, dedimus. Primo sacrum ejus caput exinde extractum an. 1531 a Guillelmo du Prat episcopo Illidianis monachis datum est ; tum integrum corpus in eadem sancti Illidii ecclesiam fuit illatum, an. 1653, a Ludovico de Stein episc. Clarom., ubi religiose asservatur.

b Basilica sancti Venerandi, 20 circiter passibus ab Illidiana, et paulo amplius ab ecclesia sancti Cassii dissita, etiam nunc superest in hortis monasterii Illidiani. De hac agitur in lib. de Eccles. Clarom. cap. 40, ubi complurium millium sanctorum corpora in

ea quiescere dicuntur. Vide superius. Venerandum ex Paulino laudat Gregorius lib. II Hist. cap. 13.

c Sic omnes Mss. At Editi, aquarum vi erat illæsum, nullaque, etc.

d Hodieque nomen ejus ignotum est.

e Hoc et sequens caput desunt in Clar. a.

f Sic SB. At Colb. a, Bad., Mor. et Chol., Sculpti; alii, sculptis. Bal., multis. Cæterum nulla jam exstant inter has basilicas sepulcra. Vide cap. 34 not. *. Hanc porro Gallam contulit Baronius in notis ad 5 Octobris cum Galla sancti Eucherii uxore, cujus festum Ado 16 Novembris commemorat.

g Sic Editi. Laud. : Indignum sibi, ut puto, hominem humatus existimans Colb. 2, ut pate hominem... his artibus.

sionem. In hac enim basilica et beatus martyr Liminius ^a est sepultus (*Circ. an. 258, 29 Mart.*): cujus agonis historia cum ab incolis teneatur, nullus tamen ei cultus venerationis impenditur. Sunt enim ibi, ut diximus, illustrium meritorum viri, quorum nomina ignota incolis, scripta tamen, ut credimus, retinentur in cœlis ^b.

CAPUT XXXVII.

De sanctorum Venerandi Nepotianique episcoporum sepulcris.

925 Est ibi et sepulcrum ipsius sancti Venerandi episcopi (*An. 400, 18 Jan.*), a quo hæc ædes nomen accepit, sub analogio compositum, super quod caput per fenestellam quicumque vult, immittit, precans quæ necessitas cogit, obtinetque mox effectum, si juste petierit ^c. Ibi et sanctus Nepotianus episcopus requiescit (*An. 388, 22 Oct.*), qui fuit in sæculo summæ vir sanctitatis, obtinens nunc cum Domini potentia, quæ ab eo fuerint implorata. Sæpe enim super hæc sepulcra ^d frigiditatorum oratio fusa desideratam obtinet medicinam.

CAPUT XXXVIII.

De monacho, quem orantem abbas spectabat.

Magna quondam fuerunt mundi luminaria quæ, ut sol radiis, ita mundum virtutibus illustrabant. Aiunt ergo in quodam monasterio fuisse monachum, qui cum apud alios juxta regulas monasteriorum orationi et lectioni insisteret, secretius tamen atque peculiariter omnipotenti Deo sacrificia reddebat orationum. Nam post impletum in oratorio cursum, elabebatur clam a præsentia fratrum: et abiens inter condensas rubos, buxosque, et illices, ubi jam spes erat quod a nullo nisi a solo inspiceretur Deo, prosternebat se in orationem. Verum postquam decumbens Dominum diutissime deprecatus fuisset, elevans se ab humo, erectis ad cœlum palmis atque luminibus, psalmodum tacite seriem recitabat: et in tanta compunctione cœlo erat intentus, ut rivi lacrymarum ab ejus oculis vehementer effluerent. Quod cum unus fratrum, cautius prosequens, prævidisset, abbati non siluit. Ille vero attentus quando ad hæc agendi properaret, **926** persecutus est a longe, et prostratus solo spectabat [*Al.*, expectabat] quid fidelis discipulus exercebat. At vero attentus a longe, vidit miraculum magnum. Nam ab utraque parte oris ejus flamma ^d autem facta, matri quæ videram indicavi; jubet impleri visionis præcepta. Quod cum fecissem, statim genitor ab infirmitate convaluit. Decurso quoque alterius anni curriculo, iterum ab hoc incommodo

^a De eo Gregorius lib. 1 Hist. cap. 31. Vido et Savaronis notas in cap. 10 libri de ecclesiis Claroni. Passus creditur in Chroci irruptione, quam Gregorius Valeriani et Gallieni temporibus, alii sæculi v initio consignant.

^b Id indicat vetus inscriptio a Savarone laudata. Vid. cap. 34 not. *

^c De sancto Venerando egit Gregorius lib. 11 Hist. cap. 13. Ejus sacre reliquæ anno 1311 ab Arberto episcopo translatae sunt in capsam simul cum sancti Illidii corpore, rogante Guitione Scoto abbate monast. Illidiani. Transl. festum recolitur 22 Decembris. De eodem sancto Bollandus die 18 Januarii.

A batur scandere: et quanquam coma ^f in sublimi producta excrevit, non tamen erat noxia capiti. Stupens visu abbas, compressit se paululum: ille vero completa oratione ad monasterium rediit. Abbas autem per viam aliam est secutus, multis postmodum opprobriis monachum arguens ad vanam gloriam coerendam ^g, non tamen indicans quæ vidisset.

CAPUT XXXIX.

De igne qui a reliquiis sanctorum sæpe prorupit.

Mysticum, ut opinor, hic ignis continet sacramentum, et tenebræ sensus mei eum intelligere non queunt, qualiter apparens lumen tantum præbet, nec quidquam adurit: unum tantum scio, quod justis aut super justos apparent ista. Nam Moysi in rubo reliquisque patribus apparebat in holocausto. Beati quoque Martini prorumpens e capitis vertice, cœlorum ardua penetravit ^h. Nam et Brachionem abbatem sæpius audivi referentem, sicut in libro (*Vit. Patrum cap. 15*) Vitæ ejus scripsimus, dum in antedicti pontificis basilica nocturnas excubias celebraret, et reliquæ sanctorum a peregrinis delatæ super altare haberentur, subito globus ignis ab eisdem emergens usque ad cameram templi visus est conscendisse, sed non multis, ut ipse aiebat, ostensus est. Sic et in dedicatione oratorii nostri apparuit, sicut supra memoravimus (*Cap. 20*).

CAPUT XL.

De visionibus pro patris mei infirmitate habitis

927 Sed ⁱ nec illud absurdum est credere, quod sæpius per visiones expertas Dominus revelare dignatur; qualiter aut honorentur sancti, aut infirmi medicamina consequantur. Nam recolo gestum in infantia, cum pater meus ab infirmitate humeris podagrici laboraret, et ardore febrium ac doloribus multis attenuatus, lectulo decubaret, vidisse me in visu noctis personam, dicentem mihi: Legisti, ait, librum Jesu Nave? Cui ego: Nihil aliud litterarum præter notas agnovi, in quarum nunc studio constrictus affligor. Nam hic liber prorsus an sit ignoro. Et ait: Vade, inquit, facitoque hastulam parvulam ex ligno, quod hoc nomen recipere possit, scriptumque ex aramento sub paterni capitis fulcrum colloca; erit enim ei præsidium, si quod loquor impleveris. Mane ^d autem facta, matri quæ videram indicavi; jubet impleri visionis præcepta. Quod cum fecissem, statim genitor ab infirmitate convaluit. Decurso quoque alterius anni curriculo, iterum ab hoc incommodo

^d Corpus sancti Nepotiani ab Arberto episcopo diu frustra quæsitum inveniri non potuit: quare ejus sacri cineres, in ipso sepulcra: suæ loco remansisse creduntur. In vetustis tamen ecclesiæ Illidiane reliquiarum catalogis habetur corpus sancti Nepotiani. Hic autem B. Illidio successerat ex Greg. Hist. lib. 1 capp. 40 et 41.

^e Colb. 2, Clar. a et Mor., *funiculus*. Confer eum cap. 20, supra.

^f Colb. a, *comam... producta excreveret*.

^g Confer. cap. 54 libri 11 Historiæ.

^h Id narrat Sulpicius Severus dialogo 2.

ⁱ Deest hoc cap. cum seq. in Clar. a.

capitur : accenditur febris, intumescunt pedes, dolore pessimo nervi intorquentur. Hæc illo perferente, dum cum magno gemitu in stratu decumberet [At., decumberem], vidi iterum personam in visione interrogantem me, si librum Tobie cognitum nunc haberem. Respondi, quod non legerim. Qui ait : Noveris hunc fuisse cæcum, cujus filius, angelo comite dum iter ageret, in flumine piscem cepit, cujus, indice angelo, cor jecurque sustollens, patris subfumat oculis, qui statim fugatis tenebris lumen recepit. Vade igitur tu, et fac similiter, et accipiet refrigerium dolorum genitor **928** tuus. Hæc matri cum referrem, confestim pueros ad amnem dirigit : piscis capitur, subtrahuntur de extis ^a quæ jussa fuerant, et prunis imposita. At ubi primum fumus odoris patrem attingit, protinus tumor dolorque discessit.

CAPUT XLI.

De sancto Germano Autisiodorensi.

Germanus ^b autem gloriosus confessor in urbe Roma ^c oblit (An. 448, 31 Jul.) : inde vero levatus post dies sexaginta, ad civitatem Autisiodorum delatus, sepultura mandatus est ^d. Tempore autem Teudechildæ ^e reginæ, Numnius [At., Numnius] quidam tribunus, ex Arverno de Francia post reddita reginæ tributa revertens, Autisiodorensē urbem adivit, causa tantum religionis : provolutusque ad beati sepulcrum, cum diutissime orasset, extracto de vagina tigre ^f, lapidem qui super venerabile sepulcrum ha-

^a Colb. a, *sublatisque de... impositus.*

^b Deest hoc caput in Colb. tut. Ipsum tamen et sequens sub nostri Gregorii nomine refert integrum Hericus de Mirac. sancti Germani, cap. 29 et 30.

^c In Colb., a emendatum est antiqua manu Ravenna. Sic et habet Bad. cum Herico, et quidem sanctus Germanus Ravennæ obiit.

^d In percelebri monasterio, quod sub ejus nomine hodieque subsistit Autisiodori. Ejus sacrum corpus a Calvinianis hæreticis sæculo superiori combustum est. Superest lapideum sepulcrum cum aliquot ossibus, sicut et sudarium aquilis imperialibus ornatum, in quo a Placidia Augusta beatus ille pontifex sepultus fuerat. Ejus Vitam scripsit Constantius presbyter ejus discipulus, quam habes apud Surium. Plerique ejus sedis successores juxta ipsius tumulum sepeliri voluerunt, quorum sepulcra hodieque in crypta subterranea visuntur, cum sacris eorum reliquiis. Missa de sancto Germano primo loco habetur in Missali Gallicano, apud Mabillon. lib. III Liturgiæ Gallicanæ.

^e De hac vide notas in cap. 26 libri IV.

^f Bad., *ense.* In Bell., al. manu, sed antiqua, sic emendatum est : *extractumque gladium de vagina tigram, etc.* Quartum pro sexto casu adhibet.

^g Laud. Bell. et Ed., *et nullum ab... accepisset.*

^h Sic Hericus de Miraculis sancti Germani, cap. 30. At Laud. et Bell. cum ipso Herico in cod. Vindocinensi, habent *Musciacas*. Videtur esse locus hodieque percelebris ob insignem abbatiam ord. sancti Bened. a Calminio senatore, ut scribit Savaro, conditam, et a Pippino rege restauratam. Hæc dicta vulgo *Mauxac* seu *Mozac*, in pago Ricomagensi sita, postea Cluniacensi ordini subjecta est, hodieque subsistit sancti Austremonii corpore illustrata.

ⁱ Laud., Bell. et Colb. a, *Helarius*, et sic passim, aut *Elarius*. Hoc caput laudat Chronicon sancti Benigni Divionensis ex Gregorii libro de Viris illustribus, ubi Hilarii conjux appellatur *Quitta*; ibique

A bebatur, nemine vidente percussit. De quo excessa particula modica, tanquam æneus dirigit, ita et nullum membrum posset ullatenus judicare, aut vocem emittere. Videntes autem eum pueri sic jacere, nesciebant quid ei evenisset. Accedens vero unus eorum, cum eum interpellasset, nullum ab eodem responsum accepit ^g. Tunc ille, ut erat rigidus, in corde intelligens se damnatum, vovit dicens : Scio me præsumptuosum exstitisse, beatissime Confessor, sed devotio exegit ut præsumerem : et ideo si me dignaris absolvere, et ad propria cum tua gratia redire permiseris, in basilica has reliquias condens, festivitatem tuam devotissime annis singulis celebrare curabo. Cujus clausum murmur vir Sanctus intelligens, eum absolvit, et abire eum permisit incolumem. Qui veniens reliquias illas in ecclesia posuit, et Sancti festa per singulos **929** annos fideliter celebravit. Quodam autem tempore ad supradictam basilicam, in qua reliquiæ conditæ sunt, cum Avito episcopo accessimus. Quo cum sanctus pontifex junus ingressus fuisset hora quasi decima, omnes qui cum eo eramus, odorem liliorum et rosarum naribus hausimus, quod nobis beati pontificis præstitum merito non ambigimus. Erat enim mensis nonus. Actum in vico Musiacas ^h.

CAPUT XLII.

De Hilario Divionensi senatore.

Apud castrum Divionense Hilarius ⁱ quidam ex se-

dicuntur sancti, et parentes fuisse sancti Joannis abbatis Reomaensis, de quo infra, cap. 87. Quod diserte traditur in ejusdem sancti Vita, ab auctore suppare scripta, in sæc. II Benedictino ad an. 539. Inficiatur tamen Cointius, ad an. 534, Joannem ab his natum fuisse. Eorum translatio memoratur in Martyrologio ms. die 1 Julii. — In cap. 42 et duobus sequentibus memorantur quidam sancti apud Divionem celebres, in variis basilicis prope urbem sepulti. Ibi autem cœmeterium primitus exstitisse constat, ubi sanctus Benignus sepultus fuerat. Et licet crypta super ejus tumulum exædificata fuisset, ignotus tamen erat loci incolis, imo et ipsi episcopo sancto Gregorio, qui revelatione divina didicit inibi jacere beatum martyrem, quod, ut habet Gregorius libro de Gloria mart., cap. 51, occasionem præbuit magnæ super cryptam basilicæ exædificandæ, in qua beatus antistes monachos constituisse dicitur sub Eustadii abbatis regimine. Vicina erat huic basilicæ alia sub sanctæ Paschasie patrocinio, ubi ipsa jacebat. Nec procul aberat baptisterium sub utriusque sancti Joannis, Baptistæ scilicet et Evangelistæ, patrocinio, ad ipso Benigno, ut ferebant, consecratum, ubi et sanctimonialium congregationem exstitisse affirmat Chronici Benigniani auctor. Hac in ecclesia sepulti fuere sanctus Urbanus aliique complures Lingonum episcopi, ex quibus celebres exstiterē ipsemet Gregorius, et Tetricus ejus filius et successor. Qua autem in ecclesia sepultus fuerit primitus Hilarius cum ejus conjugē Quitta, et sancta Florida, non exprimit Gregorius, qui has omnes ecclesias uno nomine *basilicas* appellavit lib. IV Hist., cap. 16, in quas admissus fuit a Tetrico episcopo Chramnus, qui, Chlotarii patris metu fugiens, intra muros Divionenses intrare permisus non fuerat. Ex his hodieque duæ aut tres perseverant, sed intra urbis muros inclusæ. Quarum, et cæterarum urbis, princeps est basilica sancti Benigni cum adjuncto monasterio ordinis Benedictini ex conf. sancti Mauri. Altera sancto Joanni dicata est, paro-

natoribus habitavit, habens conjugem, ex qua et filios A dicitur suscepisse (*Sæc. v, 28 Nov.*). Sed omnem domum suam ita in castitate atque omni puritate tain animi quam corporis excolebat, ut nullus ibi adulterium exercere præsumeret, essetque impletum in hac domo, quod dudum sancto repletus Spiritu Apostolus prædicavit: *Honorabile connubium, et torus immaculatus* ^a (*Heb. XIII, 4*). Hic itaque tam inter dominos, quam inter famulos castitate pollente, obiit vir ille: qui qualis quantusque fuerit juxta sæculi dignitatem, sepulcrum ejus hodie patefacit, quod marmore Pario sculptum renitet. Quo defuncto, et juxta humanam consuetudinem sepulturæ mancipato, mulier deducto anni circulo ægrotavit, obiitque atque abluta est. Et quoniam sepulcrum illud tam immensum erat, ut ipsam juxta imperium viri susciperet, amoto opertorio, dum locaretur in tumulo, subito elevata viri [Al. vir] dextera conjugis cervicem amplectitur. Quod admirans populus, deposito secessit **930** opertorio cognovitque quæ eis castitas, qui timor in Deum, quæ etiam inter ipsos dilectio fuisset in sæculo, qui se ita complexi sunt in sepulcro.

CAPUT XLIII.

De sancta Florida et Paschasia.

In hac autem basilica et sancta Florida ^b quiescit (*An...., 10 Jan.*), quæ, ut ferunt incolæ, veste mutata, religiosa valde fuit. Est haud procul et alia basilica, in qua Paschasia ^c sancta quiescit (*An. 177, 9 Jan.*). Hæc fertur apparuisse structoribus basilicæ sancti Benigni martyris, qui secus habetur, hortans ^C ut ad opus cœptum insisterent, scirentque se Martyris adjutorio adjuvari. Quæ in basilicam suam regressa nusquam comparuit.

chiali titulo insignita, sicut et tertia, hodie sub sancti Philiberti nomine nota, Benignianæ proximior, sed ejus origo incerta est. Benigniana autem basilica restaurata fuit anno 1003 a Willelmo piissimo abbate, cujus descriptionem habes in sæpe laudato ejusdem loci Chronico. In illius parte orientali visitur crypta cum oratorio sancti Joannis Baptistæ terno columnarum ordine fulto, cui supereminet octogoni operis ædicula beatæ Mariæ nuncupata, sexaginta octo columnis subnixæ. Quo autem ordine sæculo XI sanctorum corpora in ea basilicæ disposita fuerint, ex eodem Chronico discimus, ubi hæc leguntur: « Eustadius... meruit sepulturam juxta corpus sancti Benigni martyris. Cui successit Tranquillus, (qui) sepultus est ad dexteram partem sepulcri sancti martyris Benigni, juxta sanctam Paschasiam, juxtaque eum posita fuit sancta Florida. Ex altera vero parte juxta sanctum Eustadium sepulcrum fuit sancti Hilarii senatoris conjugisque ejus sanctæ Quittæ. » Hodie vero in ipsa inferiori crypta visitur sepulcrum lapideum sancti Benigni cum aliis tumulis circumpositis, sed ignotum. Sancti vero Martyris corpus in theca ditissima inclusum a-servatur; ac cæterorum sanctorum reliquiæ, excepto sanctæ Paschasie capite, vel hactenus in terra sepultæ jacent, aut certe cum aliis ignotis permixtæ sunt in capsis duabus ligneis auro linitis, quæ in monasterii sacrario asservantur.

^a Colb. a, *honorare... et toros immaculatos.*

^b Ejus corpus prope sancti Benigni sepulcrum jacuisse testis est auctor Chronici sancti Benigni. Nul- lum fit de ea officium. Vide cap. 42, not. o.

^c Idem habet Gregorius supra, lib. I de Gloria

CAPUT XLIV.

De sancto Tranquillo episcopo.

In ^d hoc loco et Tranquillus beatus confessor requiescit, super terram sepulcrum habens, de quo magnum beneficium præstatur petentibus (*Sæc. VI, 15 Mart.*). Nam de mussulis ^e supernatis medicamina populi promerentur, unde ego valde experientum tuli. Namque cum manus meæ minutis efferbuissent pusulis, et dolores pessimos ob hoc graviter sustine- rem, de hac mussula tactas, quiescente humore, pro- tinus retuli sanas.

CAPUT XLV.

De Severino Burdegalensi episcopo.

Habet ^t et Burdegalensis urbs patronos venerabiles (*An. 400, 23 Octob.*), qui sæpius **931** se virtutibus manifestant, sanctum Severinum episcopum subur- bano murorum summa excolens fide: et licet jam dixerimus in prologo libri hujus, ut ea tantum scriberemus quæ Deus post obitum sanctorum suorum eis obtinentibus est operari dignatus, tamen non puto absurdum duci, si de illorum vita memoremus aliqua, de quibus nulla cognovimus esse conscripta. Sanctus igitur Severinus, ut ipsorum Burdegalensium clericorum fidelis ratio profert, de partibus Orientis ^s ad eandem destinatur urbem. Dum autem iter age- ret, et ecclesiam Burdegalensem Amandus ^b episco- pus regeret (*An. 400, 18 Jun.*), apparuit ei Dominus in visu noctis, dicens: Surge, et egredere in occur- sum famulo meo Severino: et honora eum sicut honorari Scriptura sancta docet amicum Divinitatis; melior est enim te, meritisque sublimior. Exurgens autem Amandus episcopus, accepto bacillo in manu sua, perrexit in occursum ejus, nihil de viro sancto

Mart., cap. 51. Hæc autem dicitur in Chronico sancti Benigni *virgo et martyr, per ignem martyrio consum- mata*, postquam a sancto Benigno edocta ac baptizata fuisset. Altare in ejus honorem construxit B. Guillel- mus abbas sancti Benigni sæculo XI. Ejus translatio consignatur die 1 Julii in Martyrologio ms., ubi et ejus festum die 9 Januarii memoratur, qua die colitur in variis Burgundie ecclesiis.

^d Hoc caput deest in Clar. a. Laudatur tamen in Chronico sancti Benigni, ubi Tranquillus Eustadio monasterii Benigniani primo abbati successisse dicitur. Festum ejus nusquam celebratur, nec fuit episcopus. De ejus sepultura vid. cap. 42 (in fine note i).

^e Bel., mussulis. Bad. et infra, musco; vulgo dicimus de la mousse.

^t Hoc caput et quatuor seqq. desunt in Clar. a.

^s Hunc tamen Severinum ipsum esse putant, qui Coloniensi ecclesiæ præerat tempore sancti Martini. Cujus obitum divinitus, licet absens, cognovisse dicitur lib. I de Mirac. sancti Martini, cap. 4. Quæ omnia fuse describuntur in sermone ab antiquo auctore edito apud Surium die 25 Octobris, ubi plura de ejus morte, sepulcro, et translationibus habentur. Quidam autem Severinum hic memoratum e Trevirensi episcopo ad sedem Burdigalensem transiisse volunt, quos refellit Cointius ad an. 597, n. 9. Vide Lopesii Historiam.

^b Hunc ex Paulini epistola laudat Gregorius inter sanctissimos præsules lib. II Hist. cap. 13. Sed et ad eum scripsit aliquot epistolas idem Paulinus, quæ exstant. Ejus reliquiæ in ecclesia sancti Severini conquiescunt.

sciens, nisi quæ Dominus revelasset. Et ecce sanctus A Severinus veniebat quasi obviam ei. Tunc appropinquans sibi, ac propriis se nominibus salutantes, ruunt pariter in amplexus, deosculatique, fusa oratione, ecclesiam cum magno psallentio sunt ingressi. Quem deinceps in tantum dilexit ac veneratus est Amandus episcopus, ut eum in locum suum substitueret, ac ipse quasi junior habebatur. Denique post paucos annos, obiit beatissimus Severinus: quo sepulto, Amandus episcopus recepit locum suum, quem ei non dubium est per obedientiam redditum, quam in Dei Sanctum exercuit. Ex hoc incolæ, cognita ejus sanctitate, patronum sibi asciscunt, certi quod si quandoque urbem aut morbus obrepit, aut hostilitas obsideat, aut aliqua querela percellat, protinus concurrentes populi ad basilicam a Sancti 932 indictis B jejuniis, vigiliis celebrant, devotissime orationem fundentes, et mox ab imminente calamitate salvantur. Vitam tamen hujus, postquam hæc scripsimus, a Fortunato presbytero conscriptam b cognovimus.

CAPUT XLVI.

De Romano ejusdem urbis presbytero.

Habetur in hoc territorio et sanctus Romanus presbyter, quem, ut scripta Vitæ ejus edocent, Martinus noster sepulturæ locavit (An. 382, 24 Nov.). Est autem sepulcrum ejus contiguum Blaviensi castello c super littus amnis Garonnæ, in quo sæpius naufragio perituros virtutis suæ salvat occurso, proclamantes inter fluctus torrentis undosi: Miserere nostri, sancte Romane confessor Dei. Sed mox sedata tempestate, C optato litore potiuntur. Nec fas est tamen ullum perire naufragio, qui ejus basilicam amnis de medio contemplari meruerit. Quod et nos valde in grandi necessitate experti sumus. Nam cum imber creberimus per multos defluens dies, amnem Garonnæ extra littora ejecisset, atque impellente vento validis fluctibus exundaret, elevarenturque fluctuum montes validi, qui non parvum intuentibus ingerent metum, exoratus beatus Confessor obtinuit, sicut credimus, virtutis suæ suffragio, ut compressis fragoribus, planum præberet fluminis alveum: et sic ingressi navem, ad ripam alteram sine periculo sumus devecti.

^a Exstat etiamnunc apud Burdegalam, abbatiæ titulo decorata, quam olim canonici regulares Augustiniani, hodie vero sæculares obtinent.

^b Hanc deperditam esse dicit Brouverus in ejusdem Fortunati Vita cap. 5.

^c Ibi etiamnunc visitur abbatis sancti Romani, quam Augustiniani canonici regulares possident. De castro Blavio, vulgo *Blaye*, infra confluentes Garonnæ et Duranii, in diœcesi Burdigalensi, vide Valesii notitiam Galliarum. Sigibertus ad annum 385, quem penultimum Gratiani imp. fuisse dicit, ac proinde annum 382, hæc habet: *In Gallia sanctus Romanus Blaviensis obiit...*

^d An vicus *Bouliac*, seu, ut illi pronuntiant, *Vouliac*, vulgo dictus, qui est inter duo maria, id est Garonnam et Dordoniam?

^e Castrum est hodieque notum, vulgo Riuntium, *Rions*, dictum, ad Garonnæ positum supra Burdegalam.

^f Bal., *claustrum*, mendose. Nam Clausum Pascha,

CAPUT XLVII.

De duobus presbyteris psallentibus.

Sunt etiam sub ejusdem territorii vico sepulti duo presbyteri (An....), ut res 933 ipsa declarat, egregiæ sanctitatis viri. Nam eos post sepulcra vivere, ipsius rei miraculum quæ geritur manifestissime docet. In una quidem sunt sepulti basilica, sed e diversis parietibus. Nam unius eorum sepulcrum a parte Austri, alterius habetur ad Aquilonem. Igitur eum ad implendum officium clerici psallentium cœperunt exercere, et, choris a se factis, Domino turba canora concinere, miscetur publico [Al., publica] vox utriusque psallentio: et unus quidem chorus unius vocis adjutorio adjuvatur, alius vero alterius vocis modulamine convalescit. Tantæque est suavitatis hujus concentus, ut audientium sæpe mulceat attentos auditus. Probantur et cum his pleraque indulgeri beneficia, si fidelis oratio præmittatur. Agitur autem hoc in vico Vodollacensi d

CAPUT XLVIII.

De Ecclesia Reontiensis.

(Sæc. v.) Haud secus et Reontio e villa est in qua cum esset ecclesia Catholica, advenientibus Gothis, ad suam sectæ immunditiam eam transtulerunt. Est autem secus eam domus magna, cumque adveniret vigilia Paschæ, hic cum hæreticorum sacerdotibus parvulos in ecclesia nostra tingebant [Mss., tingebat]; ut negato scilicet sacerdoti aditu baptizandi, facilius ad hanc sectam populus implicaretur. Sed ille sagaci intentione, dum ii in ecclesia nostra essent, hic præparato ministerio, in domo eorum baptizare cœpit, illis in ecclesia baptizantibus: sed præcurrente divina 934 ultione de infantulis quos ibi hæretici tinxerant, id est bis denos, nullus ad Clausum f pertingere potuit vivens. Quod videntes hæretici, et domum suam ecclesiam fieri timentes, presbytero suam ecclesiam reddiderunt. De bis vero quos ille baptizavit, nullus eo tempore est defunctus, nisi quem Dominus post legitimam ætatem vocare dignatus est.

CAPUT XLIX.

De Justino et Misilino [Al., Similino] presbyteris.

Infra terminum autem Beorretanæ urbis, in vico Sexciacensi, sanctus Justinus e presbyter quiescit

id est Dominica in Albis, in Octava Paschæ hic designatur.

^e Bel., *Justissimus*; alterum vero Laud., Col. a et Bell. Similium in indice appellant. Sanctum Justinum episcopum cum sociis tribus *Begorra civitate* celebrant vetera Martyrologia die 1 Maii. Quin et Justini confessoris, cujus corpus apud vicum Partiniacum in partibus Wa-coniæ servatur, vitam exhibet sed fabulosam, Labbeus tomo II Biblioth. novæ, pag. 579. Cujus festum ibi dicitur 5 Maii celebrari; eumque eundem esse cum Bigorritano censet Papebrochius die 1 Maii Bollandiani. Justinum et Similinum laudat Ferrarius die 17 Septembris ex Molani additionibus, quos in agro Turonensi ex Gregorio nostro celebres esse scribit. Hunc secutus est Saussayus in supplemento Martyrol. Gallicani, ubi et commemorat die 24 Maii Missolinum, qui in Tarbensis ecclesia colitur. — Hujus Messelini, vulgo *saint Meslin*, sepulcrum marmoreum visitur pone majus altare ecclesie parochia-

(An... 1 Maii). Qui cum multis virtutibus polleat, sæpius ad sepulcrum ejus energumeni declamantes mundantur. Hujus meritis ac sanctitate propinquus est Misilinus, qui ejusdem ordinis officium in Ecclesia habuit: qui apud Taluam vicum hujus territorii quiescit, similibus florens virtutibus.

CAPUT L.

De sancto Severo presbytero.

His urbe et termino sociatus ^a sanctus Severus ^b, et ipse presbyter ordinatus, nobili stirpe progenitus (An. 500, 1 Aug.). Nam in rure domus Sexciacensis, quod in ejus sessione subsistebat, ecclesiam ædificavit: exinde iterum in alia villa aliud ædificavit templum Dei, utrumque tamen sanctorum ^c reliquiis communivit. Cum autem dies ^d 935 Dominicus advenisset, celebratis missis uno in loco, ad alium pergebat. Erat autem inter utrasque ecclesias spatium, quasi millium viginti. Hoc ei erat opus per singulos Dominicos dies. Factum est autem quadam Dominica, dum hoc iter tereret, et velocius cornipedem calce verberans properaret, caput ejus ramus mespoli ^e arboris percuteret. At ille injuriam sentiens, ait: Arescere te jubeat Deus, cujus nutu de terra egressa es. Et confestim aruit arbor usque in ipsis virtutis suæ radicibus. Ille vero accedens quo ibat, celebratis solemnibus, fuit in eodem loco tribus diebus. Quarta autem die regressus, cum vidisset arborem aridam, ait: Væ mihi qui in amaritudine cordis maledixi huic arbori. Et ecce enim qualiter aruit. Et descendens prostravit se ad radices ejus, et ait ad Dominum: Deus omnipotens, cujus nutu omnia gubernantur, cujus imperio non nata creantur, creata vivunt, mortua reformantur: cujus salubre præceptum tenentes, vivere nos post mortem corporis hujus credimus per futuram resurrectionem, tu præcipe ut revirescat hæc arbor, et sit sicut antea. Et statim quasi

lis sancti Joannis apud Tarbam quod, cum a biennio a vicariis generalibus illust. episcopi fuisset apertum, vacuum omnino repertum est. Supplicatio generalis totius cleri ipsius die festo 24 Maii celebratur. De Justino autem et vico Sexciacensi hæc accepimus post edita quæ ad librum de Gloria Confessorum observavimus. laud procul a parochiali ecclesia vici Serciaci seu Sexciacensis, ut appellat Gregorius, vulgo *Sers*, visitur in monte edito vetus oratorium pene destructum cum cellulis duabus, sub Justiniano nomine Deo sacrum; ubi fortasse idem sanctus Gregorius temporibus quiescebat. Taluæ vicum nescio; Sersiacum autem in valle Baregiensi situm est in comitatu Bigorritano, sex circiter leucis ab urbe Tarba dissitum.

^a In Clar. a, detrita priori scriptura, id substitutum est æquali manu, *Infra terminum Beorritanæ urbis*. Quod scilicet, uti videtur, relictis his verbis: *His urbe*, etc. Nullus esset sensus omisso præcedente capite. Hinc tamen patet ipsum data opera fuisse omissum.

^b Bal., *Severinus*. Hunc nonnulli post Rosweydem putant esse Severum Sulpicium beati Martini discipulum, qui præter Historiam sacram, et alia opuscula, etiam ejusdem sancti Vitam descripsit. Exstat in diœcesi Tarbensi, *Tarbes en Bigorre*, monasterium sancti Severi, de Rostagno dictum, ut putant, a sancto Severo hic memorato. Et quidem lilii revires-

per aliquam venarum dispositionem humor a terra consurgens, per totos arboris patulæ ramos uberi irrigatione diffunditur, laxansque nodos arentes, prurulentibus foliis, revixisse ab astantibus est mirata. Magna enim illi fuit virtus ac eleemosyna, ita ut, sicut superius dictum est, de domibus suis ecclesias faceret, ac facultates suas in cibos pauperum erogaret. In una vero earum sepulcrum suum deposuit, in quo et sepultus est. Solitus erat namque flores liliorum tempore quo nascuntur, colligere ac per parietes hujus ædis appendere ^f.

CAPUT LI.

De lilio sepulcri ejus.

Unde qualis fuerit vita ejus in hoc sæculo, ita Domino cooperante 936 clarescit, ut evidentibus nunc prodigiis designetur. Igitur lilium, quod diximus ab eo collectum, atque in basilica sepulcri ejus positum, prætereunte tempore, laxatis deorsum florum foliis, arente coma emarcescit: et ita siccatum videtur, ut si contingatur manu, putetur in pulverem extemplo resolvi, totumque annum in hac ariditate perdurat. Adveniente vero die, quo Confessor migravit a corpore, in rediviva viriditate resurgit. Videasque foliis paulatim revirentibus ipsos flores attolli, et sine ullo aquæ ac telluris humore, in ea specie qua quondam fuerat, renovari. Et sic beatus Confessor profert novos flores et tumulo, qui cum sanctorum reliquiis [*Al. reliquiis*] ut palma floret in cælo.

CAPUT LII.

De sepulcris quæ elevantur.

Sub termino quoque Vici Juliensis sunt tres presbyteri consepulti, ut fertur per antiquam relationem (An...), nullius consanguinitatis propinqui vinculo nisi tantum in amore Dei socii, e cælo fratres effecti, qui unius loci spatium, sepulcris juxta posi-

centis miraculum apud se patratum probant loci incolæ, non ex veteri solum traditione, sed etiam quod sculptum fuerit super veterem concham, in quo sacrum beati viri corpus, post primam ejus elevationem, ante annos 700 depositum est. Idem sancti Severi corpus cum aliis reliquiis combusserunt Calviniani an. 1573; monasterium vero hactenus subsistit ord. Benedictino sub congr. sancti Mauri additum, ubi sancti Severi festum celebratur die 1 Augusti. — Unus e nostris monuit me miraculum arboris quæ sancti Severi precibus aruit, et postea ad pristinum statum eodem orante restituta est, representatum videri in sepulcro sancti supra memorato.

^c Sic Bell. et Colb. 2; cæteri vero, *duas ecclesias ædificavit, templum Dei sanctorum*, etc.

^d Nota ab uno presbytero binas missas Dominicis singulis dictas fuisse.

^e Bad., *mespuli*. Cæteri editi, *mespili*, quod re ipsa est hujus arboris nomen.

^f Mos fuit etiam primis Ecclesiæ sæculis ædes sacras, ac martyrum sepulcra floribus adornare. Ea de re Nepotianum laudat Hieronymus in ejus epitaphio, et Radegundem Fortunatus lib. viii epigram. 9. Ad id invitat fideles Paulinus poemate 14, et Augustinus miracula narrat, lib. xxii de Civ. Dei cap. 8, quæ per ejusmodi flores reliquiis sancti Stephani admotos facta fuerant.

us, assiduitate miraculorum illustant. Qui cum multorum annorum curricula in his ubi sepulti sunt loculis quiescerent, scissum nuper pavementum, quod calce atque comminuta testa quasi silex durissima fusum erat, unius sepulcri cacumen apparuit. Quo paululum elevato, tellus scissa apicem alterius patefecit. Illoque emicante, secutus est tertius tumulus, qui nunc juxta initium ostensionis suæ gradatim elevantur super terram ^a. Sed nunc jam primus liber a mole terrena, liberum se visibus præstat humanis; duo adhuc sequuntur, sed annis singulis proficiunt ad egressum. O admirabile mysterium Deitatis! quod artuum sepulcrorum puritatem manifestat sæculo, dum prodit e pavimento, et præparat ad **937** resurrectionem non vermi non morituro ^b dandos, sed luci solis claritati æquandos, ac dominici corporis conformatione clarificandos. Sunt autem hæc sepulcra infra terminum quem superius diximus, apud vicum Atroam ^c.

CAPUT LIII.

De sepulcro Thaumasti episcopi.

Thaumastus ^d quoque, juxta expositionem nominis sui, admirabilis sanctitate, Momociacensis urbis fuisse fertur episcopus: de qua urbe nescio qua causa demotus, Pictavum oppidum petiit, ibique præsentem vitam, in bona perdurans confessione, finivit (An... 1 Jan.). Cui quæ sit merces in cælo, ad ejus ostenditur tumulum; eumque inhabitare paradysum prodit virtus egrediens de sepulcro: illudque in eo veraciter ostenditur, quod Dominus Jesus Christus in Evangelio Marthæ dicit: *Qui credit in me, etiam si moriatur, vivit ^e: et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum* (Joan. XIII, 25, 26). Ille ergo super terram sepulcrum habet ante ipsum atrium beati Hilarii. De quo tumulo erasus a multis pulvis, et haustus, ita dolori dentium febriumque medetur,

^a Canonizatio olim per elevationem corporis defuncti a terra fiebat, super quod altare erigebatur. Unde magnam sanctitatis indicium erat, si miraculo alienus sepulcrum a terra absque hominum ministerio elevabatur. Quod sancto Droctoveo primo sancti Germani a Pratis abbati contigit, ex ejus Vita, num. 18, sæc. 1 Act. sanctorum ord. Bened., pag. 257: *Urna ejus tumuli per aliquot annos commota paulatim super terram exegit altare. Habitationem quippe in terra viventium adeptus fuerat, morari inter ambitum terræ morientium penitus non debebat.*

^b Clar. a, cum Ed.: *Non vermi morituros dandos.*

^c Forte legendum *Atora*, seu *Atura*, unde nomen Vicus Julii acceperit, quod hodieque retinet, vulgo *Aire*.

^d Hoc caput et quinque seqq. non habet Clar. a. Mss. omnes cum Bad., *Theomastus*, præter Antuerpiensem, qui habet *Thomastus*. Nominis etymon quod Gregorius affert, nostram lectionem exigit. Minus est hunc sanctum nequidem in ecclesia sancti Hilarii Pictavensis celebrari, nec in litanis Pictonicis Ludovici Castanæi, ubi solummodo in addendis habetur ex hoc Gregorii loco. Sepulcrum tamen ejus visitur in oratorio sancti Bartholomæi prope sancti Hilarii basilicam, et quidem celebrè ob colicos dolores, quos in pueris sedare dicitur. De urbe vero Momociacensi diximus ad lib. ix Hist. cap. 29, quam Mogontiacen-

ut qui hauserit, miretur effectum. Nam ita hæc benedictio assidue expetitur, ut jam in uno loco sarcophagus appareat transforatus.

CAPUT LIV.

De Lupiano confessore.

Infra ipsum Pictavorum terminum, qui adjacet civitati Namneticæ **938** id est, in vico Ratiatensi ^f, Lupianus quidam in albis transiens requiescit (Sæc. IV, 11 Oct.). Ille fertur a beato Hilario antistite donum baptismatis suscepisse; sed mox, ut diximus, migravit a corpore. Cui a Deo honorum omnium largitore tanta est gratia attributa, ut ad ejus sepulcrum cæcus visum, paralyticus gressum, mutus mereretur eloquium.

CAPUT LV.

De Melanio Rhedonensi episcopo.

Melanius ^g autem Rhedonicæ urbis episcopus, post innumerabilium signa virtutum, jugiter intentus celo emicuit sæculo: super cujus sepulcrum miram Christiani fabricam celsitudine levaverunt (An. 530, 6 Nov.). Sed instinctu maligni, qui semper bonis adversatur operibus, quodam tempore ab igne comprehenditur. Palla etenim erat linea [Ed. lignea], quæ sanctum Confessoris tegebat sepulcrum: illic, ubi signorum congeries flamma dominante truncatur, ruunt tegulæ cum ligaturis, et reliquo tecti apparatu. Una tamen e trabibus flammato capite impetu ruinæ propulsa, super tumulum Sancti ruit. Quæ non modo succendere pallam, verum etiam conterere inter se et lapidem sepulcri potuerat. Ruit insuper et immensa multitudo carbonum. Alia quoque vela, quæ vel parietibus vel ostiis dependebant, ad primum flammæ flatum exusta sunt. Hæc vero palla non solum non usta, verum etiam nec summo tenus ab igne decolorata est ^h. Igitur expleto incendio, ingrediuntur populi cum ejulatu magno, et usque ad **939**

sem esse plerique volunt, Labbeus et Castaneus Mimatensem. In tabulis geographicis veteris Galliæ supra Mosam fluvium habetur in Rhemorum finibus, *Momociacum*, eo loco, ubi situs est Mosomagus, oppidum jam tunc temporis celebre, vulgo *Mousson*. At nusquam legitur ibi episcopum sedisse.

^e Ed., *mortuus fuerit vivet.*

^f Celebris fuit locus ille, qui pago nomen delit, indeque nonnulli Pictorum antistites *Ratiatensis episcopi* titulum tulere. Variæ autem sunt sententiæ de hujus loci situ. Vide notitiam Gall. Valesii. Lupiani festum aliquot Martyrologia die 1 Januarii celebrant et translationem apud Clarummontem die 1 Julii, quem ideo suspicantur nonnulli fuisse Arvernum, et alium a sancti Hilarii discipulo.

^g Hoc caput deest in Colb. tut. Sanctus Melanius subscripsit concilio Aurelian. an. 511. Obiit an. 530, die 6 Novembris, quo apud Rhedones colitur, aut certe an. sequenti, si verus obitus dies in Martyrologio Romano assignatur viii Idus Januarii. Vide Cointonium ad an. 530, num. 7 et seqq., et Bollandum ad diem 6 Januarii, ubi ejus Vita exhibetur. Sacrum ipsius corpus asservatur in monasterio ejus nomini dicato ord. sancti Benedicti et cong. sancti Mauri, cujus loci, uti videtur, abbas fuit Bertulfus, qui conc. Babilonensi, an. 650, pro Duriotero episc. Redonensi subscripsit.

^h Laud. cum Ed., *dedecorata est.*

sepulcrum Antistitis properant, inter fletus et lacrymas nova gaudia percepturi : remouent desuper tumulum ligna cum flammis, apprehensumque tumuli velam, excussis prunis, mirantur omnes illæsum.

CAPUT LVI.

De Victorio Cenomanorum episcopo.

Victorius ^a Cenomanorum episcopus, magnis se virtutibus sæpius declaravit (An. 490, 1 Sept.). Nam ferunt quadam vice, dum civitas ipsa cremaretur incendio, et validis globis flammæ huc illucque impellente vento propellerentur, hic quasi pastor bonus non perferens ecclesiasticas caulas ab insidiis Satanæ devastari, obviam se turbini obtulit, elevataque manu, facto signo crucis e contra, illico omne cessavit incendium, liberataque civitas gratias Pastori retulit, eo quod non permisisset res suas ab imminenti igne vorari. Et ad hujus sepulcrum sæpius infirmi sanantur.

CAPUT LVII.

De Martino abbate Santonicorum.

Martinus Santonicæ urbis abbas, Martini, ut ferunt, nostri discipulus, apud vicum urbis ipsius, in monasterio ^b quod ipse post magistri dogmata ædificavit, in pace quiescit (An. 400, 7 Dec.) : ad cujus tumulum quidam [Ed., quædam] e pagensibus manus contractas deferens, retulit sanas. Alius qui exustis humoris febre nervis, poplitibus intortis, gressu cauerat, ut ad sepulcrum sanctum prostratus est, novum robur sumens, ariditate sublata, incolumis relatus est, **940** multos ibi deinceps serviens annos. Hujus sepulcrum Palladius episcopus, cum non valisset cum multis, opitulante adjutorio Confessoris, cum quinque abbatibus movit, composuitque quo voluit.

^a Victuro patri suo successit, a sancto Martino, cujus discipulus fuerat, ordinatus. Sedit annos unum et quadraginta, menses sex, dies decem, ante et post obitum miraculis clarus, ut testatur auctor Gestorum episc. Cenomanensium, cap. 6, tomo III vet. Analect. Mabillon. editus, qui vetus auctor Vitam ejusdem sancti viri a se scriptam laudat. Interfuit concilio Andegav. pro ordinatione Talasii an. 453, et Turon. i, an. 461. Scripsit epistolam cum Leone et Eustochio ad episcopos Lugdunensis tertie, quæ exstat. Obiit Kal. Septemb. Fausto juniore et Longino bis consulibus. — Pater vero ipsius obiit die 25 Augusti. Uterque sepultus est in ecclesia de Prato, quæ hodieque celebre est monasterium virginum Benedictinarum, ubi in crypta subterranea, quæ aliquot abhinc annis muro obstructa est, visebantur plerorumque priscorum Cenomanensium episcoporum sepulcra, qui ibi circa sancti Juliani tumulum quiescebant. Sanctum Victurium peculiarem suum patronum appellat sanctus Bertrannus episc. Cenomanensis, in Testamento suo, tomo III Analect. Mabillon. pag. 442, ubi et sancti Victurii basilicam memorat, eam ipsam, nisi fallor, quæ hodieque haud procul ab abbacia de Prato videtur, parochiali titulo donata. — Hoc caput a sancto Odone Cluniacensi abbate laudatur in sermone : Quod Martinus dici potuerit par apostolis, his verbis : *Hinc est quod sancto Trojano Santonensi episcopo in igne sanctus Martinus ostensus est.*

CAPUT LVIII.

De Bibiano ejusdem urbis episcopo.

Suburbano quoque urbis hujus Bibianus antistes quiescit ^c (An... 28 Jul.) : cujus virtutum moles liber qui jam de ejus Vita scriptus tenetur enarrat : nunc autem exoratus, crebro languentibus tribuit sospitatem. Unde videtur ut de tantis miraculis vel unum fari præsumam. Mulier enim cujus manus aruerant, unguibusque jam sauciata [Colb. 2, sauciata], contractis nervis, opus operandi perdidit, ad Beati sepulcrum devota prosternitur, factaque oratione, manus redintegratas, laxatis digitorum filis, ad agendas Domino gratias meruit elevare.

CAPUT LIX.

De Trojano ipsius civitatis episcopo.

Trojanus item pontifex ipsius civitatis, huic conjunctus cælo, vicinus est tumulo ^d (An. 532, 30 Nov.). Magnæ enim virtutis fuisse dicitur hic sacerdos. Quodam vero tempore, dum inter obscura noctium tempora loca sancta, quæ tunc in circuitu urbis habebantur, uno tantum subdiacono comite circuiret, apparuit ei globus magnus luminis, quasi de cælo descendens. Cognita autem vir Dei re, ait comiti : Ne sequaris penitus, donec ego te vocem. At ille terræ devolutus, spectabat haud procul quidnam **941** miraculi ageret Dei servus ; erat enim ager publicus in quo constiterat. Appropinquante vero lumine, cucurrit sacerdos ad occursum ejus, et usque ad terram se humilians, ait : Benedic, quæso, mihi, beate pontifex. Cui ille qui advenerat, ait : Tu mihi benedic, sacerdos Dei Trojane. Et dato sibi osculo, facta oratione, locuti sunt diutissime simul. Subdiaconus vero attonitus, spectans vidit lumen quod apparuerat, eadem qua venerat via reverti. Vocatoque ad se subdiacono, ait : Accede nunc, ut explicemus

^b Saliginense appellat Cointius ad an. 752.

^c Sancti Bibiani, seu Viviani aut Vibiani festum colitur die 28 Julii. Fortunatus lib. 1, carm. 12, Leontium Burdegalensem laudat ob consummatam ejusdem sancti basilicam, quæ ab Eusebio, tum ab Emerio Santonum episcopis incepta fuerat. In ea erat sancti Bibiani sepulcrum, quod argento auroque tectum fuisse Leontii et Placidinae sumptibus idem auctor attestatur. Ecclesia sancti Viviani cum suburbio cognomini hodieque subsistit. Exstat in vet. Ms. sancti Petri Carnutensis epistola sub nomine sancti Augustini ad Bibianum episc. Santonensem data, quæ edita est a nostro Mabillon. in append. ad Liturgiam Gallicanam ; ubi respondet Augustinus litteris quas ei Bibianus per Trojanum diaconum suum transmiserat. Secundus est in vulgatis catalogis Santonum episcopus.

^d Ed. : ipsius Santonicæ civitatis sancto Bibiano huic. Apud Colb. tat. dicitur Trojanus, et Trophianus. Ipse est, uti videtur, qui ad Eumerium Namnetensem episc. scripsit epistolam de puero, qui an baptizatus esset nesciebat. Unde colligit Cointius, ad an. 508, Trojanum Chlodoveo e prælio Vogladense revertenti non occurrisset, quod nonnulli dicunt, cum Petrus Trojani decessor conc. Aurelian. subscripserit an. 511. Alius est a Trojano diacono sancti Bibiani in præced. nota laudato.

ceptum iter ad visitanda sanctorum loca. Tremens **A** vero subdiaconus ait : Quæso, domine, ne despicias humilitatem meam, sed indica mihi quæ videris, animadverti enim nescio quid fuisse divinum. Cui ille : Dico tibi, sed tu nemini dixeris. Nam scito quod in quacunque die hæc publicaveris, ab hoc mundo migrabis. Sanctum, inquit, Martinum Turonicum vidi, et ipse locutus est mihi. Cave ergo ne cui vulgare audeas arcana Dei. Igitur sacerdos impleto vitæ hujus cursu obiit. Subdiaconus vero plenus dierum, ægre ferens quod virtus sancti Trojani occuleretur, convocato episcopo cum clericis, ac civibus [*Al.*, quibusdam] senioribus, omnia quæ a Sancto audierat, et qualiter mysterium luminis viderat, quod manifestissime fidem Trojani Martinique gloriam patefecit, ex ordine reseravit : nec quidquam ex his occuluit, **B** adjiciens hæc : Et ut probetis vera esse quæ loquor, finito sermone finem facio vitæ. Et his dictis, clausis oculis, obiit, non sine admiratione astantium ^a. Magnæ enim, ut diximus, virtutis fuit beatus Trojanus antistes, et honorabilis inter cunctos cives urbis suæ. Hic fertur dum esset in corpore, si novum, ut assolet, amphibolum ^b induisset, cum quo processurus diocesim circumiret, simbriæ hujus vestimenti a diversis diripiebantur, salubre omnis homo computans quidquid ab eo rapere potuisset. Qui sepultus in terris, cælis se vivere multis virtutibus manifestat. Nam enervamenti, frigoritici, cæterique infirmi, pleurumque ad ejus tumulum exorantes accepta incolumitate recedunt.

CAPUT LX.

De sepulcro divinitus amoto in eadem urbe.

942 Haud ^c procul ab hujus confessoris æde, erat oratorium parvulum, et in angulo unde arcus oriebatur erat magnus sarcophagus, in quo ferebatur sepultos fuisse duos, sponsum scilicet et sponsam ^d, qui post baptismum, in albis positi, a sæculo discesserant : hos etiam affirmabat antiquitas fuisse ex genere sancti Pictavensis Hilarii. Hoc ergo sepulcrum tali in loco situm, non modo pervium arcebat ingredientium, verum etiam qualiter paries, qui a stillicidio infusus fuerat, emendaretur, quia esset contiguus, inhibebat. **Q**ua de causa Palladius pontifex civitatis, qui ex genere quondam divitis Palladii descenderat, removere ipsum a loco summo nitebatur studio (*An.* 580), ita ut, conjunctis amplius trecentis viris, cum funibus trahere et vectibus impellere conaretur, positis jam lapidibus, super quos hic sarcophagus lo-

^a Simili modo referente Joanne Diacono in libro IV Vitæ sancti Gregorii Magni cap. 69. Petrus diaconus cum videret invidios homines sancti pontificis memoriam obscurare velle, et jam iis instigantibus quosdam ex ejus libris combustos fuisse, reliquos vero simili sorte brevi damandos, contestatus est publice in ecclesia se Spiritum sanctum sæpius vidisse beati viri libros suos scribentis capiti in modum colombæ insidentem. Quod ut verum probaret, ait sese in hujus rei testimonium mox animam effaturum, quod re ipsa contigit. Vix enim verba compleverat, cum in ipso ambone absque ullo dolore defunctus est.

caretur. Denique impenduntur totæ vires trabentium, sed non valent mutilare sepulcrum : frons cuncta sudore perfunditur, sed opus validum non impletur ; voces dantur hortantium atque dicentium : Eia, age, trahe funem, sed non movetur omnino sepulcrum. Quid plura ? Lassantur omnes in opere, et intercedente nocte petunt cuncti dare quietem. Illicet ubi, transactis nocturnis tenebris, novum illuxit mane, anxius cogitatione sacerdos, rogat iterum procedere suos ad oratorium, ipse anticipans cunctos, ingrediensque invenit ipsum super ipsos quos composuerat lapides, omni firmitate subsistere. Admiransque Dominum glorificat, qui potenti virtute perferit quod manus humana nequiverat. Horum tamen nomina nulli sunt revelata.

CAPUT LXL

De sancto Nicetio Lugdunensi episcopo.

943 Nicetius ^e quoque confessor in urbe Lugdunensi, vir totius sanctitatis, conversationis castissimæ, charitatis eximix, vita perfunctus est (*An.* 573, 2 April.) Cujus eleemosynæ atque humanitates [*Ed.* humilitas] nec investigari tantum, nec enarrari a nobis possunt. Qui postquam beatum spiritum præmisit ad cælos, positus in feretro, ad basilicam in qua sepultus est ferebatur. Et ecce tunc puerulus diuturna cæcitate gravatus, cum reliquis, plangens, adminiculo sustentante, sequebatur. Factum est autem cum gradetur, perlata est vox in aure ejus, secretius dicens : Appropinquare feretro, et cum subter ingressus fueris, protinus recipies visum. Ille vero interrogabat hominem qui eum trahebat quis esset qui hæc verba auribus suis inferret. Negat ille quemquam videre qui ei loquatur. Cumque bis et tertio hæc vox aures illius verberasset, cognovit aliquid novi gerendum, et se ad feretrum postulat duci. Accedensque, et inter albertium diaconorum turbam perlapsus, quo jussus fuit ingreditur. Denique [ut nomen Sancti in vocare cœpit, illico, reseratis oculis, lumen recepit. Post hæc puer erat assiduus in basilica ad sepulcrum Sancti deserviens, et lumen accedens : sed a quibusdam civitatis majoribus opprimebatur atque fatigabatur, ut nec victus alimoniam posset habere. Cumque sæpius hæc ad beatum imploraret sepulcrum, apparuit ei Sanctus per visum, dicens : Vade ad Guntchramnum regem, et ei quid patiaris diligenter enarra. Ipse enim tibi præbebit vestitum et alimentum, eripietque te de manu inimicorum. Denique hæc admonitione firmatus puer, ad regem accedens,

^b Amphibalus, seu birrus, vestis erat villosa quæ assutum habebat capitum. Vide Cangii Glossarium. Et quidem sanctus Martinus tunicam suam amphibalo suo, id est veste superiori, retento, pauperi dedit, apud Sever. Sulpic. dialogo 1.

^c Deest hoc cap. in Clar. a.

^d Nulla est horum apud Santonas memoria, ignoratur quoque oratorii situs, sicut et ecclesiæ sancti Trojani, cujus nullum superest vestigium.

^e Deest hoc caput cum seq. in Colb. utt. Sancti Nicetii Vitam infra habes inter Vitas Patrum. cap. 8.

quæ suggestit obtinuit. Sed et nunc ad sepulcrum A beati Confessoris multa miracula Christo auspice tribuuntur. Nam et miserorum 944 ibi catenæ rumpuntur, cæci illuminantur, dæmones effugantur, sanitati redduntur paralytici, perferentes accessus febrim liberantur. In quo loco tam frequenter ostenduntur miracula, ut ex ordine scribi longum sit. Tamen retulit mihi vir fidelis quatuor ibi cæcos ante paucos dies fuisse illuminatos, et quod hominem quem claudum olim noverat, incolumem nuper aspexit.

CAPUT LXII.

De sepulcro Helii ejusdem urbis episcopi.

Dum quadam vice ad occursum supradicti pontificis ambulassem, et loca sancta Lugdunensis oppidi circuirem, vir ille qui nos præcedebat, ad cryptam B beati Helii a invitat ad orationem, dicens, quia magnus sacerdos in hoc loco quiescit (An. 248). Cumque oratione facta Sancti tumulum admirarer, et tacitus de meritis ejus aliquid interrogare cogitarem, aspicio in ostio esse scriptum qualiter sepulcri violator cadaver spoliavit exanime. Inquirens vero causam, si hæc vera essent quæ in ostio picto cernebantur, vir mihi talia retulit: Sanctus Helius tempore paganorum in hac urbe fuit episcopus, qui defunctus sepultus est a fidelibus. Nocte autem sequenti veniens quidam paganus, lapidem qui sarcophagum tegebat revolvit, erectumque contra se corpus Sancti conatur spoliare. At ille, extensis lacertis, constrictum ad se hominem fortiter amplexatur, et usque mane, populis spectantibus b, tanquam constipatum loris, ita miserum C brachiis detinebat. Igitur iudex loci violatorem sepulcri jubet abstrahi, ac legali e poenæ sententia condemnari; sed non laxabatur a Sancto. Tunc intelligens voluntatem defuncti, facta iudex de vita promissione, laxatur, et sic incolumis redditur. O vere sanctam ultionem pietate permistam! Retinuit hominem ut argueret, sed tradi non permisit supplicio, 945 quem jam reddiderat emendatum.

CAPUT LXIII.

De filia Leonis imperatoris.

Leonis d autem Romani imperatoris filia, cum a spiritu vexaretur immundo, et per loca sancta duceretur, assidue clamabat nequam spiritus: Non hinc egrediar, nisi archidiaconus Lugdunensis adveniat; D et nisi ipse me de hoc vasculo, quod acquisivi, eji-

a Laud. et Clar. a, *Helix*. Colb., *Elia*; et infra, *Helias*. In vulgatis catalogis locum habet ante Faustinum quem sanctus Cyprianus laudat in epist. 67, novæ edit. 68, an. 254 scripta, ad Stephanum papam contra Marcianum Arelatensem, qui sese Novatiano conjunxerat. Heliam et Faustinum in unum conflavit Severus in Chronologia episc. Lugdunensium.

b Ed. plerique, *expectantibus*. Simile miraculum narrat Joannes Moschus Prati Spirit. cap. 78, ubi fur a virgine mortua quam spoliaverat dimissus non est, quin se nonasticam vitam amplexurum spondisset. Ibidem, cap. 77, alius sepulcri violator cæcitatem incurrit. Vide et Gregorii Magni Dialog. lib. III cap. 22.

c Colb. a, et Clar. b, *legalis*. Sepulcri violatores

ciat, nullatenus hinc sum egressurus. Audiens hæc imperator, dirigit suos in Gallias. Quem illi repertum suppliciter exorant, ut cum eis ad visitandam puellam Romam dignaretur accedere. Ille vero contradicens, et se indignum per quem Christus miracula ostenderet esse vociferans, admonitus episcopi sui consilio, cum eisdem missis iter dirigit e et ad imperatorem veniens cum honore suscipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, se ad basilicam beati Petri apostoli confert: ibique, continuato cum vigiliis et orationibus triduo jejunio, quarta die per invocationem Domini nostri Jesu Christi, et crucis vexillum, immundum spiritum a corpore puellæ depellit. Qua sanata, tria ei centenaria auri imperator offert: sed ille vir altioris spiritus caducas divitias pro nihilo respuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare desideras, illud quod cunctæ proficiet civitati largire. Tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede, hoc utrisque animabus salubre beneficium erit. Aurum vero tuum necessarium non habeo, pauperibus illud pro tua tuorumque felicitate dispensa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, et tributum petium civitati concedit. Unde usque hodie circa muros urbis illius in tertio milliario tributa non redduntur in publico. Post discossam vero beati archidiaconi, ait imperator suis: Si iste, inquit, Deum plusquam pecuniam diligit, digne ecclesia illa, cui talis minister obsequitur, nostris muneribus illustratur. 946 Tunc capsam ad sancta Evangelia recludenda, patenamque et calicem ex auro puro pretiosisque lapidibus præcepit fabricari. Quod, miro perfectum opere, per hominem creditum dirigit ecclesiæ. Sed nuntius ille inter Alpes positus, qui hæc exhibebat, ad aurificis cujusdam domum divertit; cumque ab eo artifex sciscitaretur quid negotii gereret, rem secretius ac simpliciter pandit. Et ille: Si, inquit, meo consilio conniventiam præbueris, multa nobis hæc ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille, diabolo instigante, seductus, et, ut fertur inter rusticos sermo vulgatus, quod inhiant auro ac circumventionis fallacias inferenti sæpius animi conjunguntur, statim hujus consilii effectus est consentaneus. Tunc ille deceptor fecit similes de argento species, ut nihil aliud quam aurum purissimum putaretur, et sic opera quæ cum gemmis filisque aureis fuerant superposita studiosissime cum clavis affixit. Verumtamen calicem non comminuit, quia cataclyza f in ipso fuerant solidata.

capite plectendos passim leges civiles pronuntiant. Complures ea de re videsis in Cod. Theodosiano.

d Inter imperatores qui Romæ regnarunt, nullus Leo est appellatus. An hic Leo fuerit qui post sæculi v medium CP. imperavit, an quisvis alius, divinare non licet.

e Colb. a, *missis dirigit*. Clar. et Colb. tut., *dirigitur*.

f Clar. b, *Cataclipha*. Hic locus sic exponendus est, quia lapilli pretiosi solidius vasi inserti erant. Sic et vestes ex *cataclipsis*, seu potius *cataclipsis* dicebantur, in quibus gemmæ et lapides erant intexti, aut quæ opere phrygio adornatæ erant. Vide Cangii Glossarium.

Denique portitor cum hac fraude Lugdunum adventit, oblatisque muneribus, ab episcopo muneratur: regressusque ad socium, aurum de speciebus figuratum recipere flagitat. Artifex vero adhuc non esse totum paratum pronuntiat, sed sub ipsa expliciturum se nocte pollicetur. Exacta igitur cœna, cum in cellula qua hæc operabatur, pariter residerent, concussa subito a terræ motu super eos diruit, disruptaque terra sub pedibus eorum, ipsos pariter cum pecunia deglutivit, descenderuntque viventes ac vociferantes in tartarum, ultusque est Deus velociter de fraude Ecclesiæ suæ. Ego vero has species in ecclesia Lugdunensi sæpissime vidi. Sit hoc populis documentum, ut nullus res ecclesiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter, videbit Dei iudicium super se velociter iaminere.

CAPUT LXIV.

De muliere quæ Epipodii martyris calceamentum collegit.

947 Requiescit in suburbano murorum urbis ipsius mulier (An. 478), quæ dicitur collegisse calceamentum beati martyris Epipodii^a, quod de pede ejus cecidit, cum ad martyrium duceretur: ad cujus tumulum sæpius frigoritici cæterique infirmi sanantur. Erasum de tumulo ipso pulverem hauriunt incolumesque discedunt.

CAPUT LXV.

De alia muliere, cui vir pro oblatione apparuit.

Duos in hac urbe fuisse ferunt, virum scilicet et conjugem ejus, senatoria ex gente pollentes, qui absque liberis functi, heredem Ecclesiam dereliquerunt; sed vir prius obiens, in basilica sanctæ Mariæ sepultus est. Mulier vero per annum integrum ad hoc templum degens, assidue orationi vacabat, celebrans^b quotidie missarum solemniam, et offerens oblationem pro memoria viri: non diffusa de Domini misericordia, quod haberet defunctus requiem in die qua Domino oblationem pro ejus anima delibasset, semper sextarium Gazeti vini præbens in sacrificium basilicæ sanctæ. Sed subdiaconus nequam, reservatum gulæ Gazetum^c, acetum vehementissimum offerebat in

^a De Epipodio egit Gregorius lib. 1 de Glor. mart. cap. 50. Ejus vero Acta dedimus inter sincera martyrum ad an. circ. 178. In his mulier hic memorata dicitur Lucia.

^b Nota loquendi modum, quo missa etiam a muliere celebrata dicitur. Observa etiam locum insignem ad probandum sacrificium pro requie defuncti procuranda. Denique ex hoc loco patet, non omnes qui offerebant, aut sacrificiis intererant, semper Eucharistiam sacram in ea roissa percepisse. Hinc merito Mabillonius, lib. 1 Liturg. Gallicæ: cap. 6, observationem in tractatum sancti Cypriani de oratione Dom. editoris Oxoniensis reprehendit, asserentis ignotam olim fuisse solitarii sacerdotis communionem ex his sancti Cypriani verbis: « Quando in unum cum fratribus convenimus, et sacrificia divina cum Dei sacerdote celebramus, etc. » Celebrare enim missam dici potest etiam laicus, si solummodo missæ intersit, ut ex hoc et aliis Gregorii nostri locis patet.

^c Id est, reservato... Gazeto. De hoc vino vide notas in lib. vii Hist. cap. 29.

calice, muliere non semper ad communicandi gratiam accedente. Igitur cum fraudem hanc Deo placuit revelare, apparuit vir mulieri, dicens: Heu, heu, dulcissima conjux, in quid^d **948** defluxit labor meus in sæculo, ut nunc acetum in oblatione delibem! Cui illa: Vere, inquit, quia charitatis tuæ non immemor, semper Gazetum potentissimum obtuli pro requie tua in sacrario Dei mei. Expergefata autem admirans visionem, eandemque oblivioni non tradens ad matutinum secundum consuetudinem surrexit. Quibus expletis, celebratisque missis, accedit ad poculum salutare: quæ tam fervens acetum hausit ex calice, ut putaret sibi dentes excuti, si haustum segnis deglutisset. Tunc increpans subdiaconem, emendata sunt quæ nequiter fuerant^e defraudata. Sed nec hoc^f miraculum sine operis boni merito gestum puto.

CAPUT LXVI.

De Memmio Catalaunensi episcopo.

Catalaunensis^g vero urbis proprius exstat patronus Memmius antistes, qui cum adhuc maneret in corpore mortali, mortuum dicitur suscitasse (Sæc. II, vel III, 5 Aug.). Ad cujus nunc sepulcrum sæpius contractas miserorum catenas atque compedes vidimus, sed et nos proprie virtutem ejus experti sumus. Quodam enim tempore, dum in urbe illa commoraremur, puer unus ex nostris a febre corripitur, fatigatur vomitu, ac cibum potumque simul exhorret: nobis vero magna consumptio generatur, quod hujus pueri infirmitas itineri nostro moras innocteret. Nec mora, basilicam Sancti adeo, sepulcro prosternor pro puero, effusus lacrymis deprecor, ut qui laborantibus vincis, disruptis compedibus, respectu pietatis plerumque consolationem exhibuit, huic febricitanti medelæ refrigeria ministraret. **949** Mirum dictu: in ipsa nocte a Sancti virtute visitatus infirmus mane facto incolumis surrexit a lectulo.

CAPUT LXVII.

De Lupo Tricassinorum episcopo.

Lupum^h antistitem apud Tricassinorum Campaniæ urbem sepultum (An. 479, 29 Jul.), nulli ha-

^d Colb. a et Clar. b, inquit, Colb. tut. in quo. In Ed. et aliquot Scriptis absolute, defluxit.

^e Clar. a, cum Ed., excuti, que nequiter fuerat.

^f Hoc caput deest in Clar. a. Auctor est Frodoardus, Memmium simul cum sancto Sixto Rheinorum primo episcopo a sancto Petro in Gallias missum fuisse. Hanc missionem sancto Petro tribuit quoque vetus auctor ejus Vita, qui sæculo vii floruisse dicitur; Almanno tamen monacho Altivillaris in diocesi Rhemensi, qui sæculo ix floruit, visum est satis eam ad sanctum Clementem revocare. Vide Mabillon. Analect. tom. II pag. 86 et seq., ubi et de ejus inventionem sub Carolo Calvo an. 868 agitur. Abbatia sancti Memmii, vulgo *saint Menge*, hodieque perstat prope Catalauni muros, primum a monachis, tunc a canonicis regularibus inhabitata.

^g Lupus e monacho Lirinensi factus episcopus Treacarum cum sancto Germano Antissiodorensi in Britanniam transmisit contra Pelagianos decertaturus, ubi Verolamii synodo interfuit. Suam urbem, cui Attila Hunnorum rex excidium minabatur, libe-

betur incognitum : ad cujus basilicam Mauri a cujusdam servus, negligentia admissa, confugit; frendens vero dominus ejus, de vestigio persecutus, ingressus basilicam, nec oratione prostratus, blasphemias [*Al.* blasphemans] in Sanctum evomere cœpit, ac dicere: En tu, Lupe, servum meum auferes, et propter te non licebit mihi in eum ultionem debitam exercere? Et injecta manu servum trahere cœpit, dicens: Non mittet hodie hic Lupus manum suam de sepulcro, ut eruat te de manibus meis. Hæc dicente misero, extemplo lingua quæ in Sanctum blasphemias effudit, divinitus obligatur: atque mutatus [*Al.*, mutus] homo debacchare cœpit per totam ædem, dans mugitum ut pecus, sermonem ut homo non proferens. Cumque hæc suis nuntiata fuissent, apprehensum duxerunt ad domum suam. Uxor vero ejus multa munera in basilicam posuit; sed hic tertia die cum gravi cruciatu vitam finivit. Quo defuncto, mulier quæ dederat recepit, servus tamen permansit ingenuus.

CAPUT LXVIII.

De Aventino ministro ejus.

Huic antistiti famulabatur Aventinus b quidam religiosus (*An.* 537, 4 Febr.), ad quem post hujus obitum captivi fecere 950 confugium, quorum domino Aventinus pretium obtulit. Sed ille obligans se sacramento ait: Nunquam hæc nisi in pago meo sum accepturus. Deditque dexteram suam, quod si illuc pecuniam transmitteret, iste confestim captivos a vinculo servitutis absolveret. Transmisso itaque pre-

avit. Complures ei epistolas Sidonius scripsit, a quo episcopus episcoporum, Gallie pontificum facile princeps, vir sanctus, etc., non semel dicitur. Eumque laudat epist. 4 libri vi, ob novem quinquennia in apostolatu decursa. Ejus Vitam habet Surius die 29 Julii. Sepultus est in suburbana ecclesia sanctæ Mariæ, postmodum sancti Lupi dicta, ob crebra miracula quæ ad ejus sepulcrum fiebant. — Hæc ecclesia, sæculo ix labente, a Normannis destructa, nova intra urbem sub ejusdem sancti Lupi nomine paulo post extructa est, in qua beati pontificis reliquiæ depositæ fuerunt. Sacello vero sancti Martini, quod e prima ecclesia supererat, clerici aliquot præfecti fuerunt, qui anno 1104 canonicorum regularium institutum susceperunt, quos anno 1135 imitati sunt canonici novæ ecclesiæ sancti Lupi in urbe, jam quippe ibi monachi defecerant. Et hæc fuit utriusque abbatiæ canonicorum regularium origo in urbe Trecensi. Vides Camuzati Promptuarii. Porro non liquet quis fuerit extremus beati Lupi annus.

a Sic Mss. et Bad.; cæteri Ed., Maurus.

b Hujus Vitam edidit Camuzatus in Promptuario Tricassino, et Bollandus die 4 Febr.; ubi sub sancto Cameliano beati Lupi successore floruisse dicitur, et ab eo ecclesiæ promptuarii præpositus. Hic vero extra urbem secessit, ut sibi paulo liberius vacaret; dein ad locum, Insulam dictum, quod Oza fluvio (*l'Oze*) circumdaretur, ibique abbas munere functus, tandem sancto Fido (*saint Fale*) sibi substituto, circa an. 534, in solitudinem prope Verreries secessit, ubi anno 537 defunctus est. — Monasterii Insulæ situs adeo incertus est, ut neque Camuzato, neque aliis viris eruditis, qui loca lustraverunt, probe notus sit. Celebre tamen olim fuit, ut patet ex Vita sancti Leonis abbatis Montuniaci, ibique sepultus fuit sanctus Melanius episc. Trecensis. Præferenda videtur eorum sententia qui putant esse oppidulum duobus circiter

tio, oblitus dominus fidei suæ, dum captivos absolute dissimulat, ipse ligatur. Nam statim summitas digiti de manu quæ fidem fecerat dolere graviter cœpit: deinde paulatim dolor accrescens, per manum brachiumque totum extenditur. Quid plura? Truncatum ad ipsam juncturam cubiti brachium cum (*sic*) cecidit, et hic spiritum exhalavit. Uxor vero ejus post hæc voluit eos iterum ad servitium revocare; sed capiti dolore percussa, virum secuta est. Et sic hi in ingenuitate perpetua absque ullius scripturæ mentione manserunt.

CAPUT LXIX.

De Marcellino episcopo.

Habet c et Ebredunensis urbs patronum proprium, Marcellinum antistitem, per quem dum adhuc in corpore moraretur, multa Christus miracula operatus est (*Sæc.* iv, 20 April.). Hic enim fecisse dicitur lavacrum ad baptizandum, in quo Natale Domini dominicæ d cœnæ aqua dicitur divinitus exoriri. De quo etiam ad aliud lavacrum, in quo consuetudo prisca baptizari instituit, aqua defertur. Non tamen cumulat, ut de illis fontibus Hispaniæ supra retulimus (*Cap.* 24 de *Glor. mart.*). Ad hujus ergo sancti sepulcrum lychnus assidue lumen præbet: sed accensus semel multis noctibus sine ullo additamento perdurat; et plerumque contingit ut extinctus a vento, 951 divinitus iterum accendatur. Ex quo oleo plerumque infirmi medicamenta suscipiunt.

CAPUT LXX.

De Marcello episcopo Deensi.

Fuit etiam et Marcellus Deensis o urbis episcopus leucis dissitum ab urbe, hodieque Insula (*l'île*) dictum, ubi visitur prioratus monasterii Molismensis. Cæterum sancti Aventini corpus beatus Vincentius, tunc Treacarum episcopus, in ecclesia suburbana a se constructa in loco ubi vir sanctus aliquandiu vixerat, deposuit, ubi et ipse postea sepultus est. Hodie parochiæ titulo sub sancti Aventini nomine gaudet, ejusque reliquias possidet, quas tamen in cathedrali ecclesia alii asservari contendunt. Vide Cointium ad ann. 486 et 537.

c Deest hoc caput in Colb. tut. Sancti Marcellini Acta post Mombritium edidere Bollandiani 20 Maii, ubi dicitur a sancto Eusebio Vercellensi consecratus episcopus, Ebredunensem ecclesiam, quæ Alpium Maritimarum metropolitana est, instituisse. Socios habuit Dominum et Vincentium, qui apud Diniam quiescunt. Eos Wandelbertus simul jungit in Martyrologio, in aliis tamen variis diebus celebrantur.

d Editi, *Domini et dominicæ*. Pith., *Natale dominicæ cœnæ*, id est, in solemnitate Cœnæ dominicæ. Codex tamen ad quem editum suum contulit, ut cæteri, habet *Domini, dominicæ*. Unde suspicor id solummodo ex conjectura emendatum a Pithæo fuisse.

e Colb. 2, Clar. a et Bad., *Diensis*. Utraque lectio bona, dicitur hodieque *Die* in Delphinatu sub metropoli Viennensi, cujus sedes diu Valentina unita, paucis ab hinc annis divisæ sunt, et utrique urbi suas datus est episcopus. Marcellus vero circa sæculi vi initium floruit. Ejus basilica cum monasterio sibi adjuncto Cluniacensis ord. extra urbem sita, sæculo proxime elapso a Calvinianis hæreticis destructa est. Inde monachi in urbem translati ibi hodieque perseverant. Sancti Marcelli Vitam sanctus Ulfinus, qui sæculi viii initio Dien-em ecclesiam rexit, soluta oratione scripsisse dicitur. De eo Martyrolog. Romanum et Bollandiani ad diem 9 Aprilis.

magnificæ sanctitatis, ad cuius nihilominus tumulum A lychuus accensus diuturno spatio lucere solet : præstat ex eo oleo virtus Domini medicinam infirmis (An. 500, 9 April.).

CAPUT LXXI.

De Metria Aquensium confessore.

Aquensibus (vulgo *Aix*), etiam est concessus inclutus athleta *Metrias* ^a, vir in corpore, juxta historiam actionis (13 Nov.) magnificæ sanctitatis, et licet conditione servus, liber tamen justitia : qui, ut ferunt legentes certaminis ejus textum, peracto cursu boni operis a sæculo victor abscessit, sæpius se in cælis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam cum Franco episcopus hujus municipii ecclesiam gubernaret (An. 566), Childericus, qui tunc primus apud Sigihertum regem habebatur, villam ejus competit ^b, dicens, quia injuste ab Aquensi ecclesia retineretur. Et dicto citius convenitur episcopus : datisque fidejussoribus, in præsentia regis adsistit, clamans et obsecrans ut rex ab hujus causæ audientia præsentiam suam averteret ^c, ne cælesti judicio condemnatur, addens : Scio enim virtutem *Metriæ* viri beati, quod velociter in pervasorem suum irrogat ultionem. Denique conjuncti auditores ^d causam discutunt. Insurgit Childericus, atque impropere criminibus exacerbatum ^e episcopum, quod res fisci ditionibus debitas iniquo ordine retineret, extrahi eum vi a **952** judicio jubet; et tentum, ablata per judicium præsentium villa, trecentis aureis condemnavit. Favebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem ejus audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Denique condemnatus spoliatusque sacerdos ad urbem rediit, atque prostratus in orationem coram sepulcro Sancti, dicto psalmi capitello, ait : Non hic accendetur lumen ^f, neque psalmodum modulatio canetur, gloriosissime Sancte, nisi prius ulciscaris servos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lacrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum projecit; egressusque clausis ostiis similiter in ingressu alias collocavit. Nec mora, corripitur pervasor a febre, decumbit lectulo, exhorret cibum, fastidit et potum, profert æstuans jure suspirium.

^a Alii, *Mitrias*. Clar. b, *Menas*; et infra, *Metri*.

^b Competere est rem alienam occupare. Unde Gregor., lib. iv, cap. ult., *rerum alienarum competitor* dicitur qui eas invaderebat.

^c Colb. tut. et aliquot Ed., *ad. audientiam... averteret. Bal., averteret.*

^d Sic Colb. 2 et Clar. b; cæteri, *adjutores*.

^e Colb. a, et Clar. a, *exacerbatum*. Bell., *crimini-busque exacerbatum*.

^f Idem fecit sanctus Eligius ex ejus Vita a sancto Audoeno, lib. i, cap. 30. Cereos ante sancti Stephani reliquias accensos memorat Evodius in libris de Miraculis sancti Stephani apud Augustinum.

^g Sic habent Mss. et Editi, quos vidi, excepto unico Clar. a, qui habet *Servatius*, cui consentit Codex sancti Laurentii Leodiensis, qui huic ecclesiæ oblatum est in ejus dedicatione a Reginardo Leodiensi episcopo, facta an. 1034, ut observat Henschenius in *Exegesi de episcopatu Trajectensi*, ubi *Servatii* nomen

Cui etiam si ab ardore febris interdum sitis accederet, aquam tantum, nihil aliud hauriebat. Quid plura? In hac ægrotatione integrum ducit annum; sed mens prava non flectitur. Interea labitur *cæsaries* cuncta cum barba, et ita omne caput remansit nudum, ut putares eum olim sepultum, nuper ejectum fuisse post funera de sepulcro. His et talibus miser afflictiis malis sero recogitat, dicens : Peccavi, eo quod exspoliaverim Ecclesiam Dei, atque episcopo sancto intulerim injuriam. Nunc autem ite quantocius, et reddita villa, sexcentos aureos super tumulum Sancti deponite; est enim mihi spes quod res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines ejus, accepta pecunia, fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderunt agrum, solidisque ^B super sepulcrum servi Dei posuerunt. Sed cum hoc fecissent, statim ille in loco quo erat spiritum exhalavit; lacratumque est detrimentum animæ per adoptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit ultionem de inimico **953** Ecclesiæ, quam promiserat futuram per Athletæ Dei virtutem.

CAPUT LXXII.

De sancto Arvatio Trajectensi episcopo.

Arvatus ^s vero Trajectensis episcopus, tempore Chunorum, cum ad irrumpendas prorumperent Gallias, fuisse memoratur (An. 450, 13 Maii); qui et sepultus refertur juxta ipsum pontem aggeris publici ^b : circa cuius sepulcrum quamvis nix deluxisset, nunquam tamen marmor quod super erat positum humectabat; et cum loca illa nimii frigoris gelu ligentur, et nix usque in trium et quatuor pedum crassitudinem terram operiat, tumulum ullatenus non attingit. Datur enim intelligi verum Israelitam hunc esse. Nam illis [*Forsan*, illi] inter muros aquarum aquæ non sunt perniciosæ, sed salutis; et circa hujus justitiam tumulum nix decidens, non humoris causa est, sed honoris. Videasque in circuitu montes niveos elevari, nec tamen attingere terminum monumenti; et non miramur si terra operiatur nive, sed admiramur quod attingere ausa non est locum beati sepulcri. Nam plerumque devotio studiumque fidelium oratorium construebant de tabulis ligneis levigatisque : sed protinus aut rapiebantur a vento, aut sponte rue-

^D esse retinendum pluribus contendit. Codex tamen sancti Dionysii sæculo viii scriptus, quem penes se habebat, *Arvatus* exhibet, ut monuit me vir Cl. Daniel Papebrochius. Sic et habet Codex Floriacensis, in capitulo inde : *De Arvatio Trajectensium episcopo*. Vide quæ observavimus ad caput 5 libri ii Hist. et ad cap. 1 Fredegari Epitom. Porro hæc prima occasione Tungrorum episcopum Trajectensem nuncupatum fuisse observat Valesius; Bad. tamen, et Clar. a, alt. manu, hic habent *Tungrensis*.

^a Aggeris publici nomine designari viam publicam seu militarem lapide vel silice stratam probat *Alteserra* in cap. 5 lib. ii Hist. ex l. 4 et 5 Cod. Theodos. Sulpicius Sever., dial. 2, cap. 4, sic loquitur : « Per aggerem publicum plena militibus vitis fiscalis rheda veniebat. » Agger dicitur quoque sepius genus viis publicis aut fluviis impositum ad continendas ripas. Servio est media pars viæ paulo elevata, et lapide strata. Unde et viæ militares strata dictæ sunt.

bant. Et credo idcirco ista fieri, donec veniret, qui dignam edificaret fabricam in honorem Antistitis gloriosi. Procedente vero tempore adveniens in hanc urbem Moquilus ^a episcopus (An. 550), templum magnum in ejus honorem construxit, composuit, ornavitque in quod multo studio et veneratione translatum corpus magnis nunc virtutibus pollet.

CAPUT LXXIII.

De cœmeterio Augustodunensis urbis.

954 Cœmeterium apud Augustodunensem urbem Gallica lingua vocitavit ^b, eo quod ibi fuerint multorum hominum cadavera funerata: inter quæ quod sint quorundam fidelium dignarumque Deo animarum sepulera, frequens occulti psallentii mysterium docet; cum plerumque multis apparent, in ipso vocum præconio reddentes omnipotenti Deo gratiarum debitam actionem. Nam audivi quod duo ex incolis loci, dum loca sancta orandi gratia circumire disponent, audiunt in basilica sancti Stephani, quæ huic jungitur cœmeterio, psallentium sonum: admirantesque dulcedinem moduli, appropinquant ad ostium templi, autmantes a quibusdam religiosis vigiliis celebrari. Ingredientes autem, et orationi diutissime incumbentes, consurgunt, psallentii chorum conspicunt; nihilque lucere per templum, nisi propria claritate cuncta prospiciunt splendere: de personis vero nullam prorsus agnoscunt. Denique cum essent attoniti et stupore percursi, unus de psallentibus accedit ad eos, dicens: Exsecrabilem rem fecistis, ut nobis arcana orationum Deo reddentibus adesse præsumeretis. Discedite ergo, et a domibus nostris ^c abscedite, alioquin ab hoc mundo migrabitis. Ex quibus unus discedens abiit; alter vero qui in loco remansit, post non multos dies a sæculo commigravit.

CAPUT LXXIV.

De sepulcro Cassiani episcopi.

955 In hoc cœmeterio vidi beati Cassiani sacerdotis magni sepulcrum ^d a multis infirmis erasum, quod pene transforatum eo tempore putabatur (Sæc. iv, 5 Aug.). Abluuntur enim ex hoc pulvere ægroti, sed protinus virtutis magnitudinem sentiunt. Ibi et Simplicius (Vid. cap. 76) ipsius, ut aiunt, urbis epi-

scopus est sepultus, cui crimen adulterii sæva populorum objecit insania.

CAPUT LXXV.

De Riticio episcopo.

Sed quia de his aliquid proloqui juvat, prius de sancto Riticio ^e, quia prior obiit, sermo habendus est. Fuit autem nobilissimis parentibus et litterarum acumine clarus (An. 314, 19 Jul.), qui, transacta adolescentia, uxorem simili morum honestate præclaram sortitus est cum qua spiritalis dilectionis conhibentia, non luxuria copulatur. Concurrunt eleemosynæ, vigiliæ celebrantur, et opus Dei per eos incessabiliter exercetur. Igitur longa post tempora mulier declinans caput ad lectulum, beati viri auribus extrema profert verba, dicens: Deprecor, piissime frater, ut post discessum meum, percurso ævi tempore, in illo quo ego collocor sepulcro ponaris, ut quos unius castitatis dilectio uno conservavit in toto, unius retineat sepulcri consortium. Hæc effata, lacrymans spiritum emisit ad cœlos. At Riticius episcopatum Augustodunensis urbis populo eligente **956** sortitur: qui talis se præbuit in religione, ut ad diem obitus per diversos gratiarum spiritualium gradus plena perfectione consummationeque veniret. Quo abluto et super feretrum posito, movere ipsum non queunt officia famulantium. Tunc in stupore mentis defixi, audiunt a quodam sene, virum dominam conjurasse ut eos unius sepulcri amplitudo susciperet: sermone vero percurso, confestim sustollitur feretrum, allatoque eo prope sepulcrum, resuavit sacerdos spiritum. Alloquitur sociam dicens: Recordare, dulcissima conjux, quæ nobis fueras deprecata. Nunc suscipe expectatum diu fratrem, et conjungere artubus impollutis, quos non luxuria polluit, sed castitas vera mundavit. Hæc eo dicente, mirum in modum commotum sepulcrum, uno in loco ossa virginis conglobantur: beatus vero Sacerdos, receptus in pacis somno hujus sepulcri tectus est opertorio ^f. Huic Cassianus, cujus supra meminimus, successit. Post hunc Egemonius cathedram pontificatus assumpsit ^g.

hoc autem cœmeterio hodieque sancti Cassiani sepulcrum habetur in oratorio ipsius nomini sacro. At nulla ibi sancti Simplicii memoria, cujus forte sepulcrum cum cæteris commistum est.

^e Colb. tut., *Aricio*, et infra *Aricius*. Celebris est Rheticius in Historia ecclesiastica, qui a Constantino Magno in causa Donatarum judex datus fuit. Subscripsit conc. Arelatensi 1, anno 314. Eum ejusque opera passim laudant Hieronymus, Augustinus, Optatus, etc.

^f Juxta cœmeterium capp. præced. laudatum habetur ecclesia parochialis sancti Petri de Strada (*de l'Etrier*) dicta, in qua visitur sepulcrum beati Antistitis sub fornice parvo in muro ecclesiæ cavatum, cum hæc recenti inscriptione: SCS RHETICIUS EPS AEDUENSIS CCCIV.

^g Habemus in vetustis Mss. Codd. vitam sancti Cassiani, soluta et stricta oratione descriptam, in qua Rheticio Egemonius, et huic Simplicius successiss

^a Sedit inter sanctos Domitianum et Gundulfum, de quo plura Herigerus, Ægidius Aureavallis, etc. Vide Henschenium in præmissis ad tom. VII Maii Bollandiani, et Coingtium ad an. 550.

^b Est tamen vox e Græco derivata κοιμητήριον, quasi dormitorium. Mss., *cimiterium*. Porro hodieque laud procul ab Ædua urbe visitur cœmeterium, ubi ingens lapideorum sepulcrorum numerus superest, cum ecclesia, aut potius ecclesiæ sancti Stephani muris, absque tecto. Ibi Petrus Ladoneus sanctorum Rheticii, Cassiani, Simplicii aliorumque Augustoduni episcoporum tumulos exstare scribit. Vide notas in capp. seqq.

^c Sic Colb. tut. At Colb. a et Clar. a, *vestris*. Cæteri Mss. et Ed., *ad domos vestras*.

^d Vidit et illud sanctus Germanus episc. Antissiodori, cui cum sanctus Cassianus gloriam suam revelasset, ejus sese ac plebem precibus commendavit beatus Antistes, ut narrat Constantius Vita lib. II, cap. 6. In

CAPUT LXXVI.

De Simplicio episcopo.

Quo decedente, beatus Simplicius ecclesie ipsi præponitur * (*An. 364, 24 Jun.*). Fuit autem de stirpe nobili, valde dives in opibus sæculi, nobilissimæ conjugii sociatus: his fuit castissima, obtegente sæculo, vita, soli Deo cognita, mortalibus tamen ignota. Erant enim ambo justi et in eleemosynarum semina ac vigiliarum tolerantiam valde promptissimi. Interea propter illam, ut diximus, 957 sæculi dignitatem, Simplicius, decedente Egemonio, a populo eligitur, sed a Deo pro castitatis et sanctitatis gloria destinatur. Accepto quoque pontificatus ordine, beata soror, quæ prius fuerat non libidine, sed castitate viro conjuncta, non passa est a stratu pontificis submoveri; sed in illa puritatis castitate, qua prius, viri castissimi torum adibat, secunda de conscientia mentis sanctæ, sciens se uri non posse ab incentivi ignis ardore. Sed sæva dæmonis invidia contra sanctos Dei probrosa excitat bella, et quæ instinctu suo destruere non potuit, nititur verbis subdolis infamare. Quid plura? In illo dominici Natalis die commoventur cives in scandalum, et ad beatam Virginem rapido cursu concurrunt, dicentes: Incredibile est mulierem viro junctam pollui non posse, sed nec vir poterit artubus mulieris junctus a coitu abstinere. Sic etenim Solomonis proverbium proferunt: *Nemo, ait, tangens picem mundus poterit esse* (*Eccli. xiii, 4*). Neque enim in sinu ignem quis gestiens non cremabitur. Ergo videmus vos uno in toro recumbere, et suspicari aliud non possumus, nisi miscemini simul. His commota Virgo sanctissima, aggreditur Pontificem simili castitate pollentem, replicatisque coram omni populo sermonibus quos audierat, puellam, quæ tunc plenam, ut assolet, pro injuria hienis arulam cum carbonibus retinebat, vocat ^b; expansoque pallio prunas ardentes suscipit, et fore horæ unius spatio tenens, sacerdotem evocat, dicens: Accipe initiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus nociturum, ut ostendant in nobis hæc flammæ extinctas flammæ esse luxuriæ. Suscipiente vero Pontifice, nihil nocitum est velamen ejus ab igne. Hoc miraculo populus, qui erat tunc incredulus, credit Deo, et inter septem dies amplius quam mille homines sacri innovatione lavacri sunt renati. Quos

dicuntur. Cassianus vero in Ægypto natus, ibique Ortensis episcopus factus tempore Joviani imp. relicta sede in Gallias venit, ubi a Simplicio Æduensi episcopo susceptus est, eique successit, obiit sæc. iv labente. Unde emendandus videtur hic Gregorius, qui Cassianum Egemonio et Simplicio præponit. Et quidem Simplicius inter episcopos recensetur, qui anno 346 concilio Coloniensi contra Euphratam ejusdem urbis episcopum dicuntur interfuisse; proindeque ante Cassiani adventum sedebat, qui Joviani tempore, id est an. 363, factus est episcopus. Si tamen quis maluerit Cassiani vitam ex Gregorio reformare, non refragabit.

* *Vir summe simplicitatis atque charitatis appellatur a Constantio in Vita sancti Germani Antissiod., lib. 1, cap. 3.*

A suscipiens Ecclesia, gaudens ceslenti regno per hos milites copulavit.

CAPUT LXXVII.

De simulacro Berecynthiæ.

958 Ferunt etiam in hac urbe simulacrum fuisse Berecynthiæ, sicut sancti martyris Symphoriani passionis declarat historia ^c. Hanc cum in carpento pro salvatione agrorum ac vinearum suarum misero gentilitatis more deferrent, adfuit prædictus Simplicius episcopus, haud procul aspiciens cantantes atque saltantes ^d ante hoc simulacrum: gemitumque pro stultitia plebis ad Deum emittens, ait: *Illumina, queso, Domine, oculos hujus populi, ut cognoscat quia simulacrum Berecynthiæ nihil est. Et facte signo crucis contra, protinus simulacrum in terram ruit: ac defixa solo animalia quæ plaustrum quo hæc vehebatur trahebant, moveri non poterant. Stupet vulgus innumerum, et deam læsam omnis cetera conclamat: immolantur victimæ; animalia verberantur, sed moveri non possunt. Tunc quadringenti de illa stulta multitudo viri conjuncti simul aiunt ad invicem: Si virtus est ulla deitatis, erigatur sponte, jubeatque boves qui telluri sunt stabiliti procedere. Certe si moveri nequit, manifestum est nihil esse divinitatis in ea. Tunc accedentes, et immolantes unum de pecoribus, cum viderent deam suam nullatenus posse moveri, relicto gentilitatis errore, inquisitoque antistite loci, conversi ad unitatem Ecclesie, cognoscentes viri [*Log. veri*] Dei magnitudinem sancto sunt baptisate consecrati.*

CAPUT LXXVIII.

De episcopo super cujus pectus agnus apparuit.

Sed quoniam superiore capitulo exposuimus qualiter castitas diligentes Deum ornaverit, venit in memoriam quæ Felicem * Namneticum referentem, dum de his confabularemur, audivi. Aiebat enim fuisse antistitem 959 in civitate sua cum conjugem: sed cum ad honorem sacerdotii accessisset, lectulum juxta ordinem institutionis catholice sequestravit ^f, quod mulier valde molestum tulit. Cumque diebus singulis cum eo ageret, ut in uno stratu quiescerent, nec acquiesceret pontifex rem tam improbam, quam canonum decreta non admittebant, quadam die accensa furore, ait intra se: Non puto esse absque

^b Sic Colb. 2 et Bell. Ed. vero, *audierat, arculam puella tunc... hiemis cum... vocat puellam.*

^c Hanc dedimus inter Acta mart. sincera, ad an. circ. 180, ubi locus hic laudatus habetur num. 2. Gallorum veterum morem fuisse observat Sulpicius Severus in Vita sancti Martini deorum simulacra per agros circumferendi. Sed et passim ejus rei occurrunt exempla in Hist. Romanæ scriptoribus.

^d Sic Clar. a., SB. et Pith. At Bell. et Colb. 2, *psaltantes. Ed., psallentes.*

^e De Felice Namnetico epise. passim egit Gregorius in Historia. Vide lib. v, cap. 5.

^f Hoc nempe canonibus complaribus sancitum erat. Vide lib. 1 Historiæ cap. 39, et Greg. Magni lib. 17 Dialog. cap. 20. Hinc natæ voces, episcopa, presbytera, diacona.

aliqua conscientia viri mei quod ab amplexu ejus taliter sum repulsa; sed ibo et videbo, ne forte alia mulier cum eo decumbat, pro cujus me amore despiciat. Et statim adfuit in cubiculo episcopi, invenitque cum post meridiem dormientem. Accedensque ante lectulum ejus, vidit agnum immensæ claritatis super pectus ejus quiescentem. Tunc timore perterrita, velociter se a lectulo sancti removit, nec adjecit ultra quærere quid vir Deo plenus ageret in occultis; sed cognovit manifestissime illud cum servis Dei impleri, quod ipse Dominus suis fidelibus est polliceri dignatus, dicens: *Ecce ego a vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii, 20*).

CAPUT LXXIX.

De Remigio Rhemensium episcopo.

Remigius vero Rhemensis urbis episcopus ^b (*An. 533, 13 Jan.*), qui, ut ferunt, septuaginta aut eo amplius in episcopatu annos explevit, et oratione sua defunctæ cadaver puellæ obtinuit suscitari, plerumque infirmis sanitatum gratiam porrigit, et in pervasores sæpissime ultor existit. Erat autem haud procul a basilica ^c campus tellure secundus, tales enim incolæ olcas ^d vocant, et hic datus basilicæ sanctæ fuerat: quem unus ex civibus pervadit, despiciens hominem qui eum loco sancto contulerat. Qui cum ab episcopo ac loci ^e **960** abbate crebro conventus fuisset, ut quæ injuste pervaserat, redderet; parvipendens verba quæ audiebat, pertinaci direpta defensabat intentione. Denique causa exstitit et non devotio, ut Rhemensem urbem adiret: prope rat ad Sancti basilicam. Arguitur iterum ab abbate pro invasione campi, sed nihil dignum ratione respondet. Explicitisque negotiis, ascenso equo, ad domum redire disponit; sed obstat nisi ejus sacerdotis injuria. Nam sauciatus a sanguine ^e, diruit in terram: obligatur lingua quæ locuta fuerat campum tolli; clauduntur oculi qui concupierant, manus con-

trahuntur quæ apprehenderant. Tunc balbutiens, et vix sermonem explicare potens, ait: Deferte me ad basilicam Sancti, et quantumcunque super me auri est, ad sepulcrum ejus projicite. Peccavi enim auferendo res ejus. Aspiciens autem dator campi hunc cum muneribus venientem, ait: Ne accipias, quæso, Sancte Dei, munera ejus quæ nunquam accipere consuevisti; ne sis, deprecor, adjutor ejus qui, inflammante concupiscentia, rerum tuarum nequam possessor existit. Nec distulit Sanctus audire vocem pauperis sui. Nam homo ille, licet dedisset munera, rediens tamen domum, emisit ^f spiritum, recepitque Ecclesia res suas. Sed nec illud sileri placuit quod illo gestum est tempore cum lues inguinaria populum primæ Germaniæ ^g devastaret (*An. 546*). Cum ^h autem omnes terrerentur hujus cladis auditu, concurrunt Rhemensium populus ad Sancti sepulcrum, congruum hujus causæ flagitare remedium. Accensis cereis lychnisque non paucis, hymnis psalmisque cœlestibus per totam excubat noctem. Mane autem facto quid adhuc precatui desit in tractatu rimatur; reperiunt etenim, revelante Deo ^h, qualiter oratione præmissa, **961** adhuc majori propugnaculo urbis propugnacula munirentur. Assumpta igitur palla ⁱ de Beati sepulcro, componunt in modum feretri; accensisque super cruces cereis, atque ceroferalibus ^j, dant voces in canticis, circumeunt urbem cum vicis. Nec prætereunt ullum hospitium, quod non hac circuitione concludant. Quid plura? non post multos dies fines hujus civitatis lues aggreditur memorata. Verumtamen usque ad eum locum accedens, quo Beati pignus accessit, ac si constitutum cerneret terminum, intro ingredi non modo non est ausa, sed etiam quæ in principio pervaserat, hujus virtutis repulsu reliquit.

CAPUT LXXX.

De sancto Ursino Biturigum episcopo.

Bituriga vero urbs primum a sancto Ursino ^k, qui *habebat.*

^l Non solum superest illa palla quæ in basilica Remigiana religiose asservatur, vulgo sancti Remigii sudarium dicta; sed et perseverat illa pia consuetudo, eam in modum feretri compositam, eum ingruit aliqua necessitas, per urbis compita deferendi. Quam quidem consuetudinem a Gregorii nostri ævo interruptam non fuisse probant vetera aliquot monumenta. Ex his est Codex ms. ab Hincmaro bibliothecæ Remigianæ datus, ubi ejusmodi supplicatio in icone repræsentatur; alia ejusdem rei descriptio habetur in veteribus aulæis quæ similem supplicationem repræsentant.

^m Bell., *crucem... atque ceroferariis*. Rem., *atque super ceroferariis*. Ex hoc autem loco Menardus in notis ad Sacrament. sancti Gregorii, pag. 202, infert olim in publicis processionibus cereos accensos ipsiis crucibus affixos fuisse, idque a sancto Joanne Chrysostomo institutum fuisse probat ex Socrate *ljj. vi* et Sozomeno *lib. viii*.

ⁿ Sancti Ursini missionem varii variis temporibus assignant. Eum Gregorius hic ab apostolorum discipulis missum dicit, quod de sancto Clemente nonnulli intelligunt. Quo pacto discipulus ille septem episcoporum, qui Decii temporibus apud Biturigas ecclesiam instituit, uti narrat Gregor. *lib. i Hist.*

^a Alii cum Ed.: *Ecce enim vobiscum*, etc.

^b Hoc caput ferme integrum Historiæ suæ inseruit Frodoardus libro I, cap. 19 et 20. De sancto Remigio plura habet Greg. in *Hist.*, potissimum libro II, cap. 31. Ejus Vitam scripsit Hincmarus ejus sedis sæculo IX successor, quam apud Surium habes. Obiit Idibus Januarii, quem tamen pleraque Martyrologia die 1 Octobris commemorant. Ejus festivitatem sub apostoli Francorum titulo celebrari decreto sancivit sanctus Leo IX, summus pontifex, quod decretum Clerus Gallicanus in generali conventu anno 1657 renovavit.

^c Basilica Remigiana etiamnunc superest, sed intra urbis muros ab aliquot sæculis inclusa, archimonsasterii titulo aliisque prærogativis donata, ob beati Pontificis corpus, quod ibi in magnificentissimo mausoleo incorruptum asservatur. Hanc incolunt monachi Benedictini e cong. sancti Mauri.

^d Vulgo *une ousche*, vel *osche*, certa terræ portio. Vide Cangii Glossarium.

^e Id est apoplexi correptus; vide *lib. v Hist. c. 5*.

^f Clar. a, Colb. tut. et Frodoardus, *amisit*.

^g Sic appellabant provinciam sub Moguntia metropoli constitutam.

^h Cod. Remigianus addit: *Qui sanctum suum mirificari apud homines voluit, quem apud se mirificatum*

a discipulis apostolorum episcopus ordinatus in Gallias destinatus est, verbum salutis accepit, atque ecclesiam Biturigensem primum instituit rexitque, qui migrans a sæculo, in campo ^a inter reliqua sepulera populorum sepulturæ locatus est (Sæc. II, 9 Nov. aut 29 Dec.). Non enim adhuc populus ille intelligebat sacerdotes Domini venerari, eisque reverentiam debitam exhibere. Unde factum est ut, in crescente terra, plantata desuper vinea, omnem memoriam de primo urbis sacerdote convelleret, et usque ad tempus illud **962** quo Probianus ^b episcopus urbis ejus est subrogatus, nullus de eo sermo haberetur. Fuit autem quidam, Augustus nomine, de domo Desiderati ^c quondam episcopi, cujus manus ac pedes ita contraxerant, ut non aliter nisi de geniculis atque cubitis sustentaretur, si alicubi processurus vellet incedere. Is, inspirante Deo, de elemosynis devotorum apud Brivas ^d vicum in honore sancti ac beatissimi Martini antistitis oratorum ædificavit : cujus cum in ipsum reliquias detulisset, statim directis membris sanus effectus est. Deinde collectis secum paucis monachis, sub regula monasterii degens, semper orationi vacabat. Unde factum est ut in sequenti accersitus ab episcopo, abbas ordinaretur in basilica sancti Symphoriani, quam memoratus pontifex fabricaverat ante conspectum muri Biturigi. Nec tamen monachos quos prius congregaverat relinquens, sed instituens eis præpositum, ipse utrasque cellulas gubernabat. Denique cum apud hanc basilicam moraretur, apparuit ei sanctus Ursinus per visum noctis, dicens : Defossa humo, ^c inquire corpusculum meum (An. 560). Ego enim sum Ursinus hujus urbis primus episcopus. Qui ait : Quo ibo, aut ubi quæram sepulcrum tuum, cum ignorem locum ubi sis positus? At ille, apprehensam ejus manum, duxit ad locum, et ait : Sub harum vitium radicibus corpus meum habetur. Expergefactus abbas narravit hæc sacerdoti suo; sed ille parvi-

cap. 29, alius esset a beato Ursino, Senicianus fortasse, qui secundus Biturigum episcopus fuisse dicitur.

^a Extra urbes in campis et agris sepeliendi consuetudo antiquissima est, quæ legum auctoritate sæpius firmata et renovata fuit etiam ab imperatoribus Christianis. Hanc præ cæteris religiose coluerunt Galli, ut patet ex can. 36. Conc. I Bracarensis, etc. Vide Savaronis notas in epist. 12, lib. III Apollinaris Sidonii.

^b Laudatur a Fortunato in Vita sancti Germani Paris. ubi hæc ipsa translationis historia habetur. Puer sancti Hilarii meritis a gravi morbo liberatus fuit, ex lib. II Mirac. Sancti Hilarii; presbyter factus conc. IV Aurelian. nomine Arcadii episc. Bituric. subscripsit an. 541. Cujus successor post Desideratum factus, interfuit conc. Paris. II an. 555, et III an. 557. Romam profectus ibi obiit ac sepultus est.

^c Probiani decessor, cujus vitam ab abbate Brivensi scriptam ferunt. Sed ipsa est sancti Audoeni Vita per Frigidogodum scripta, quam aliquis nebulo in patriarchio Bituric., mutato Audoeni in Desideratum nomine, ipsi attribuit, ut ex utriusque collatione probat Coitius ad an. 549 n. 70 et seqq. Subscripsit conc. Aurelian. V et Arvern. II an. 549.

pondens quæ **963** a presbytero dicebantur, nullum inquirendi studium posuit. Interea beatus Germanus Parisiacæ urbis episcopus adfuit, susceptusque ab episcopo, post coenam domus ecclesiasticæ cum se sopori dedisset, apparuit utrique per visum, episcopo simul scilicet et abbati, duxitque eos ad locum sepulcri, deprecans ut auferrent eum a loco illo. Expergefacti simul ad vigiliis conveniunt in ipsam sancti Symphoriani basilicam; explicitisque officiis matutinis, refert episcopus abbati quæ viderat, confessusque est et ipse vidisse similiter. Igitur in sequenti nocte accedentes illuc cum uno tantum clerico, qui cereum ferret, venerunt ad indicatum locum, eumque fodientes usque in profundum, sepulcrum reperiunt : quo detecto, amotoque operatorio, viderunt sanctum corpus tanquam dormientis hominis, nulla putredine resolutum. Quod admirantes, et iterum operatorium componentes, indircarunt episcopo, data die, quæ viderant. Tunc ille convocatis abbatibus et clero, cum honore atque psallentio levaverunt beatum sepulcrum : et quia vectes illi quibus ferebatur valde longi erant, cum venissent ad porticum, non poterant deflecti in ingressu ejus, ut ad ostium ædis sine labore accederent. Tunc beatus Germanus, elevata voce, ait : Sancte Dei sacerdos, si voluntas tua est in hanc basilicam ingredi, sentiamus levamen adjutorii tui. Et statim, amisso pondere, ita in summa levitate factus est sarcophagus, ut, relictis vectibus, pauci manibus ferrent quem usque ad locum illum multum detulerant. Et sic, celebratis missis, gaudente populo, juxta altare sepelitur ^e, multis se deinceps virtutibus manifestans.

CAPUT LXXXI.

De Mariano recluso.

964 Fuit autem in ipso termino ^f Marianus quidam eremita (An. 543, 19 Aug.), cui non erat alter

Obiit an. 550, die 8 maii, quo ejus festum celebratur. Augustus vero, qui postmodum abbas fuit, in Molani additionibus ad Usuard., 7 octob., uti sanctus laudatur.

^d Laud. cum Ed., *Brias*. Habetur in archipresbyteratu Exoldunensi locus *de Brivis (Brives)* dictus, ubi cum ecclesia parochiali exstat prioratus, Dolensi olim monasterio subjectus, qui fortasse hic designatur.

^e Ibi hodieque asservatur. Vide Patriarchium Bituric. Hæc vero ecclesia nunc intra urbis muros, mutato nomine, sancti Ursini appellatur, collegio canonicorum et parochiæ titulo insignis.

^f Colb. a, *ipso tempore*. Colitur in Martyrologio Rom. die 19 Augusti. Ejus tamen festum celebratur die 19 Septembris in ecclesia Bituricensi, cujus vitam ex vetustissimo Breviario edidit Labbeus tomo II Bibl. novæ, pag. 432, ubi dicitur annis sex in monasterio Princiaco, sub sancto Faterio abbate vixisse, tum recessisse apud Spinolaium vicum, ibique 44 annis eremiticam vitam transegisse. Nihil habet de ejus morte. Tetradius episc. Bituric. qui ecclesiam ejus dedicasse dicitur, interfuit concilio Agathensi an. 506, et Aurelian. I an. 511. Unde colligitur Marianum regnante Clodoveo I floruisse. Nepotem habuit beatum Animum, et Terentia abbatissa ejus herbam pro reliquiis diu servavit.

cibus nisi poma agrestia : et si ei aliquoties a quibusdam mel delatum fuisset, aut si ipse reperire potuisset in silvis, hoc ei erat cibus. Qui cum plerumque visitaretur a plurimis, quodam tempore a querentibus non poterat inveniri. Investigantes denique eum viri qui venerant, deprehenso vestigio, invenerunt locum in quo flexo genu aquam hausit a fluvio; et exinde progressi reperiunt eum sub una arbore malo jacentem mortuum. Unde celebre ferebatur in populo eum elisum ex arbore spiritum exhalasse; sed evidenter non est cognitum, quoniam a nullo refertur visum. Tunc viri qui advennerant, elevantes, attulerunt ad vicum Euaunensem^a: quem ablutum dignisque indutum vestibus sepelierunt in ecclesia, festa obitus ejus per singulos celebrantes annos : ad quæ^b convenientes populi, crebro ab infirmitatibus sanabantur. Quidam autem de vicinis annonas diu infectas aqua ac germine producto confatas, facto igne, super vimina contexta torrere parat ad pocula facienda. Accedens autem unus vicinorum ejus, ait : Quid tu, o homo, hoc detineris in opere? An ignoras quod solemnitas est beati Mariani? Qui cum furore respondit : Putasne, o tu qui hæc loqueris, quod homo elisus ex arbore propter compendia gulæ, angelorum sit relatus consortio, ut sanctus debeat adorari? Melius est enim opus necessarium in domo exercere, quam talem sanctuum excolere. Quod ille audiens discessit, et cum reliquis ad basilicam sancti abiit, relicto domi vicino in opere laborante. Nec **965** mora, flante vento, apprehenditur domus, incendio exuritur omnis, nec quidquam de substantia restat hominis. Exinde elevati globi flammarum super hospitola aliorum quæ circumlocata erant, transilientes^c, hujus hominis aream, sepes, tuguriota vel porcorum vel animalium, reliquaque quæ ad eum pertinebant, flamma percussit; nec quidquam remansit huic misero, quod non fuisset igni succensus. Quod si evenisse quis fortuito putat, admiraretur quod nulli vicinorum circummantentium nocuit. Quid nunc agis, o cruda rusticitas, quæ semper in Deum et ejus amicos murmurat, ut tibi exinde damnum acquiras? Alterius igitur hominis malitia furis boves abstulerat, qui, apprehenso vestigio, et inter infusos aqua viarum tramites ac profundas luti voragines perdito, ad Sancti recurrit sepulcrum, fusaque oratione, dum de basilica fuisset egressus, advertit hominem per aggerem publicum venientem, qui boves illos

ante se cum cabalo ex itinere lassum prosequens adducebat. Turbatus enim fuerat a via, et quasi amens factus in illam partem de qua egressus fuerat, mente turbata, redibat. Cognoscitque vir ille boves quos perdidit : hos recipiens, hominem absque calumnia redire permisit, quia cognovit hoc sibi per virtutem sancti Mariani præstitum, cum in illa hora reperit perditum, ova ejus adivit plenus fide sepulcrum : quæ postquam gesta sunt, diligentiore cura Confessorem Dei plebs cepit excolere Bituriga.

CAPUT LXXXII.

De Eusitio recluso.

Fuit in hoc territorio et Eusitius^d vir virtutum (An. 532, 27 Nov.), qui, tanquam eremita, inter spinarum condensitatem ab hominum se familiaritate removerat, qui aurum vel divitias mundi hujus tanquam stercorea exhorrebat. Ad hunc cum diversi propter diversas infirmitates irruerent, plerumque ei infantes **966** quibus fauces intumuerant deferebantur : quos ille tactu blandissimo pertractans, siebat, quasi spiritali joco delectans : Merito, inquit, hæc gula doloribus quatitur, quæ inglutire non sinit^e. Sed in Trinitatis nomine signum crucis imponens, infirmas fauces a doloribus et tumoribus liberabat. Quartanariis vero tam præsens beneficium erat, ut aquam tantum benedictam ad bibendum tribuens, continuo eos redderet sanitati. Habebant clerici ejus duo vasa apum : cumque unus ex vicinis ejus quartani typi vexaretur ardore, ad eum veniens solitam ab eodem accipiens medicinam, sanus est redditus; et redire domum cupiens, vasa illa eminus cernit in arbore. Inflamante protinus cupiditate, quæ radix omnium malorum esse describitur, cogitat ea furtim auferre. Invenitque simili sibi satellite, nocte arborem illam petit. Cumque in eam ascendisset, ut socio porrigens vasa deponeret, ecce ab alia parte senex advenit. Quo viso ille qui ad terram erat, fugam petit, nec socio quid caveret exposuit. Senex vero sub arbore stetit, et vas unum quod fur porrexerat, mutuo accepit : cumque et alterum vellet auferre, ait Sacerdos : Sufficiat nunc, fili, istud; alterum vero ei qui ipsum laboravit reserva. Qua ille voce perterritus, se deorsum jactat. At ille apprehensum eum ad cellulam deducens, ait : Cur, inquit, fili, diabolo præcedente tu sequeris? Nonne hesterno die ad me veniens, benedictionem Domini accepisti? Si, inquit, ex melle delectabar, *Eutichius multarum vir.* Primum in monasterio Patriciano vixit, tum in eremum secedens initium dedit monasterio celebri, quod hodie ex ejus nomine Cella sancti Eusicii (*Selles en Berry*) appellatur. Eusitii Vitæ et observationes edidit Labbeus tomo II Biblioth. novæ, pag. 371; miracula autem pag. 463. Alterius vero Vitæ fragmenta Chesnius tomo I Hist. Franc. exhibet. Quo autem pacto cum Gregorii textu, et inter se ipsas componi debeant, exponit Coitinus ad an. 531. Ejus mortis annus incertus est. Senex erat an. 531, quo Childebertus bellum in Wisigothos movit.

^a Vicus est diœcesis Lemovicensis, vulgo dicitur *Evaux*, ubi sepultus fuit Marianus, qui in vicina silva (*la forêt d'Antraigues en Combrailles*) mortuus repertus fuerat. Sacrum ejus corpus in ipso pariete ecclesiæ, quam hodie incolunt canonici regulares sancti Augustini, depositum fuerat, sed exinda translatum fuit in capsam argenteam a Reginaldo *de la Porte*, episc. Lemovicensi, an. 1300, ut refert Bernardus Guido apud Labbeum, tomo I Bibl. novæ pag. 635.

^b Sic Colb. a, alt. manu; cæteri, *atque*.

^c Hæc vox *transilientes* est in solo Colb. a, alt. manu, ubi et infra *aream incenderent*.

^d Alii, *Eusicius*. Bell., in titulo, *Usichius*. Ed.,

^e Bell., *quæ in gutture non sinit*.

a me petisses, et ego sine ullo improprio et tuo impedimento, ut tibi fuerat copia, tribuissem. Tunc et aliis multis verbis arguens eum, favum ei mellis largitus est, et illæsum abire permisit, dicens : Cave ne ultra repetas, quia furtum Satanæ pecunia est. Ad hunc ergo senem Childebertus in Hispaniam abiens, venit (An. 531); cumque ei quinquaginta aureus obtulisset, ait senex : Quid mihi ista proferes? illis qui ea pauperibus largiantur attribue, **967** mihi autem hæc necessaria non sunt. Sufficit mihi, ut promeis peccatis Dominum merear deprecari. Et adjecit : Vade et victoriam obtinebis, et quod volueris ages. Tunc rex aurum pauperibus erogans, vovit ut si eum Dominus cum sua gratia de itinere illo reduceret, in honore Dei basilicam in eo loco ædificaret, in qua seuis membra quiescerent. Quod postea adimplevit.

CAPUT LXXXIII.

De Maximo Regiensi episcopo.

Maximus Regicusis episcopus atque confessor (An. 460, 27 Nov.), sæpius se incolis in multis virtutibus manifestat; ad ejus sepulcrum non solum cæci illuminantur, sed etiam et alia morborum genera ejus virtutibus depelluntur. Nuper autem quæ gesta cognovi referam. Puerulus erat quasi annorum trium, adhuc ad matris dependens ubera. Hic a febre correptus, dum genitricis manibus bajulatur, taliter est addictus, ut nec papillam, nec alium cibum suumere posset. Interea dum per triduum graviter agens, amatorum bajularetur in ulnis, ait quidam ex famulis : Utinam ad sepulcrum beati Maximi hic parvulus deferretur. Confidimus enim de ejus meritis, quod possit eum sanitati pristinae restaurare. Qui dum defertur inter amatorum manus, spiritum anhelus emisit : quod cernentes parentes ejus, fletus ac clamantes, projecerunt eum ante sepulcrum beati Maximi confessoris, clausisque ostiis reliquerunt corpus exanime. Nocte vero in lamentatione deducta, cum redditus terræ dies alius illuxisset, reseratis ædis sacratæ ostiis, infantulum erectum per cancellos sepulcri trahentem se, atque ambulare conantem aspiciunt. Nondum enim ei erat ætas perfecta, ut recte posset cedere. Quod admirantes **968** parentes gavisi sunt : suscepitque eum mater mœsta cum gaudio, ac domui restituit sanum. Ipsum

^a Factus est ex abbate Lirinensi episcopus Regiensis (*Riez en Provence*) sub Aquisi metropoli, anno 433. Interfuit concilio Regiensi an. 439, Arausicano 1 an. 441, et Arelatensi III occasione jurisdictionis monasterii Lirinensis an. circiter 455. Faustus ei primum in abbatiæ Lirinensis regimine, tum in episcopatu successit, ut canit Sidonius in Eucharistico. Miraculis ante et post mortem claruit. Ejus laudes istorum temporum scriptores plurimum commendaverunt. Vitam vero ipsius scripsit Dynamius Patricius, quæ omnia Vincentius Barralis in Chronologia sanctorum Lirinensium refert. Vitam quoque Surius habet die 27 Novembris, quo ad superos abiit. Sepultus est in ecclesia sancti Petri a se constructa. Aliquot homillas scripsit, quæ inter eas quæ sub Eusebii Emisseni, seu Gallicani, sive Eucherii Lugdunensis nomine editæ sunt, habentur,

A autem puerum jam adultum vidi, qui nobis hæc retulit.

CAPUT LXXXIV.

De Valerio episcopo.

Valerius beatus confessor, Consoranensium primus episcopus ^b (An.... 5 Jul.), hoc se revelavit modo. Nam oratorium super se constructum prius habuit; sed per incuriam ruens, oblivioni datum est quo in loco quiesceret : hoc tantum ab iucolis ferebatur, quod fuisset ante sanctum altare sepultus. Adveniens autem Theodorus episcopus ^c (An. 530), oratorio ipso in majori spatio ampliato, magnam effecit basilicam : deinde sanctum venerabilis viri corpus inquirens, reperit duo sepulcra, sed nesciebat quis esset sacerdotis illius e duobus. Tunc, convocato clero, vigiliis tota celebrat nocte, deprecans ut sibi beatus Confessor quo in loco jaceret exponeret, implevitque duas ampullas vino, et posuit super unum quodque tumulum, dicens : In quo falera fuerint ampliata, ipsam manifestum sit esse Valerii antistitis sepulturam. Data vero luce egressus de basilica, et ostiis sigillis munitis, dedit membra soperi. Surgens autem ad horam tertiam, venit ad sanctam basilicam, reseratis ostiis, cum clero et populo : reperit ampullam unam parumper viam habentem; alteram vero in tantum ore patulo exundare, ut totum beati Pontificis ablueret monumentum. Per hoc itaque cognovit sacerdos quis esset Valerii episcopi tumulus. Sed evidentius adhuc scire cupiens, detegit monumentum, amotoque operitorio, reperit venerabile corpus valde integrum, de quo non casaries decidua, non barba fuerat diminuta, neque aliquid in cute corruptum aspiciebatur **969** aut telum : sed erant omnia illæsa, ac si nuper fuissent recondita, tantusque odor suavitate fragrabat e tumulo, ut non dubitaretur ibi quiescere Dei amicam. Lauri etiam folia sub se habebat strata, de quibus assumens Episcopus, multis infirmis præbuit medicinam. De vestimentis igitur ejus reliquias sumpsit : rursumque operio tumulo venerandum dinceps Antistitem honoravit, multaque miracula de his pignoribus cernens in posterum.

CAPUT LXXXV.

De Silvestro Cabillonensi episcopo.

Beatissimus ^d vero Silvester Cabillonensem

^b Quo tempore vixerit sanctus Valerius, incertum est. Glicerius ejus, in catalogis vulgatis, successor subscripsit concilio Agathensi an. 506. Consoranensium urbs a Licerio quinto ejus episcopo nomen habet *Saint-Lizier de Conserans*, in Wasconia sub Auxitana metropoli.

^c Eleutherius archidiaconus a Theodoro episc. Consorannicæ ecclesiæ missus subscripsit concilio v Aurelian. an. 549.

^d Hoc caput cum sex seqq. deest in Clar. a. Referatur tamen integrum cum sequenti in historia elevationis sanctorum Silvestri, etc., quam e veteri Ms. post Perrium et Cussetum edidit Bollandiani addi die 17 Martii. Ex hac historia discimus sanctorum Silvestri, Agricola et Desiderati Vitas jamdudum, si unquam scriptæ fuerunt, deperditas fuisse. Sed hanc jaeturam resarcire conatur ille auctor et

* **rex** Ecclesiam (An. 514, 20 Nov.), qui, quadraginta A duobus annis sacerdotie ministrato, plenus dierum atque virtutum migravit ad Dominum. Habuit autem lectulum funibus subtilibus innexum: sub quo cum semel atque iterum infirmi, sive quartanarii, sive variis febribus oppressi subderentur, statim, virtute divinitus indita, sanabantur. Idcirco hic lectulus in ecclesie sacrarium deportatus, simili virtute nitescit. Multi enim, sicut oculis propriis inspexi, abscissis de funibus illis particulis, in longinquum deferebant, ipsisque super infirmos locatis, sanitatis adesse beneficium contuebantur. Nam mater mea ab hoc decisa particula, ut puella a frigoribus febricitanti collo dependi fecit, morbo extemplo depresso, puellam sanam aspexit.

CAPUT LXXXVI.

De Desiderato ejusdem territorii recluso.

970 In hac urbe fuit et Desideratus presbyter, quem ego apud monasterium Gurthonense ^b vidi (An. 570, 30 April.), virum sanctitate magnificum, qui sæpius frigoriticis, dolore dentium laborantibus aliisque morbis, orando finem imposuit. Nam ^c usquequoque reclusus erat, hoc est non egrediebatur e cellula: sed qui voluisset videbat eum in cellula. Hic, ut diximus, eximiis illustratus virtutibus emicuit sæculo. Quod audiens benedictus Agricola ^d episcopus, misit archidiaconum suum, ut beatum urbis cœmeterio deferret: sed resistentibus monachis, quod jussus fuerat non implevit. Posthæc, ædificato xenodochio leprosororum sacerdos suburbano, in ejus basilicam collectis abbatibus et omni clero, beatum corpus transtulit, et in basilica superius memorata summo studio sepelivit ^e: qui se nunc vivere cum Christo magnis virtutibus manifestat.

laudatis Gregorii nostri capitibus, et historia inventionis eorum reliquiarum, quam suo tempore factam describit. Hanc procuravit Girbaldus seu Girboldus, labente sæculo ix, Cabillonensis episcopus, qui post elevatum e terra an. 877 sancti Lupi episc. Cabillonensis corpus in sancti Petri basilica suburbana, de sanctis Silvestro, Agricola et Desiderato, qui apud sanctum Marcellum jacebant, transferendis in animum induxit. Quod anno 878 aut sequenti executus est pridie Nonas Maii. Joannes vero VIII papa paulo post Cabilonem veniens annuam solemnitatem in eorumdem sanctorum honorem celebrandam instituit.

^a Laud., Colb. tut. et Bell., al. manu, *Cabillonensem*; et infra Scripti omnes, *quadragesimo secundo anno*. Subscripsit Silvester conc. Epaonensi an. 509, et Lugdun. 1 an. 517. Festum ejus recolitur die 20 Novembris.

^b In historia inventionis supra laudata, *Guerdonensi*. Hodie dicitur *Gourdon*, vicus in pago Cadrelensi (*le Charolais*).

Plerique Mss.: *Non enim usquequaque.*

^d De sancto Agricola Cabillonensi episcopo Gregorius agit lib. v Historiæ cap. 46, ubi plura de eo diximus. Scripsit ad sanctum Germanum. episc. Paris. pro obtinenda cubicularii sui sanitate ex Vita sancti Germani cap. 1. De voce *benedictus* vide notas ad cap. 16 lib. iii Hist.

^e Hist. inventionis supra laudata, quæsitum quidem corpus sancti Desiderati in sancti Marcelli basilica memorat; sed nusquam dicit ipsum fuisse repertum.

CAPUT LXXXVII.

De Joanne abbate.

Fuit ^f in Tornodorensi pago in parochia Lingonicensi vir sanctitate præcipuus Joannes abbas, juxta sui nominis etymologiam divina gratia præventus (An. 539, 28 Jan.). Denique fertur quia cum monasterium ædificare vellet, quod locumatis nuncupatur, et fratres nimiam aquæ penuriam paterentur, reperit **971** puteum immani profunditate altum, ubi pessimus serpens basiliscus habitabat. Ille itaque divina invocatione perempto serpente, ac mundato puteo, puteum potabilem fratribus reddidit: de qua aqua et nos cum Lugdunum pergeremus a fratribus illius monasterii benigne suscepti, causa miraculi hausimus, cujus etiam haustu plurimi frigoritici curantur. Fertur et de præfato viro tale miraculum. Quidam fratricida, pro enormitate criminis se reis circulis alligatus ^g, præceptum habuit ut septem annis loca sanctorum peragrandum circumiret. Hic cum Romam venisset, revelatione divina comperit non aliter se posse absolvi, nisi ad sancti corporis reliquias Joannis Reomaensis abbatis perveniret. Hic ergo passim lustrando loca, tandem devenit ad basilicam, ubi haud longe a monasterio ^h sacratissimum corpus ejus locatum est: ibique orationibus ac vigiliis incubans, vinculis omnibus absolutus est. Vixit vir hic justus et vir religiosus, sicut legislator Moyses, centum viginti annis, cujus nec oculus caligavit, nec dens motus est: fuit autem institutor viri memorabilis (*Forsan, sancti Sequani, cap. seq.*), de quo in suo loco narrabimus.

CAPUT LXXXVIII.

De Sequano abbate.

Magnæ autem virtutis fuit et ille Sequanus ⁱ Lin-

^f Hoc caput deest in Mss. Sancti Joannis vitam scripsit monachus anonymus Reomaensis ipsius suppar, quam Jonas interpolavit, eique librum de ejus Miraculis adjunxit. De his vide Mabillon. Acta sanctorum ord. sancti Bened., sec. 1, ad an. 539; Bollandum die 28 Januarii; et Coitimum ad an. 539, num. 48. Monasterium Reomaense quod condidit, ex ejus nomine vulgo *Moutier-saint-Jean*, hactenus perseverat sub ordine sancti Benedicti. et cong. sancti Mauri in agro Tornodorensi, cujus historiam edidit Petrus Roverius.

^g Id pœnitentiæ genus passim in libris de sanctorum miraculis occurrit, quod ab episcopis ac presbyteris pœnitentiariis ob crimina graviora imponi solebat. Vetitum est in lib. 1 Capitul. Caroli Magni. Ejus tamen non pauca exempla sæculis sequentibus occurrunt, ut observat Mabillonius. Vide Roverii notam 75, aut Bolland. tomo II Januarii, pag. 866.

^h Hæc basilica hodie parochialis est vici, cui exinde nomen inditum est Corporis sancti, haud procul ab ipso monasterio. Varias ejusdem sancti translationes memorant laudati auctores, quos si lubet consule. Lapideum ejus sepulcrum hodieque ibi visitur.

ⁱ Sancti Sequani Vitam habes sæc. 1 Act. sanctorum ord. Benedictini. Monasterium Segestrense quod ab eo conditum, nunc vulgo Sancti Sequani (*Saint-Seine*), cum adjuncto oppido, quinque leucis infra Divionem, appellatur; hactenus perseverat sub ordine sancti Benedicti et cong. sancti Mauri, ubi ejus sacræ reliquæ asservantur.

gonici abbas territorii, qui vivens sæpe homines a vinculo diabolici nexus absolvit, et post obitum ad sepulcrum suum ergastulari catena revinctos liberos meritis suis abire permisit (An. 580, 19 Sept.). Denique Guntchramnus rex cornu^a, cujus voce vel molossos colligere, vel illa corneorum 972 arborum armenta effugare consueverat, furto ablatum perdidit: quæ res multos in vincula coniecit, nonnullos facultate privavit. Ex quibus tres viri memorati Confessoris monumentum petierunt: quo rex comperto, jussit eos catenis atque compedibusnecti. Factumque est ita. Media nocte vero lux in basilica humana luce clarior oritur: dissiliunt ferrearum pedestrium repagula, catenarumque disruptis haccis^b vincti laxantur. Quo audito, rex exterritus velocius eos liberi arbitrii potestate donavit.

CAPUT I.XXXIX.

De Marcello Parisiorum episcopo.

Marcellus vero Parisiæ urbis episcopus, qui quondam, ut in ejus Vita^c legitur, serpentem immensum hoc depulit ab oppido, et nunc in ipsius civitatis vico quiescit (Sæc. iv, 1 Nov.). Ad cujus tumulum cum Ragnimodus presbyter, qui nunc ejus municipii habetur sacerdos^d, quartano typo veniens decubasset, totaque die jejunio et orationi vacasset, factio jam vespere obdormivit. Expergefactus vero post paululum a somno, incolumis surrexit a tumulo.

^a Reges cornibus in venationibus, in præliis verotubis semper usos fuisse observat Valesius in defensione sua contra Launoium, parte 1. Vide Rigordum in Gestis Philippi Augusti.

^b Omnis Scripti, *baccis*. Hanc vocem eodem sensu usurpat Fortunatus in Vita sancti Germani, cap. 30.

^c Sancti Marcelli Vitam a Fortunato presbytero scriptam refert Surius die 1 Novembris. Sepultus est in ecclesia suburbana, quam Launoius tunc temporis cathedram fuisse contendit, Valesio et aliis reclamantibus. Eam sub prima regum nostrorum stirpe jam celebrem fuisse nemo inficiabitur. Illustri collegio canonicorum a compluribus sæculis gaudet: sancti tamen Antistitis corpus inde majorem ecclesiam translatum est, ubi in ditissima theca asservatur.

^d Id est, episcopus Parisiensis. De eo passim in Historia Gregorii.

^e Sanctum Germanum passim laudat noster Gregorius in Hist. libris. Ex abbate Augustodunensi factus episcopus subscripsit concil. Paris. iii an. 557, Turon. iii anno 567, et Paris. iv an. 573. Ejus epistolam ad Brunichildem in appendice dabimus. Ante et post mortem miraculis clarissimus fuit, ita ut vulgo ab antiquis auctoribus *Sanctissimi* ac *Beatissimi* titulo designaretur. Ejus nomini paulo post obitum ecclesiam cum monasterio Bertramnus extruxit: sepulcrum vero ipsius auro, argentoque et gemmis exornavit sanctus Eligius, ut refert sanctus Audoenus lib. 1, cap. 32. Beda in sincero Martyrol. de eo ait: « Tantæ virtutis fuit, ut cau as infirmitatum hoc esset curare quod tangere. » Sepultus est in oratorio sancti Symphoriani, majori basilicæ monasterii, quod ipso hortante Childbertus rex construxerat, adherente, ubi etiam nunc visitur ejus tumulus, sacrum corpus sæculo viii translatum est in majorem ecclesiam. Servatur in theca auro argentoque fabricata ac gemmis exornata. Ejus Vitam a Fortunato scriptam collidere Surius, Mabillon. sæc. i Bened., ac Bollandianus ad diem 28 Maii, ubi et sæc. iii Benedictino habentur plura de ejusdem sancti translatione, miraculis, ac monasterio, quod hodieque, cum toto suburbio maximis urbibus æquali, ab eo Sancti Germani a Pratis dicitur. Epitaphium quod a rege Chilperico factum dicitur, iidem auctores exhibent ex Aimoino.

CAPUT XC.

De Germano ejusdem urbis episcopo.

Ingrediente autem Chilperico rege in urbem Parisiacam, sequenti die quam rex ingressus est civitatem (An. 576, 28 Maii), paralyticus, qui in porticu basilicæ sancti Viuceutii, in qua beatus Germanus^e quiescit in corpore, residebat, dirigitur: mane autem facto, expectante populo, gratias beato Antistiti referebat. 973 Nam sæpe ibi et gressus paralyticorum et cæcorum visus virtute Sancti restituantur, et raro advenit ejus solemnitas quin ibi ejus virtus ostendatur.

CAPUT XCI.

De Genovefa virgine sanctissima^f.

Est ibi et sancta Genovefa^g in basilica sanctorum sepulta apostolorum (An. 509, 3 Jan.), quæ in corpore posita tantum in virtute prævaluit, ut mortuam suscitaret. Ad cujus tumulum sæpius petitiones data suffragium obtinent; sed et frigoriticorum febres ejus virtute sæpissime restinguuntur.

CAPUT XCII.

De sepulcro beati Lusoris.

In Dolensi autem Biturigi termini vico beatus Lusor, Leucadii quondam senatoris filius, quiescit (An. 255, 4 Nov.), qui fertur in albis migrasse a sæculo: in crypta vero positus super pavementum, sepulcrum habens ex marmore Pario mirabiliter exsculptum^h. Factum est autem at quadam vice

diani ad diem 28 Maii, ubi et sæc. iii Benedictino habentur plura de ejusdem sancti translatione, miraculis, ac monasterio, quod hodieque, cum toto suburbio maximis urbibus æquali, ab eo Sancti Germani a Pratis dicitur. Epitaphium quod a rege Chilperico factum dicitur, iidem auctores exhibent ex Aimoino.

^f Laud., Bell. et Colb. a: *De Genovefa religiosa.*

^g Eam Gregorius *Beatissimam* appellat lib. iv cap. 1, cujus Vitam Surius et Bollandus die 3 Januarii referunt. Interpolata est ea quam Chiffletius edidit. Ejus virtutes laudat Constantius in Vita sancti Germani Antisiodor. episcopi, a quo Virgo beatissima Deo sacrata fuit; cujus memoriam jam celebrem paulo post ipsius obitum fuisse non vetera solum Martyrologia probant, sed et missa propria, quam in Liturgia veteri Gallicana habes apud Mabillon., lib. ii, num. 16. Sigibertus, in Chronico, ad an. 512, Theodosii junioris 20, quem 28 Clodovei appellat (qui fuit 509) cuique concilium i Aurelian. anno 511 habitum illigat, hæc habet: « Genovefa virgo Parisiensis octogenaria transit ad Dominum. » Basilicam in ipso loco, ubi sepulta fuit, extruxit Clodoveus, quæ post varias fortunas canonicis regularibus sancti Augustini concessa est, sæculo xii agente, Sugerio abbate Sancti Dionysii, qui ibi etiam nunc perseverant sub abbate regulari, totius Gallicanæ congregationis strictioris observantiæ præside generali. De variis sanctæ Genovefæ translationibus, quarum Acta refert Bollandus, fuse disserit R. P. Gerardus Dubois in Hist. Paris. lib. 1, cap. 9. Ejus sacrum corpus, quod in publicis calamitatibus solemniter per urbem deferri solet, in eodem monasterio religioso asservatur in theca ditissima, quam idem auctor describit.

^h Visuntur etiam nunc in crypta subterranea ecclesiæ sanctorum Stephani et Saturnini Dolensis, vulgo *Bourg-Deols*, apud Bituriges, duo sepulcra vetustissima variis figuris decorata, in quorum uno

sanctus Germanus, 974 Parisiacæ urbis episcopus, ad hunc tumulum vigilias celebraret, haud procul formulam habens, in qua genus, cum necessitas cogeret, dedecetebat. Factum est autem in una vigiliarum nocte, dum psalmos lectionis Davidicæ decantarent, stationis labore lassique clerici, quasi pro aliquo relevamine, se super sepulcrum Sancti defixis ulnarum compagibus sustentarent. Contremuit illico beati tumulus Confessoris, et sibi injuriam irrogari præsentem vibratione fatetur. At Germanus pontifex, pavore perterritus, amoveri desuper præcepit somnolentos, dicens: Absistite, o segnes, procul a tumulo, ne sancto Dei molestia inferatur. Quibus amotis, tremorem illum deinceps non senserunt. Sed nec illud placuit præteriri, quod cuidam pauperi idem Lusor beatus per visum apparuit, præcepitque cellulam emundari, in qua, ut ferunt, infantis vagitus exegerat: sed cum pauper ille his communitus agere jussa differret, apparuit ei tertio, dicens: Si feceris quæ præcipio, unum triantem pro obedientiæ famulatu recipies. Ille vero consurgens, cellula scopis mundata, abluta aqua, herbisque respersa, stabat stonitus, pollicitam promissionem opperiens, donec nutu Dei advertit 975 triantem in pavimento luere, quem colligens latus abscessit.

CAPUT XCIII.

De Maximino Treverorum episcopo.

Est et apud urbem Trevericam suburbano sanctus Maximinus ^a, magnus cum Domino populi illius advocatus, ad cujus tumulum sæpe cernuntur miracula gloriosa (An. 319, 29 Maii). Tempore enim Theodoberti regis Arboastes ^b quidam presbyter cum Franco quodam intendebat, rege præsentem. At dum hæc agerentur, rex loca sancta urbis, quæ sub urbis illius vicis habentur, causa visitabat orationis. Cum autem videret rex prosecutionem presbyteri esse callidam, conversus ad eum: Si vera sunt, inquit, quæ prosequeris, hoc super tumulum Maximini antistitis sacramento confirma. Audeo, ait, hæc, presbyter, quæ præcipis adimplere. Et statim ponens

marmoreo sanctus Lusor sepultus fuisse dicitur, et in altero lapideo Leocadius ejus pater, quem ex Veltii Epagati martyris Lugdunensis stirpe prodiisse scribit Gregorius lib. 1 Hist. cap. 29. Lusoris, vulgo *saint Ludre*, qui in *albis*, id est intra primam sui baptismi hebdomadam, defunctus est, festum non recentiora solummodo, sed et Flori Martyrologium recollit die 4 Novembris. Hinc mirum est ipsius nomen ab aliquot annis e breviario Bituricensi fuisse rescatum. Vide Labbei Biblioth. novam, tomo II, pag. 426 et 427. Quo tempore sanctus Lusor vixerit non liquet. Gregorius loco laudato ait Leocadium primis Biturigum Christianis domum suam in ecclesiam convertendam concessisse. Eos autem Christianos a septem episcoporum, quos sub Decio advenisse censet, discipulis fide imbutos scribit. Unde Leocadium ac Lusorem labente sæculo III vixisse conjicimus.

^a Celebris est sanctus Maximinus, qui Athanasium Treviros exulem suscepit, a quo et ipsius fides laudatur in apologia ad Constantium, et in libro 1 adv. Arianos. Hieronymum in Chryso, Gregorium no-

manus super sanctum sepulcrum, dixit: Hujus sancti virtute opprimar, si aliquid falsi loquor de his quæ prosecutione mea contra hunc Francum insisto. Fremente autem barbaro, et quasi contra Sanctum Dei furibundo, egressi sunt de basilica: cumque per viam pariter pergerent, subito delapsus presbyter solo pessumdedit, et mortuus est. Laudavitque deinceps barbarus virtutem Sancti, cui prius detraxerat. Sicque archidiaconus urbis ipsius, cum a Nicetio episcopo pro adulterii crimine pulsaretur, sacramento se ad hujus sancti sepulcrum purificari expetit: ingressusque primum cryptæ limen, restitit quasi stupens; dehinc descendens per gradus ad aliud ostium venit; cumque ad tertium accedere vellet, protinus febre correptus, gressum amplius figere non audeas, crimen quo imputabatur, in discrimine 976 mortis positus, est confessus, deprecans populum ut pro se vel sancti Antistitis, vel episcopi sui suffragia flagitaret. Sed statim ut confessus fuit, ab impulsu febris erutus, sui antistitis est in charitate receptus.

CAPUT XCIV.

De Nicetio ipsius urbis episcopo.

Nicetius ^c autem, ut supra diximus, ipsius urbis episcopus, eleemosynæ, charitatis sanctitatisque totius refulsit merito, dum in corpore commoratus est (Circ. an. 566, 5 Dec.). Hic a sæculo migrans, ad basilicam sancti Maximini prædecessoris sui sepultus est. Ad cujus nunc tumulum victorum catenæ franguntur, energiam incursionis diabolicæ patientes extrusis dæmonibus liberantur, cæcorum oculi plerumque remotis tenebris lumine infunduntur. Jam de perjuris ^d quid dicam? Si quis enim ibi falsum juramentum proferre ausus fuerit, illico divina ultione corrigitur: nec quisquam hæc vel loqui audeat, si conscientia torquente, reum se esse cognoverit, quod ibi sacramentum præsumat exsolvere.

CAPUT XCV.

De Medardo Noviomensi [Al., Suessionensi] episcopo.

Medardus vero gloriosus confessor juxta urbem Suessionis ^e quiescit (Circ. an. 560, 8 Jun.). Ad cu-

strum lib. 1, cap. 35, et alios omitto. Ejus Vitam a Lupo episcopo sæc. IX scriptam edidit Surius; aliam vero, ut putant, ducentis annis vetustiorum Bollandiani edidit ad diem 29 Maii. Recensetur inter eos qui concilio Sardicensi interfuerunt, an. 347, et conc. Colon. anno præcedenti contra Euphratam, seu ejus decessorem, uti contendit Henschenius. Obiit die 12 Septembris in Aquitania, reatusque Treviros 29 Maii sepultus est in monasterio suburbano sancti Joannis, quod exinde sancti Maximini appellatum est, hodieque perstat sub hoc nomine celeberrimum ord. Benedictini, ubi in crypta subterranea sub altari majori requiescit cum sanctis Agroëtio, et Nicetio, eju-dem urbis episcopis.

^b Plerique, *Arboastes*. Colb. tut., *Arbogastis*.

^c Ejus Vitam habes infra inter Vitas Patrum, cap. 47.

^d Aliquot Scripti et Ed., *perjuriis*.

^e Alii, *Sessionis*, *Sessionas*. Ed., *Suessionicam*. Fuit sanctus Medardus episc. Viromandensis, sedemque Noviomum transtulit (*Noyon*), ubi hactenus perseverat, comitatus urbis, et pariatos Franciæ titule

ius sepulcrum sæpe compedes miserorum contractos aspeximus. Post scriptum de mirabilibus ejus librum, mulier manu debilis devote expetiit beati præsidia Sacerdotis : denique cum reliquis vigiliis fide integra celebrat, confisa ab ejus virtute manus humore ligatas posse dissolvi, qui infelicium catenas potentia virtutis **977** eximeret. Factum est autem dum missæ celebrarentur, resolutis nervorum arentibus ligaturis, gratias Confessori referens, atque ad sanctum altare accedens, gratiam benedictionis accepit incolumis. Et quia priusquam templum ædificaretur, erat super sepulcrum Sancti cellula minutis contexta virgultis, et dedicato templo hæc fuit amota, dignum est ut de ipsius signi tenuitate magnum aliquid proferamus. Nam sæpius de eo hastulæ factæ parumper acutæ dolori dentium remedia contulerunt. Hæc audiens Charimeris ^a, qui nunc referendarius Childeberti regis habetur, dum de hoc dolore laboraret, basilicam Sancti expetiit, ut sumpturus ex ligno a virtute Sancti medicinam mereretur accipere; sed veniens ostium reperit obseratum. Confusus ergo quia virtus Beati ubique sit præseus, extracto cultro hastulam exentit ab ostio. Statimque ut dentes attingit, noxius dolor abscessit. Habetur apud nos et baculus ejus, de quo plerumque infirmi medicamina sunt experti.

CAPUT XCVI.

De Albino Andecavorum episcopo.

Albinus autem confessor (An. 550, 1 Mart.), cujus nuper Vitæ liber ^b a Fortunato est conscriptus presbytero, obtinet et ipse impertiente merito suum ostendi miracula ad sepulcrum. Aderat igitur dies solemnitatis, in quo paralyticus membris omnibus debilis, evectus plaustro, ante vitream absidæ qua sancta concluduntur membra sedebat, datusque sopori vidit virum ad se venientem, et dicentem sibi: Quousque dormitas, et sanus fieri non desideras? Qui **978** ait. Utinam merear sanus fieri. Dixitque ei vir: Cum signum ad cursum horæ tertiæ audieris insonare, surge continuo, et ingrediere basilicam ad quam venisti. Futurum est enim ut ipsa hora beatus Martinus cum Albino contribule ingrediatur basili-

dècorata. De sancti Medardi obitu et monasterio diximus in cap. 19 libri iv Historiæ. Dicitur *Suessionensis* in capitulis titulo ob ejus sepulcrum et ecclesiam prope *Suessionas*. Hoc caput integrum suæ Historiæ inseruit auctor Vitæ secundæ sancti Medardi tomo viii Spicilegii.

^a Is sancto Agerico in episcopatu Virodunensi successit, de quo supra lib. ix Historiæ cap. 23. Cæterum auctor Vitæ sancti Medardi supra laudatus habet: « Qui tunc referendarius Childeberti regis habebatur. » Ex voce tamen nunc Cointius intulit hunc librum scriptum fuisse antequam Gregorius Historiam scriberet. Sed forte hic auctor Gregorii textum suo tempore adaptavit.

^b Hic liber editus est sæc. i Act. sanctorum ord. Benedictini, sicut et apud Surium et Bollandianos, die 1 Martii. Albinus ex abbate Trincillacensi, seu Cincillaceusi, factus episc. Andegavensis subscripsit concilio Aurelian. iii an. 578, et per Sapsudum abbatem Aurelian. iv an. 549. Ad ejus celebrandam

cam, ut, oratione facta, ad ejus solemnitatem Turonis accedere debeat. Si enim eo momento adpræsens fueris, sanus efficieris. Nec moratus ille, commoto signo, accedit ad tumulum Sancti. Cumque Davidici carminis laudationem clerici canere ceptissent, odor sanivitatis in basilica Sancti adventit, et hic directis pedibus incolumis est erectus. Quod non a paucis, sed a plerisque visum regio testatur alomna. Sic et apud Croviensem ^c vicum mulier a natiuitate cæca, invocans nomen Sancti, ipsa die illuminata est.

CAPUT XCVII.

De Hospitio confessore.

Fuit in regione Nicensi Hospitius ^d magnus Dei famulus (An. 581, 21 Maii), qui multis virtutibus præditus, ab hoc mundo migravit. Cumque sepeliretur, quidam juxta ipsum sepulcrum manum ponens parumper pulveris elevavit, quod in linteo involvens rudi secum sustulit. Progressusque postri die ^e navem quæ Massiliam ire parabat, offendit in littore: sed hic Lirinense monasterium expetere cupiebat. Viri igitur quorum erat navis, Judaica erant a stirpe progeniti. Qua existente causa, noluit vir indicare naucleris quæ ferebat. Denique postquam progressi contra Lirinense monasterium devenerunt, navis in medio pelagi restitit, flantibusque ventis nulla movetur in parte. **979** Stupentibus vero Judæis quid hoc esset, homo ille veritatem aperuit, dicens: Reliquias beati Hospitii mecum habeo, et nunc Lirinum adire desidero, quod vobis indicare metoi. Nunc autem scio quia ejus virtute retinetur navis vestra: nec hinc moveri prorsus poterit, nisi consensum illuc præbeat is qui ego ire disposui. Quod audientes viri, stupore permoti, mutatis velis flante vento secundo, viro in insula Lirinensi deposito, quo voluerunt libere abierunt.

CAPUT XCVIII.

De eremita, cui caldaria lignea fuit.

Ecce quales quantasque suis congregat divitias mundi paupertas, ut eis non solum quæ voluerit Redemptor, qui cuncta ex nihilo condidit tribuat, verum etiam ipsa eis elementa jubeat famulari. Nam

festivitatem Fortunatus, invitante Domitiano episcopo, Andegavum perrexit, quod iter expressit verbis, cap. 24 lib. ii. Quiescit in abbacia nomini suo dicata, quæ etiam nunc sub ord. sancti Benedicti et cong. sancti Mauri celebris est. Non desunt tamen aliæ Ecclesiæ quæ hujus sancti viri reliquias se habere gloriantur. Vide Gaufridi Vosiensis Chronicon, cap. 15, et Bollandianos ad diem 1 Martii.

^c Sic Mss. omnes, ut et infra non semel in mirac. sancti Martini, quamvis Editi habeant ut plurimum *Croniensis* vicus, quem putant esse Credonem Andegavorum oppidum, vulgo *Craon*, ubi prioratus conventualis Benedictinorum cong. sancti Mauri. In charta Adalbergæ ejusdam pro monasterio sancti Sergii Andegav., tomo IV Galliæ Christ., memoratur villa *Aubiliacus* in pago Andegavensi, in vicaria Croniacensi.

^d Vide ad cap. 6 lib. vi Historiæ, et Bollandianos ad diem 21 Maii.

^e Clar. a, post triduum. De Lirinensi monasterio

recolo me audisse ante hos annos exstitisse quemdam A in eremo regionis cujusdam, ad quem requirendum cum frater e proximo prompta devotione venisset, exceptus est ab eo plena animi charitate. Tunc ingressi parvulam quodammodo tugurium, oratione facta, resederunt. Conferentesque plurima de verbo Dei, surgit senex a sellula [Ed., cellula]: ingreditur hortulum, olera decerpit ad cibum. Accensoque foco, ponit caldariam a ligneam super ignem impletam b aqua cum oleribus, urgensque ignem ita vehementer fervere coegit, ut putaretur ænea esse. Hoc autem videns vir qui advenerat, stupore commotus, interrogat quid hoc esset. Respondit senex: Multis jam in hac eremo annis inhabito, sed semper in hac caldaria cibos, Domino jubente, ad rescindendum fragile corpusculum præparavi. Coctisque cibus, redditis Deo debitis hymnis, ambo ex hujus vasculi ministerio sunt refecti. Hæc olim audiui. Nam nuper vidi abbatem, 980 qui eum Ingenuum [Colb. a, Ingenium] nominabat, asserens eum intra Augustodunensem terminum commoratum fuisse, et sæpius in hoc vasculo vel olus vel crumelum coctum cum illo sumpsisse. Confirmabat autem cum juramento vidisse se caldariam flammis superpositam validissime fervere, et ita semper fundum ejus humidum exstitisse, ut putaretur jugiter ab aliquo humectari.

CAPUT XCIX.

De Avito confessore Aurelianensi.

Avitus abbas c Carnoteni pagi, quem Pertensem vocant, sæpius imminere dissolutionem sui corporis Spiritu sancto revelante prædixit (An. 530, 17 Jun.). Qui recedens a corpore, honorifice apud Aurelianensem urbem humatus est: super quem fideles Christiani ecclesiam a construxerunt. Post cujus obitum, cum anniversarius assumptionis ejus dies cum summo coleretur honore, unus e civibus, aliis ad missarum spectanda solemnia euntibus, accepto rastro, vineam pastinare direxit; increpatusque a multis, cur huic festivitati dasset, redire noluit, dicens: Et hic quem colitis operarius fuit. Verum ubi ingressus vineam primo ictu terram aperuit, protinus, re-torta cervice, facies ejus ad tergum conversa est *

dicere superfluum esset. Etiamnum subsistit, quod Benedictini cong. Casinensis possident. Insula vulgo dicitur sancti Honorati, quæ hodie cum vicinis insulis ad dioccesim Grassensem pertinet.

a Colb. 2 et Bad., *lebotem ligneam... fervere cepit.*

b Hic desinit Cod. Clar. a, cæteris avulsis.

c Hunc Avitum Coitinus eumdem esse cum sancto Avito abbate Miciacensi, qui Chlodomeris interitum prædixit, putat: sed eos distinguendos esse censet Baronius, quod plusquam probabile videtur Mabilonio in Actis sanctorum ord. Benedictini, sæc. I pag. 613. Distinguntur in Adonis Martyrologio, ubi abbas Miciacensis xiv Kal. Januarii, alter xv Kal. Julii memoratur. In titulo hujus cap. Colb. tut., *Carnotensi.*

d De hac Ecclesia diximus in notis ad lib. viii Hist. cap. 2.

e Colb. tut.: *Facies ejus ad terram ruit.*

f Vitam monasticam egisse dicitur in monasterio Genoliaco, diocesis Petragoricensis, sub abbate Savelo, tempore Clotarii regis: inde secessit in locum

Tunc tremens, spectantibus populis, cum fletu magno basilicam Sancti ingreditur. Post paucos vero dies, orans in eodem loco assidue, directa cervice, convaluit.

CAPUT C.

De Cypriano Petragorico abbate.

Cyprianus abbas Petrocorici oppidi magnæ sanctitatis vir fuit f, per quem Deus multa miracula in hoc mundo operari dignatus est (An. 589, 9 Dec.). Nam manus 981 debiles frequenter redintegravit, paralyticis gressum, cæcis restituit visum; tresque leprosos inunctos oleo pristinae reddidit sanitati. Sed et nunc crebro super infirmos sanitates ostendit si fideliter ejus tumulum expellant, aut exorent.

CAPUT CI.

De Eparcho Equolesinensi rectore.

Sed et ad Eparchi Equolesinensis e urbis rectusi sepulcrum sæpius infirmi sanantur (Anno 581, 1 Jul.). Nam et frigoriticorum febres et alia incommoda ejus meritis restinguuntur. Cæcus vero de Petrocorico territorio, ut se sepulturæ illius project, fusa oratione, lumen recipere meruit. Comes autem antedictæ urbis Equolesinensis, fure invento ac suppliciis dedito, patibulo condemnari præcepit. At ille cum duceretur ad mortem, invocare hujus sancti nomen cepit; et adductus ad stipitem, fusa oratione super terra, patibulo appensus relictus est. Quod cum monachi præsensissent, simul projecti ad tumulum Sancti, orare cœperunt, dicentes: O sancte Confessor, si tibi vita superstes esset in sæculo, eruere potueras hunc pauperem de manu mortis, sicut plerumque tali supplicio addictos liberasti; sed nunc non diffidimus de tua oratione, ut quod vivens fecisti in sæculo, possis renovare sublimatus in cælo. Et data nocte misit abbas usque ad furcam. Accedente autem monacho, statim disruptis ligaminibus terræ delapsus est; et sic sustentatus a monacho, vivens adducitur ad monasterium, haustoque parumper vino convaluit, vitæque a judice obenta, liber abscessit.

CAPUT CII.

De Felice Biturigum episcopo.

982 Post transitum autem Felicis h Biturigi epi-

Dordoniæ fluvio (la Dordogne) vicinum, ubi hodieque vicus sub sancti Cypriani nomine exstat. Floruit tempore Chartherii episc. Petragoricensis, qui an. 585 conc. II Matisc. interfuit. Labbeus, tomo II Bibl. novæ edidit Vitam sancti Sori, et fragmentum Vitæ sancti Amandi, qui fuerunt sancti Cypriani sodales.

e Al., *Equolenensis, Engolismensis, etc.* De sancto Eparchio vide lib. vi Hist. cap. 8 et notas.

h Ordinatus fuit a sancto Germano episc. Parisiensi an. 568, et interfuit concilio Parisiensi IV, an. 573. Eum laudat Fortunatus lib. III, carm. 25, ob turrim ab eo fabricatam ad servandam Eucharistiam, quod his verbis exprimit:

Quam bene cuncta decent sacrati ut corporis Agni
Margaritum ingens, aurea dona ferant.
Cedant chrysolithis Salomonica vasa metallis,
Ista placere magis ars facit atque fides.

Quiescere dicitur in ecclesia collegiata sancti Austregisili de Castro, in suburbio Bituricensi, sed nullo cultu publico celebratur.

scopi (An. 575, 1 Jan.), cum ad ejus tumulum, quod marmore exsculptum Pariis super terram erat positum, cæcus quidam lumen oculorum, fugatis tenebris, recepisset : cognovissetque plebs amicum Dei, quem in corpore positum, obstitentibus mundanis caliginibus, cognoscere ad plenum non meruit, cœpit in orationum assiduitate ejus limina penetrare. Sed quoniam, ut diximus, sarcophagus marmoreus viliori lapide obtectus erat, sagacitas civium, et præsertim episcopi ^a, meliori sarcophagum oportio textit, id est ex marmore Heracleo. Amoto ergo viliori lapide, post annum fere duodecimum, invenerunt corpus beati Confessoris ita illæsum, ut nulla dissolutio in corpore, nulla putredo reperiretur in veste : sed ita erant cuncta integra, ac si, ut ita dixerim, ea hora tumulo putarentur ingesta. Sed nec ibi quidem misericordia Domini defuit, ut lapis repulsus non remaneret inglorius. Ferunt enim quod multi, eraso potaque ex eo pulveris modico, tam a quartanis quam tertianis sive quotidianis febribus celeriter liberantur.

CAPUT CIII.

De Juniano Lemovicorum recluso.

Fuit et Junianus ^b reclusus infra Lemovicinæ urbis territorium (An. 530, 16 Nov.), qui vivens multa populis ostendit miracula ; sed et nunc ad sepulcrum ejus sæpe morbi curantur. Nam vidi multos, quos dinumerare putavi longum, qui cæcis **983** oculis ibidem evecti ^c lumen receperunt, paralyticique directi sunt. Testisque est ipse populus hodieque, qui cum sanitatem recipiunt, statim se tributarios loco illi faciunt, ac, recurrente circulo anni, pro redditæ sanitatis gratia tributa dissolvunt. Ex quibus plurimi sunt qui ad basilicam sancti Martini nostri antistitis pertinere videntur.

CAPUT CIV.

De Pelagia Lemovicina.

Pelagia vero genitrix beati Aredii abbatis ^d (An. 570, 26 Aug.), ejus supra meminimus, valde reli-

^a Is fuit Sulpicius Severus post Remigium Felicis successor, jam quippe sedebat anno 585, quo concil. Matic. II subscripsit, duodecimo anno post conc. Paris. IV, cui Felix interfuerat.

^b Ejus vitam refert Gononius lib. IV Vitarum Patrum Occid. sed eum a Juniano abbate Mariacensi non distinguit, qui floruit apud Pictones, ubi hodieque colitur in monast. Nobiliacensi, quo translatus est an. 830, ex Chronico sancti Maxentii : alter vero, quem hic Gregorius laudat, in diœcesi Lemovic. floruit. Locum discernimus ex Chronico Gaufridi prioris Vosiensis, cap. 15, de sanctis apud Lemovices præclarioribus, ubi habet : « Comodoliacenses Juniano jubilant cum Amando præceptore suo ; quod videlicet monasterium cum ecclesia sancti Petri de Quadrivio Josfredus quondam thesaurarius a jure sancti Martialis fraude abstulit. » Idem repetit cap. 59. Ecclesiam in qua sepultus fuit construxerat Ricicius junior episc. Lemovic., quem Vir sanctus a dæmone liberaverat. Floruit cum sancto Amando eremita sub Clodoveo I et ejus filiis. Vide Bernardum Guidonem, tomo II Bibl. Labb. p. 277, in opusculis hist., ubi ejus festum XVII Kal. Novemb. consignat. Monasterium Comodolij-

giosa. cum urgeretur febribus et esset in transitu, petiit filium, dicens : Quæso, fili dulcissime, ne me ante diem quartum sepeliatis, ut venientes famuli sanulæve omnes videant corpusculum meum, nec ullus frustretur ab exsequiis meis de his quos studiosissime enutrivit. Et hæc dicens, emisit spiritum. Abluta juxta morem, collocatur in feretro, atque in ecclesiam deportatur. Quarto vero die, priusquam sepeliretur, tantus odor suavitatis effragavit a corpore, ut omnes admirarentur. De nocte vero globus ignis magnus apparuit, qui ab Oriente surgens ; ac per cœli circulum currens, super ecclesiam stetit, in qua corpus defunctæ jacebat. Ex hoc enim ita cunctam ædem subitus splendor obtexit, ut putaretur se diem medium contemplari. Et statim energumeni **B** multi exclamaverunt, dicentes quod Martinus venit ad transitum Pelagiæ. Succedente vero Dominica die postquam sepulta est, posuerunt cereum ad caput ejus, dicentes : Parum nobis est ceræ, et jam nox prolixior habetur, cum ad matutinum consurgimus tunc accendatur cereus iste. Et, clauso ostio, abierunt. Expleto autem somno, ingressi basilicam, invenerunt cereum ardentem, quem extinctum reliquerant. Sed et sanitates infirmorum sæpius aguntur **984** ad hujus religiosæ sepulcrum.

CAPUT CV.

De sepulcro Crescentiæ Parisiorum.

Tumulus erat in vico Parisiorum haud procul a loco in quo senior, ut aiunt, ecclesia nuncupatur, nullo opertus tegmine ; ibique in lapide habebatur scriptum : HIC REQUIESCIT CRESCENTIA SACRATA DNO PUELLA. Sed nulla ætas recolere poterat quale ei fuerat meritum, vel quid egisset in sæculo ^e. Nuper autem a quodam clerico hoc epitaphium legitur. Instigante vero fide, suspecti sunt habiti homines ^f, quod aliquid cum divina majestate Virgo potuerit obtinere. Dum vero in hac suspitione penderent, quidam, quem ardor tertianæ febris cum gravi tremore vexabat, erasi a tumulo parum pulveris haurit, moxque, sedato tremore, convaluit. Vulgatumque

cense in canonicorum sæcularium collegium conversum est, quod simul cum oppido circum posito, vulgo *Saint-Junien* appellatur.

^e Ed., eo perducti.

^d De sancto Aredio passim agit Gregorius, cujus vitam habes infra post Vitas Patrum. In Chronico Gaufridi Vosiensis, cap. 15, quod est de sanctis illustribus Lemovic., legitur : « Apud sanctum Aredium sancta Pelagia mater ejus. » Unde patet eam in monast. Atanensi fuisse sepultam, quod diserte tradit Bernardus Guido in opusculis histor., apud Labb., tomo I Biblioth. novæ, p. 634. — Hoc caput laudat sanctus Odo Cluniacensis abbas in sermone : Quod sanctus Martinus par sit apostolis, ubi habet : « Ad exsequias Pelagiæ, matris beati Aredii abbatis, globus igneus totam illustrans ecclesiam de cælo venit, clamantibus energumenis ad defunctæ exsequias venisse Martinum. »

^e Ita obliterata est hujus Crescentiæ memoria, ut nihil de ea prorsus sciatur, nec notum sit ubi fuerit ejus sepulcrum.

^f Colb. a, sunt illi homines. Bell., Laud et Colb. tul. hebetes homines.

verbum plerumque profuit multis in hac infirmitate detentis. Succedente deinde tempore, monetarius urbis graviter ægrotare cœpit, cui in visione puella apparuit, dicens: Vade, ait, quantocius, et tumulum Crescentiæ virginis tege. Erit tibi hoc adiutorium, ne a morbo quo captus es diutius fatigeris. At ille confusus calces inquit, oratorium desuper construit, protinusque ab infirmitate laxatur. Sed ut virtus [Pith., tumulus] Virginis in majoribus efferretur honoribus, cuidam ex urbe dens indoluerat, ita ut, intumescente maxilla, vix vel tenuis cibi parumper capere posset. Pergit fide plenus ad tumulum, factaque hastula una de parte acuta, ut in humanis usibus ad purgandos dentes fieri solet, super sepulcrum puellæ ponit. Statimque ut exinde dentem qui dolebat attingit, omnis dolor obstupuit. Ex hoc autem accepto experimento, quos hic dolor vexat, hujus Virginis, ut expetunt præsidia, mox sanantur.

CAPUT CVI.

De beata Radegunde Pictaviensi.

985 Beata vero Radegundis^b, cujus in initio libri (An. 587, 13 Aug.) Martyrum meminimus, post emeritos vitæ labores ab hoc mundo migravit (Cap. 5) : de cujus transitu accipientes nuntium, ad monasterium Pictavensis urbis accessimus, quod ipsa instituerat. Reperimus autem eam jacentem in feretro, cujus sancta facies ita fulgebat, ut liliorum rosarumque sperneret pulchritudinem. Stabat enim circa feretrum multitudo immensa sanctimonialium, ad numerum circiter ducentarum, quæ per illius prædicationem conversæ vitam sanctam agebant, quæ, secundum sæculi dignitatem, non modo de senatoribus, veram etiam nonnullæ de ipsa regali stirpe hac religionis forma florebant. Stabant autem plangentes atque dicentes: Cui nos orphanas mater relinquis? cui nos desolatas commendas? Reliquimus parentes, facultatesque, ac patriam, et te secutæ sumus. Cui nos relinquimus, nisi perpetuis lacrymis, et nunquam finiendi dolori? Ecce usque nunc majus nobis erat hoc monasterium, quam villarum aut civitatum spatia. Quæ quocunque loco accedebamus, contemplantes gloriosam faciem tuam, ibi inveniebamus aurum, ibi argentum; ibi suspiciebamus florentes vineas, ægetesque comantes; ibi prata diversorum florum varietate vernantia. A te carpebamus violas; tu nobis eras rosa rutilans et liliium candens: tua nobis verba quasi sol resplendebant, et quasi luna tenebris conscientiæ nostræ lucidam veritatis lampadem accendebant. Nunc autem contenebrata est nobis omnis terra, angustatum est spatium hujus loci, dum tuam faciem non mereremur aspicere. Heu nos derelictas

A a sancta matre! felicesque illas quæ te superstite ab hoc sæculo migraverunt! Et scimus quidem te choris sanctarum virginum et Dei paradiso esse conjunctam: sed cum ex hoc consolamur, **986** illud nobis est lamentabile, quod te corporeis oculis intueri non possumus. Hæc et alia inter lamenta dicentibus, cum a lacrymis temperare non valeremus, conversus ad abbatissam^c, aio: Sinite parumper ab his fletibus, et ea potius quæ sunt necessaria pertractate. Ecce frater noster Maroveus hujus urbis episcopus non est coram, eo quod illum causa visendarum parœciarum elongaverit. Nunc autem habete consilium, ne sanctum corpusculum injuriam patiat et gratia quam Deus beatis artibus præstitit auferatur, dum tempus sepulturæ differtur: accelerate debitas exequias, ut sepulcro cum honore reddatur. Ad hæc abbatissa respondit: Et quid faciemus, si episcopus urbis non advenerit, quia locus ille quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione sacratus? Tunc cives et reliqui viri honorati, qui ad exsequias beatæ reginæ convenerant, imperant parvitati meæ, dicentes: Præsume de charitate fratris tui, et benedic altare^d illud. Confidimus enim de ejus benevolentia, quod molestum non ferat si feceris, sed magis gratiam referat. Præsume, precamur, ut caro sancta sepulturæ reddatur. Et sic ab illis injunctis altare in cellula ipsa sacravi. Verum ubi sanctum corpus moventes, psallendo deducere cœpimus, mox energumini declamantes, et sanctam Dei confitentes, torqueri se ab ea fatebantur. Transeuntibus autem nobis sub muro, iterum caterva virginum per fenestras^e turrium et ipsa quoque muri propugnacula, voces proferre ac lamentari desuper cœpit, ita ut inter sonos fletuum atque collisiones palmarum, nullus posset a lacrymis temperare; sed et ipsi quoque clerici, quorum erat psallendi officium, vix inter singultus et lacrymas antiphonam poterant explicare. Dehinc accedimus ad sepulcrum. Nam providentia abbatissæ capsam ligneam fecerat, in qua corpus aromatibus conditum incluserat, et ob hoc fossa sepulturæ spatiosior erat: ita ut, ablatis duorum sepulcrorum singulis spondis, ac de latere juncta capsam cum **987** sanctis artibus locaretur. Tunc facta oratione discessimus, reservantes episcopo loci ut ab eo celebrata missa, tegetetur operculo. Redeuntes vero ad monasterium, ducebat nos abbatissa cum virginibus per loca singula, in qua Sancta aut legere consueverat, aut orare, lugens ac dicens: Ecce ingredimur in cellulam, et matrem amissam non reperimus. Ecce spatium in quo flectens genua cum lacrymis Dei omnipotentis misericordiam precabatur, et a nobis non videtur. Ecce librum in quo legebat,

^a Frequens est hujusmodi hastularum mentio apud Gregor. Vide supra, cap. 97, et Vitam sancti Theodulfi abbatis Rhemensis, num. 7, tomo I Act. sanctorum ord. S. Bened.

^b Hoc cap. deest in Colb. tut. Sanctam Radegundem passim laudat Gregorius. Vide notas in lib. III Hist. cap. 7, et lib. IX cap. 2.

^c Adhuc supererat Agnes prima abbatissa, de qua passim Gregorius. Ejus festum die XIII Maii colitur.

^d Hinc colligimus cœmeteria antiquitus, non solum sacerdotali benedictione sacrari debuisse, sed etiam nunquam fuisse absque altari, ubi pro defunctis sacrum fieret. Radegundis in Vitæ lib. II num. 27 sepulta dicitur in ecclesia sanctæ Mariæ, quam hodie, ut jam observavimus, canonici sæculares possident, sed sub beatæ Radegundis titulo.

^e Moniales ex sancti Cæsarii regula egredi non poterant,

et vox spiritali sale condita non verberat aures nostras. Ecce fusa, in quibus per longa jejunia et profusas lacrymas nectere solita, et almi sanctitate digiti non cernuntur. Hæc illis dicentibus, renovantur lacrymæ, suspiria proferuntur, et ipsa quoque viscera ab affectu plorantium resolvuntur in fletum. Tantusque mœror pectus meum obsederat, ut a lacrymis non desisterem, nisi scirem beatam Radegundem ablatam monasterio corpore, non virtute; et assumptam a mundo, collocatam in cœlo.

CAPUT CVII.

De Tetrico episcopo.

Licet Mss. omnes hæc tria capita in indice habeant, nullum tamen invenire licuit qui præter nudos titulos quidquam de illis repræsentet. Ut tamen eorum sanctorum quos indicant aliqua habeatur notitia, pauca quæ de iis observavimus huc proferre visum est.

[Sanctus Tetricus episcopus Lingonensis sancto Gregorio patri suo successit (An. 572, 18 Mart.). De quo passim Gregorius loquitur. Plura de eo observavimus ad lib. IV cap. 16, quæ hic repetere non vacat.

CAPUT CVIII.

De sancto Orientio episcopo.

Sancti Orientii Vitas duas habes apud Bolland., die 1 Maii. Ex priori, quæ vetustior est, colligimus eum circa sæculi v medium Auxitanam ecclesiam rexisse (An. 450, 1 Maii), eo scilicet tempore quo Littorius dux Romanus a Gothis captus atque occisus est. In posteriori Vita dicitur sancto Ursiniano successisse. Ejus corpus in ecclesia suo nomini consecrata 988 cum adjuncto celebri monasterio ordinis Cluniacensis in ipsa urbe Ausciensi (Auch) asservatur.

CAPUT CIX.

De Quiteria virgine.

Quiteria Acta habentur, sed omnino fabulosa. Colitur potissimum Aduræ in Wasconia (An... 22 Maii), cujus ecclesia in Manso sanctæ Quiteriæ juxta urbem sita concathedralis privilegio et abbatiæ titulo gaudet, ejusque abbas idem est ac episcopus. Ejus ossa, quæ in monasterio sancti Severi, in capite Wasconia, ord. sancti Bened. et cong. sancti Mauri, servabantur, a Calvinianis in rogam conjecta, Catholici semiusta, ut potuere, ab incendio eripuerunt. Colitur die 22 Maji, ad quem diem vide Bollandianos, et Gononum lib. III. Tamayus vero de ea multas habet fabulas.

CAPUT CX [At. CVII].

De sancto Paulino episcopo Nolano.

Fuit vitæ venerabilis Paulinus Nolanæ urbis episcopus (An. 431, 22 Jun.), ex nobili stirpe ortus, Tarasiam similem sibi sortitus est conjugem, habens divitias multas, et tam in fundorum possessione quam in præsidio domorum valde dives erat ac lo-

* Hæc vox episcopus est in solo Colb. a, et quidem alia manu. Paulini laudes celebrarunt Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Magnus et plerique Patrum, quorum testimonia, simul cum B. viriscriptis, Vita, etc., summa cum diligentia edidit Parisiis an. 1685, vir cl. Le Brun. Vide et Chiffletii Paulinum

A cuples. Sed cum primum aures ejus Evangeliorum lectio illa penetravit, in qua Dominus adolescentem propter divitias arguit, dicens: *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo; et veni, sequere me (Matth. XIX, 21)*; et illud: *Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem introire in regnum Dei (Ibid., 24)*; statim, venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogavit. Exoneratus a cunctis cupiditatibus, Magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi divitiis locupletari, si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui Majestas divina tribuit, ut quod impossibile dixerat per Evangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam vero die venit ad eum qui stipem peteret, et ait conjugi: *Vade, et da ei quod habet necessarium. Quæ respondit: Non est nobis amplius quam 989 unus panis. Cui ille: Vade, inquit, porrigere eum. Domitius enim dabit nobis victum. Sed illa quasi aereña reservari cupiens, ne aliquid deesset, porrigere noluit. Interea advenerunt quidam dicentes, missos se a dominis suis, ut illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quod orta tempestas unam eis cum tritico abstulerit navem. Tunc vir Dei conversus ad mulierem, ait: *Intellige te nunc pauperi unum panem fuisse furatam, et ideo hanc navem esse mersam. Perrexit ergo cum conjuge quasi pergrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium. Post multum vero tempus, cum ab incolis regionis suæ requireretur, nec posset penitus reperiri, negotiator de civitate illa ad hanc urbem advenit, in qua vir beatus cœlesti Domino serviebat. Cumque vidisset eum, statim projiciens se solo, et pedes sancti amplectens, ait: *Hic est beatus Paulinus toto vulgatus orbe, qui multum a suis civibus quæsitus, prorsus non potuit inveniri. Et narrans omnes actiones ejus, obstupuerunt hæc audientes. Nec mora decedente sacerdote apud Nolanam urbem, ipse in locum episcopi subrogatur. Habebat autem ecclesia illa multas divitias, implevitque in eum Dominus quæ per Evangelium promittere est dignatus; quia: *Qui reliquerit omnia propter me, centuplum in hoc sæculo accipiet; in futuro autem vitam æternam possidebit (Matth. XIX, 29)*. Verum assumpto episcopatu semper se humilem proferebat, quia sciebat se apud Deum excelsum futurum, si humilitatem sectatus fuisset. Pecunia vero de rebus ecclesiæ, quæ manus ejus attingebat, confestim pauperibus erogabatur. Castissima enim conjux ejus non discedebat ab eo. Erat autem vir sanctus miræ prudentiæ, rhetoricis litteris eruditus. Quod opus ejus quando ad nos pervenit, valde patefecit. Nam cum ad diversos tam versu quam prosa scriberet, de virtutibus beati Martini sex versus conscripsit libros: scripsit et alios versiculos in***

illustratum. Sepultus est Nolæ in ecclesia sancti Felicis quam construxerat. Inde translatus Romam dicitur, ubi ostenditur in ecclesia sancti Bartholomæi.

b Hæc omnia non Paulinus Nolanus, sed alter, qui in Mss. nonnullis Petricordiensis appellatur, composuit, cujus opuscula non semel edita sunt.

laudem ejus. Viditque eum in corpore positum, et a oculum suum ab eo illuminatum recepit. Qui tantum in virtute **990** multiplicata gratiarum spiritalium charismata ^a resplenduit, ut ante obitum suum ipsum Martinum, Januarii^bque Italicum, priusquam spiritum redderet, corporeis oculis contempleretur. Prius enim ab eo de hoc mundo migraverant: et quia de hujus Beati vita nihil legeramus, ideo ea quæ per relationem fidelium cognovimus, dum de elemosynis proloqui voluimus, memoravimus. De transitu autem ejus est apud nos magna lectio ^c, ideo eum ex ordine prosecuti non sumus. Ecce quid tribuit elemosyna, ecce quales thesauros sanctis suis qui se in pauperibus diligunt, Deus indulget. E contrario avaritiæ malo inhiantibus quæ nequiter concupiscunt auferit, juxta illud Evangelii sancti oraculum, quia: **B** Qui habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, quod videtur habere auferetur ab eo (Matth. xiii, 12; xv, 29).

CAPUT CXI [AL., CVIII].

De negotiatore qui elemosynam non fecit.

Sic et quodam loco in partu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper et senex, marsupii oneratus, venit ad littus maris; et accedens ad portum petere elemosynam a naucleris cœpit, atque illi qui primus carinæ erat, importunior assistebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille commotus ait: Absiste, quæso, decrepite, et noli a nobis quærere quidquam. Nihil enim hic aliud præter lapides habemus. At ille ait: Si lapides dicis esse quæ in tuis ditonibus navis hæc continet, omnia vertantur in lapides. Et statim cunctum navis onus, quod mandipotuit, in saxum conversum est. Ego enim ex his et dactylos vidi, et ollivas aspexi in marmore duriores. Nam cum in lapidis duritiam conversa fuissent, nunquam tamen colorem quem habuerant perdidit: illis eadem forma eademque species erat. Dominus autem navis poenitentia motus, inquisitum senem nusquam potuit reperire: et, sicut ferunt, per multas civitates de iis quæ in saxum mutata fuerant ad videndum direxit, ut scilicet exemplum **991** esset omnibus, ne similia perpetrarent. Ecce quid agis, impudens avaritia: fecisti hominem pauperem, qui non porrigendo pauperi putavit se posse fieri ditorem.

CAPUT CXII [AL., CIX].

De alio qui vinum adulteravit.

Quid etiam et alii contigerit, qui per adulteria

^a Quartum casum pro sexto adhibet.

^b Mss., *Genuarium*. Hæc Florus in Martyrologio excerpit, ad diem 22 Junii. Hic porro celebris Januarius indicatur episcopus Beneventanus, qui cum aliis martyribus apud Puteolos passus est in Diocletiani persecutione die 19 Septembris. Corpus ejus Neapolim translatum est. Hanc vero visionem narrat Uranius presbyter in epistola quam de beati Paulini

multiplicare terrena studuit lucra, non sileam. Quidam apud Lugdunensem urbem vix ita laborans, ut unum triantem posset habere, accensus auri execrabilis sacra fame, voluit per eum sæculi ora replere, juxta illum Prudentii nostri versiculum:

Auri namque fames parto conquiritur auro.

Igitur de hoc ^d triante vinum comparat, admixtiæque aquis, iterum per argenteos venundans, duplat pecuniam. Hoc iterum atque iterum agit, et tam diu turpis lucri sectator est factus, usquequo centum solidos de hoc triante lucraretur. Sed judicium Dei confutavit lucra diaboli. Congerens enim avarus negotiator aurum in sacculum, possessurus pecuniam unius horæ momento, alterius negotiatoris nundinas adit. Extractoque triante quasi aliquid negotiaturus, colloqui cum socio cœpit; erat autem sacculus ex pelle Phœnicia ^e, sicut his manu gestare mos est. Et ecce subito adveniens milvus rapit eum pedibus, atque decerpere tentat, putans a colore partem aliquam carnis esse. Sed cum nihil phœnicinis **992** sentiret in eo, evolans super alveum Araris, de quo hic aquas hauriens vino miscuerat, laxatum sacculum dejecit in flumen. At ille apprehensis capillis, elidens se ad terram, spargensque pulverem super caput suum, aiebat: Væ mihi qui iudicio Dei oppressus perdidit pecuniam quæ iniique fuerat aggregata, nam ex uno triante centum erexi solidos: Nunc perditis centum solidis, unus mihi tantum remansit trians. Væ mihi, sicut feci sic recepi: et qui ^e nihilo eos habui, ad nihilum rediisse conspicio. Talis pecunia, diabolo, tua est, per tale lucrum deducis tibi obedientes ^f in tartarum. Tale enim commercium et in præsentis damni notam ingerit, et in futuro diversarum poenarum genera parit. Absistite ab his, quæso, qui hæc legitis, absistite et nolite talibus participes esse. Sint lucra vestra divinæ majestatis gratia: sint exercitia vestra, Scripturæ sanctæ doctrina. Fiat congregatio vestra in marsupiiis pauperum, quæ æternæ gehennæ flagrans restinguat incendium; et hoc ipsum a Domini est misericordia poscendum, non propria virtute quærendum, qui nobis præstare dignetur illorum intercessione sancta, quorum hic liber sacra prodit miracula, ut non solum de terrenis divitiis, sed etiam de talentis verbi sui bonam facientes rationem, multiplicationis mercede recepta, audire mereamur ab ipso: *Euge! serve bone, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv, 21). Amen.*

obitu scripsit ad Pacatum.

^c Habetur Uranii epistola de transitu sancti Paulini, quæ non semel edita fuit.

^d Hic desinit Colb. a, cæteris avulsis.

^e Pelles Babylonicas ad libros ornandos memorat Hieronymus in epistola ad Lætam.

^f Ed., *deduxisti Deo inobedientes.*

Explicit liber de Gloria Confessorum.

In Codice membranæo, qui olim fuit monasterii Dionysiani prope Parisios, nunc autem est Antuerpiæ penes RR. PP. Bollandianos, in fine libri Gregorii Turonensis de Gloria Confessorum clausula habetur de Pippini, cujus temporibus Codex scriptus est, in Francorum regem consecratione, facta post abdicatorem Childerici, ultimi Meroveadum fami-

Hæc regis. Quam clausulam, ex ipso codice descriptam, et ab illis editam hic exhibere visum est, ad confirmanda ea quæ superius, col. 685, in notis ad Fredegarii tertium continuatorem ea de re observavimus.

Si nosse vis, lector, quibus hic libellus temporibus videatur esse conscriptus, et ad sacerorum martyrum pretiosam editæ laudem, invenies anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexagesimo septimo, temporibus felicissimi atque tranquillissimi et catholici Pippini, regis Francorum et patricii Romanorum, filii beatæ memoriæ quondam Caroli principis : anno felicissimi regni ejus in Dei nomine sexto decimo; indictione quinta, et filiorum ejus, eorundemque regum Francorum Caroli et Carlomanni (qui per manus sanctæ recordationis viri beatissimi domni Stephani papæ, una cum prædicto patre, domno viro gloriosissimo Pippino rege, sacro chrismate, divina providentiâ, et sanctorum Petri et Pauli intercessionibus consecrati sunt) anno tertio decimo. Nam ipse prædictus dominus florentissimus Pippinus, rex pius, per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ, et unctionem sancti chrismatis, per manus beatorum sacerdotum Galliarum, et electionem omnium Francorum, tribus annis antea in regni solio sublimatus est. Postea per manus ejusdem Stephani pontificis, die uno in beatorum prædictorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleuterii ecclesia (ubi et venerabilis vir Folradus archipresbyter et abbas esse cognoscitur) in regem et patricium, una cum prædictis filiis Carolo et Carolomanno in nomine sanctæ Trinitatis unctus et benedictus est. In iosa namque beatorum martyrum ecclesia, uno eodemque die nobilissimam atque devotissimam, et sanctis martyribus devotissime adherentem Hertradam, jam dicti florentissimi regis conjugem prædictus venerabilis pontifex regalibus iadutæm cycladibus, gratia septiformis Spiritus benedixit : simulque Francorum principes benedictione et Spiritus sancti gratia confirmavit ; et tali omnes interdictu et excommunicationis lege constrinxit, ut nunquam de alterius lumbis regem in ævo præsumant eligere ; sed ex ipsorum, quos et divina pietas exaltare dignata est, et sanctorum apostolorum intercessionibus per manus vicarii ipsorum beatissimi pontificis confirmare et consecrare disposuit. Hæc ideo charitati vestræ breviter in novissima pagina libelli inseruimus hujus, ut per succedentium temporum et vulgi relatione propagâ in ævo valeat cognoscere posterorum.

SANCTI GREGORII EPISCOPI TURONENSIS EPISTOLA IN QUATUOR LIBROS

DE VIRTUTIBUS SANCTI MARTINI EPISCOPI.

993-994 Dominis sanctis, et in Christi amore dulcissimis ^a fratribus ac filiis Ecclesiæ Turonicæ mihi a Deo commissæ, Gregorius peccator.

Miracula illa ^b quæ Dominus Deus noster per beatum Martinum antistitem suum in corpore positum operari dignatus est, quotidie ad corroborandam fidem credentium confirmare dignatur. Ille nunc exornans [*Al.*, exornat] virtutibus ejus tumulum, qui in eo operatus est cum esset in mundo ; et ille præbet per eam beneficia Christianis, qui misit tunc præsulem gentibus perituris. Nemo ergo de anteactis virtutibus dubitet, cum præsentium signorum cernit munera dispensari, cum videt claudos erigi, cæcos illuminari, dæmones effugari, et alia quæque morborum genera ipso medicante ^c curari. Ego vero fidem ingerens libri illius ^d qui de ejus Vita ab anterioribus est scriptus, præsentis virtutes, quantum [*Al.*, de quanto] ad memoriam recolo, memoriæ in posterum, Domino jubente, mandabo. Quod non præsumerem, nisi bis et tertio admonitus fuisset per visum. Tamen omnipotentem Deum testem invoco, quia vidi quadam vice per somnium ^e media die in **995-996** basilica domni Martini debiles multos, ac diversis morbis oppressos sanari, et videbam eos, spectante matre mea ^f, quæ ait mihi : Quare segnis es ad hæc scribenda quæ prospicis ? Cui aio : Non te latet ^g, quod sim inscius litterarum, et tam admirandas virtutes stultus et idiota non audeam promulgare ? Utinam Severus, aut Paulinus viverent, aut certe Fortunatus adesset, qui ista describerent. Nam ego ad hæc iners notam incurro, si hæc adnotare tentavero. Et ait mihi : Et nescis quia nobiscum propter intelligentiam populorum si quis loquitur, sicut tu loqui potens es, eo habetur magis præclarum ? Itaque ne dubites, et hæc agere non desistas : quia crimen tibi erit si ea tacueris. Ego autem hæc agere cupiens, duplicis tædii affligor cruciatione, mœroris pariter et terroris. Mœroris, cur tantæ virtutes, quæ sub antecessoribus nostris factæ sunt, non sunt scriptæ ; terroris, ut aggrediar opus egregium rusticanus. Sed spe divinæ pietatis illectus, aggrediar quod monetur. Potest enim, ut credo, per meæ linguæ sterilitatem [*Al.*, officium] proferre ista qui ex arida cote [*Al.*, petra] in eremo produceus aquas, populi sitientis exstinxit ardorem ; aut certe constabit eum rursus os asinæ reserare, si labia mea aperiens, per me indoctum [*Ed.*, indignum] ista dignetur expandere. Sed quid timeo rusticitatem meam, cum Dominus Redemptor et Deus noster, ad destruendam mundanæ sapientiæ vanitatem, non oratores, sed piscatores ; nec philosophos, sed rusticos præelegit ? Confido ergo orantibus vobis ^h, quia etsi non potest paginam sermo incultus ornare, faciet eam tamen gloriosus Antistes præclaris virtutibus elucere.

^a Germ. cum Editis, *dilectissimis*.

^b Plerique Mss., *miracula quæ*. Hic incipit Cod. Beccensis.

^c Editi cum aliquot Scriptis, *mediante*. Bell., *medicante*.

^d Sic Codd. Mart. Colb. a, Germ., Rom., Laud., Bell., alii plerique, *fidem gerens*. Colb. b, *ingeminans*.

^e Editi, *fidem gerens libro huic*.

^f Aliquot Mss., *per somnum*. Et infra a *diversis...* et *vidi hæc*.

^g Bec., *vidi expectantem matrem meam*,

^h Clar. et alii Mss. : *Num te latet... inopa litteris*.

ⁱ Editi, *orationibus vestris*. Bec., *credamus ergo*, etc.